Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube

Büyük harbin Türk Deniz cephesi

YAZAN
Genelkurmay Başkanlığı Harptarihi Encümeni
Deniz Mütehassısı
Haydar Alpagut

Metin dışında 3 harita vardır.

8. 8. 943

1937

Genelkurmay Başkanlığı IX. Şube

Büyük harbin Türk Deniz cephesi

YAZAN
Genelkurmay Başkanlığı Harptarihi Encümeni
Deniz Mütehassısı
Haydar Alpagut

Metin dışında 3 harita vardır.

1937

Girek
Harpten önce

Büyük harbin Türk Deniz cephesi

Girek
Harpten önce

1
Türkiye ve Yunaneli

Siyasal durum :- Donanma yarışı :- Türk filotillâsı denize çıkıyor :- Ege denizi yalıboyunun koruma bölgelerine ayrılması :- Türk filotillâsı Akdeniz boğazında :- Taşoz muhribinin keşif gezisi :- Yunan filosunun yeni kuruluşu :- Türk gambotlarına verilen direktif.

Balkan harbinin Yunan öneyi, Atina andlaşmasile sekinliğe erdi. Türkiyenin Atina elçisi B. Galip Kemâli ile Yunaneli dış bakanı B. Panas tarafından 14 - II. Teşrin - 1913 te imzalanmış olan bu onaltı maddelik andlaşma onbeş gün içinde onaylanıp verişileceği için birinci kânun başındanberi Türkiye ve Yunaneli geçimi normal duruma gelecekti; fakat başlıyan barış daha çok bir savaş aralığına benziyordu.

Atina andlaşması bazı soruları kotarmayıp komisyonlara bırakmıştı. Nitekim sekizinci maddesine göre andlaşmanın onaylanmasından bir ay sonra değiştirilecek olan savaş tutsaklarile öbür tutsaklar hakkında iki tarafça yapılacak dilekler, Lâhi hakyerine; dokuzuncu maddesine göre harbin açılmasından önce alınmış olan Yunan tecim gemileri özgür bırakılmakla beraber tekne ve yük bakımından zararlarının belirtilmesi gene o maddede gösterilen komisyonlara; onuncu maddesine göre Selânik ve Karaburun bölgelerinde teslim olan erlerimizin yaraçları ve cebeleri Türkiye hükûmetince geri istenildiğinden bu iş hakkındaki protokolların gözden geçirilmesi Lâhi hakyerlerinden birine; ondördüncü maddesine göre Yunan yünetimine geçen ilbaylıklardaki demir yolları sorularının inceltilmesi Pariste çalışmakta olan arsıulusal finans komisyonuna bırakılmaktaydı. Onun için 1914 yılı girerken, kılınçlarını kınlarına henüz sokmuş olan dünkü savaşçılar arasında siyasal anlaşmazlık sürüp gidiyordu.

Konuşmalarda ağır basmak ve bir yandan da yarının her türlü ihtimallerine karşı hazırlıklı bulunmak için süel kuvvetlerimizin gerçekten düzeltilmesi gerek görüldü. General Mahmut Şevket kabinesi kara ve deniz ordularımızın modernleştirilmesi yolunda harekete geçti. Onun yerine gelen Prens Sait Halim kabinesi de bu yolda yürüdü. Kara ordumuz komutan ve subay bakımından bir atılışta genceldi; deniz ordumuzda da personalın yetiştirilmesi düzgün bir program çerçevesine alınmakla beraber materiyalın da ihtiyacı karşılıyacak aşamaya çıkabilmesi için sağlam adımlar atıldı Martın başında deniz bakanı Çürüksulu general Mahmut, bayındırlık bakanı general Cemal ile değiştirildi.

Harp filosu İstanbul tersanesinde onarılmaktaydı. (Doklar şirketi) kurulduktan sonra onarım işleri daha büyük bir hızla ilerlemeğe başladı. İngilterede yapılmakta olan Reşadiye ve Sultan Osman muharebe gemilerinin yapı işleri sıkı bir intizam altına alındı. Bunlardan başka Armstrong - Vikers kumpanyasına Fatih adı verilen üçüncü bir muharebe gemisile iki skavt, altı muhrip, iki denizaltı gemisi ve Fransada Şantiyenorman ve Krozo tezgâhlarında da altı muhriple iki denizaltı gemisi ısmarlandı. Üç muharebe gemisi, iki skavt, oniki muhrip ve dört denizaltı gemisinden kurulacak modern harp filosu, 1916 yılının ilk aylarında yurt sularına gelmiş olacaktı.

Uzun yalı boylarımızda kaçakçılığın önünü almak, ülkemizin emniyeti bakımından önemli bir işti. Batı Anadolu kıyıları bu ülkenin Yunaneline dönmüş çetin bir öneyidir. Aydın ilbaylığı yalılarında oturan yabancı bir unsur, Yunan yünetinine geçen adalarla elbirliği yaparak kaçakçılığı önü alınmaz bir dereceye getirebilirdi. Üstelik bu unsur Aydın ilbaylığına yapılması muhtemel bir yunan atılışında köprübaşı koruyucusu olacaktı. Sürekli konuşmalar üzerine batı Anadolu kıyılarındaki rumların Makedonyada kalan Türklerle değiştirilmesi onaylandıysa da pek azı değiştirilebildi.

Deniz kuvvetleri arasında denkliği korumağa çalışmakla Türkiye hükûmeti, finansal gücünün dışarsına çıkıyordu; fakat erkin bir devlet olarak yaşamak için bunu yapmağa mecburdu. Balkan harbinde Avrupadaki toprağının onda dokuzunu kaybettikten sonra Anadolunun en zengin parçası da şimdi bir atak

tehlikesine düşmüştü. Akdeniz boğazına da birdenbire deniz ve kara öneylerinden bir atılış yapılması beklenebilirdi. Yunan hükûmetinin siyasal ve süel alanlarda aldığı durum, erkinliğini korumak üzere elinden geleni yapmakta Türkiyenin nekadar haklı olduğunu göstermekteydi. Deniz işlerinin başında, yanındaki uzman subaylarla - Balkan harbinde yunan filosunu yönetmiş olan - İngiliz amiralı Ker vardı. Devletin ekonomik koruma erkesine göre gereğinden daha geniş bir donanma programı yapılmıştı. Bu program, hükûmetin eline bir atılış yaraçı verecek büyüklükte olmakla beraber yunan deniz çevrenlerinde acı kritiklere uğruyordu; yapı işlerini devrelere ayırdığından önerdiği kuvvet, yunan sularına gelinceye kadar hücum fırsatı kaybolacaktı. Onun için deniz subayları en kısa bir kurunda harp filosunun Reşadiye ve Sultan Osmana karşı üstünlüğünü emniyete alacak acele satınalmalar istiyorlardı. Donanma programını hırpalamakta en ileri giden genç subaylara önayak olduğu görülen B. Çokolas, gündelik gazetelerde krala, halka ve parlâmentoya açık mektuplar yazarak genoya heyecan veriyordu.

Mayıs ayında alınan haberler, B. Venizelos kabinesinin ağır basmalara boyun eğerek acele satınalma yoluna saptığını gösterdi. Almanyada yapılmakta olan Salamis muharebe gemisinden başka Fransa, İngiltere ve Birleşik Amerika tezgâhlarında yeni muharebe gemileri, yahut kruvazörleri aranıyordu. Arjantin hükümetinin Rivadavya muharebe gemisini satın almak için konuşma açıldı. Misisipi ve İdaho adlı Amerika zırhlılarile Çin hükûmeti hesabına yapılmış olan Çaoho küçük kruvazörü ve Fransanın Şinayder fabrikasından iki denizaltı gemisi satın alındı. Kılkış ve Limni adları verilen iki zırhlı harekete hazırdı. Elli diye adlanan küçük kruvazöre, daha yüksek yol verebilmek için bazı değişiklikler yaptırılmaktaydı ki bu da pek yakında bitecekti. Halbuki Türk harp filosuna katılacak ilk gemi olan Sultan Osmanın İngiltereden hareket etmesine daha üç dört ay vardı.

Haziranın ilk günlerinde, İngiltereden alınmış olan deniz uçakları Yunaneline gelmeğe başladı ve amiral Ker bunlardan birile yirmi dakikalık bir uçuş yaptı. Ayın sonunda Elli kruvazörü Filadelfiyadan hareket etti, temmuzun başında Kılkışın

personalı Atina vapurile Boston'a ve yirmi beşinde Limninin personalı Yanya vapurile Vilfranşa gönderildi. Rivadavyanın satınalınması hakkında açılmış olan konuşma sonuca ermedi; bununla beraber hemen bir muharebe gemisi ele geçirmek erkesile Atina hükûmeti dört yanı araştırmaktan geri durmuyordu.

Gücü yettiği kadar çok kömür yığmak için Yunan hükûmetinin göze aldığı fedakârlık ta dikkati çekecek kadar büyüktü. İngiltereden otuzbin ton Kardif alınmıştı; Türkiyeden de pek çok Ereğli kömürü çekiliyordu. Yapılan incelemeler, Atina ve Pire ile Keos adasındaki depolarda sekiz yüzbin tondan fazla kömür bulunduğunu gösterdi. Bunların hepsi deniz bakanlığının malı değildi; fakat hükûmet malı olmıyan depolara gereğinde elkonulabilirdi.

Durum son derece gergindi. Türkiye deniz bakanlığı temmuz ayında bu durumu gözden geçirerek hükûmete mufassal bir lâyiha verdi. Filomuzun büyücek gemileri henüz onarımdaydı; bunlar yakında denize çıkacak olsalar bile harp değerleri denemden geçmiş bulunuyordu. Filotillâmız komşumuzun filotillâsından zayıftı. Kılkış ve Limni ile bir kurumda yahut biraz daha sonra yurt sularına geleceği tahmin edilen Sultan Osman eski gemiler arasında yalnız kalacaktı. Bu sırada bize önerilen gemilerden elverişlilerinin hemen satın alınmaları gerek görünüyordu. Bunlar Arjantinin Rivadavya ve Moreno, Brezilyanın Minas Çeraz ve Saopolo, Şilinin Almirante Kohren v· Almirante Lature muharebe gemilerile İngilterede iki ve İtalyada sekiz muhripti. Bazıları ve en fazla Minas Çeraz üzerinde önemli konuşmalar yapıldıysa da sonuca varılamadı.

Gemileri bir gün önce denize çıkarmak için İstanbul tersanesi geceli gündüzlü çalışıyordu. Mayıs ayındaki onarma durumuna göre Barbaros, Torgut, Mes'udiye, Muinizafer, Hamidiye, Mecidiye, Peykişevket, Yadıgârımillet, Muavenetimilliye henüz harekete hazır olmaktan uzaktı fakat hem denizde bir kuvvet bulundurmak hem de personalın yetiştirilmesine başlamak üzere onarımları bitmiş olan muhrip ve torpitobotlardan faydalanmak mümkündü [Ek - 1]. Filotillâ için aşağıda gösterilen kuruluş yapıldı :

1 — Berkısatvet küçük kruvazörü (Komodor gemisi).

Birinci muhrip fırkası

2 — Gayretivataniye muhribi (Kıdemli muhrip komutanı gemisi).
3 — Nümuneihamiyet muhribi.
4 — Yadıgârımillet muhribi (Onarımı bitince iltihak edecek).
5 — Muavenetimilliye muhribi (Onarımı bitince iltihak edecek).

İkinci muhrip fırkası

6 — Basra muhribi (Kıdemli muhrip komutanı gemisi).
7 — Samsun muhribi.
8 — Taşoz muhribi.
9 — Yarhisar muhribi.

Birinci torpitobot fırkası

10 — Draç torpitobotu (Kıdemli torpitobot komutanı gemisi).
11 — Musul torpitobotu.
12 — Akhisar «
13 — Kütahya «

İkinci torpitobot fırkası

14 — Sultanhisar torpitobotu (Kıdemli torpito komutanı gemisi).
15 — Sivrihisar torpitobotu.
16 — Demirhisar «
17 — Hamitabat «

Deniz müşaviri koramiral Limbos izinli olarak İngilterede bulunuyor ve albay Eşbi kendisine vekillik ediyordu. Onun için filotillâ, albay Eşbinin komutanlığına verilmişti. Eşbi forsunu Berkısatvete çakerek yukarda yazılan muhripler ve torpitobotlarla beraber 25 - Mayıs - 1914 günü Haliçten çıktı. Komodor torpitobot fırkalarını İzmite sevkederek kendisi muhrip fırkalarile Erdek koyuna gitti. Erdek - Karabuğa havzasında talimlere başladı. Bu talimleri bir hafta kendi yönettikten sonra muhrip fırkalarını kıdemli gemi komutanlarına bırakıp 30 - mayısta İzmite gitti. Ertesi gün İstanbuldan Erdeğe topçu müfettişleri geldi ve top talimlerine başlanıldı. 1 - haziranda Yadigârımil-

let birinci muhrip fırkasına katıldı. 3 - haziranda Erdek ilçe - baylığından alınan yazıda Kapıdağı yarımadasında yapılmakta olan çete izlemelerini deniz öneyinden korumak üzere filotillâdan yardım isteniliyordu. Bu yazının anlamı telsizle deniz bakanlığına bildirildi. Gayretle Nümune 4 - haziranda kömür ve gereç almak için İstanbula giderek yine talim havzasına dön - düler. Komodor Berkısatvetle İzmit koyuna giderek torpitobot fırkalarını 31 - mayısta denize çıkarmıştı. Talim devresinin ikinci haftasına ait faaliyeti Heybeliada - Haydarpaşa sahasında ve Marmara denizinde bizzat sevk ve idare etti. 7 - haziranda Erdeğe giderek üçüncü hafta yine muhrip fırkalarını komutasına aldı. Torpitobot fırkaları kıdemli gemi komutanlarının yünetimlerinde talimlerini bitirdikten sonra 10 - haziranda Haydarpaşaya demirlediler. Komodor muhrip fırkalarile manevraya devam için Marmara denizine çıkmıştı. Ayın sekizinde aldığı buyruk üzerine Taşoz muhribini İstanbula gönderdi ve talim programını bitirerek onbirinde Haydarpaşaya demirledi; o gün bütün filotillâ Halice girdi. Yalıboylarımızdaki rumlar arasında yapılan propagandalar mayıs ayında bir kat daha artmıştı. Haziranda ise ayaklanmalar Marmara kıyılarına doğru yayılmağa başladı. Biraz yukarda yazıldığı gibi Erdek ilçebaylığı hemen her yeri denizle çevrilmiş çok arızalı bir bölge olan Kapıdağı yarımadasında yapmakta bulunduğu izleme hareketlerine filotillânın yardımını istemek mecburiyetini duydu. Karaburun yarımadasında Karareis koyuna ansızın gelen bir gemi karaya bin kişilik bir çete çıkardı, ilk çarpışmada dokuz jan - darma düştü. İzmir ilbaylığı temelli önlemler almakla beraber denizyollarının korunmasına hükûmetin dikkatini çekti. Genel kurmay da İzmire bir kaç gambot gönderilmesi düşüncesinde idi. Limni, Midilli ve Sakız adalarının çıkarmağa elverişli kı - yılarını belirtecek iki kurmay subay alan Taşoz muhribi haziranın onbirinde İstanbuldan ayrıldı. Onüçünde Kapıdağ izleme hareketlerini korumak ödevile Musul torpitobotu Erdege gön - derildi. Bu sırada Yunan deniz eratının yaraç altına çağrıldığı haber alınmıştı siyasal gerginlik en son derecesindeydi. Her an bir atağa karşı hazır ve uyanık bulunmaları sübakanlığı tarafından İzmirde dördüncü kolordu komutanlığı ile Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına bildirildi. Deniz bakan-

lığı da Enezden Alanyaya kadar uzanan yalı boyunu aşağıda gösterildiği gibi sekiz muhafaza ve beş himaye bölgesine ayırarak her birine motorbot ve gambot verdi:

A) Muhafaza bölgeleri -

1 — Enez - Çanakkale - Bababurnu. 17 numaralı motorbot.
2 — Bababurnu - Edremit. 13 numaralı motorbot.
3 — Edremit - Ayvalık. 16 numaralı motorbot.
4 — Ayvalık - Foça. 15 numaralı motorbot.
5 — Foça - İzmir - Karaburun. 14 numaralı motorbot.
6 — Karaburun - Çeşme - Kuşadası. 11 numaralı motorbot.
7 — Kuşadası - Bodrum - Tekirburnu. 10 numaralı motorbot.
8 — Tekirburnu - Marmaris - Fetiye. 18 numaralı motorbot.

B) Himaye bölgeleri :-

1 — Enez - Bababurnu. İsareis gambotu.
2 — Bababurnu - İzmir. Hızırreis gambotu.
3 — İzmir - Kuşadası. Durakreis gambotu.
4 — Kuşadası - Marmaris. Pelengiderya gambotu.
5 — Marmaris - Alanya. Timsah gambotu.

C) Gereç istasiyonları :-

Gambotlar için kömür ve makine yağı Bodrum ile Marmariste, yalnız kömür Çanakkale ile İzmirde. Motorbotlar için benzin Çanakkale, Ayvalık, İzmir, Çeşme, Bodrum, Marmariste.

Gambot ve motorbotlar hemen bölgelerine giderek sekiz mil ve gereğinde daha fazla yolla dolaşmağa başlamaları; biribirlerine, jandarma kıt'alarına, tütün rejisile Rusumat idarelerine yardımda bulunmaları; kaçakçıları ve çeteleri kovalamaları ve yunan harp gemilerinin hareketlerini gözetlemeleri; harp açıldığı haberini alınca İzmir ile boğazdan hangisi mümkünse oraya sığınmaları ve denizde iken yağı atağına uğrarlarsa taşıdıkları sancağın yüksek şerefini muhafaza için batıncaya kadar çarpışmaları hakkında talimat verildi. Haziranın

ondördünden itibaren gambotlarla motorbotlar bölgelerine günderilmeğe başlandı. Onaltıncı günü İzmir limanı geçit bırakılmak üzere maynlarla kapatıldı; altı adet dokuz s/m. lik top ile bir set bataryası yapıldı; reji vapuru kılavuz hizmetine verildi.

Gene o gün deniz kurmay başkanı yarbay Arifin komutasında Berkisatvet küçük kruvazörle birinci muhrip fırkasından Yadigârı millet, ikinci muhrip fırkası birinci ve ikinci torpitobot fırkaları Haliçten Haydarpaşa önüne çıkıyordu. Filotillâ ertesi gün hareket ederek Akdeniz boğazına gitti. Deniz kurmay başkanlığı kendisinde kalmak üzere filotillâ komodor vekilliğine atanmış olan yarbay Arif, deniz bakanlığı tarafından verilen talimata göre ana ödev olarak filotillânın yetiştirilmesine devam edecek; müstahkem mevki komutanlığı buyruğuna girmeyip Donanma Komutanlığına bağlı kalarak boğaz ağzı ile Limni arasında sık sık yapacağı keşifler sonucunu ayrı bir raporla müstahkem mevki komutanlığına da bildirecekti. Ayın yirmisinde Nümunei hamiyet muhribi fırkasına katıldı. Sultanhisar torpitobotunun Beşikeye doğru bir gezi yapmasile filotillâ keşif hareketlerine başlamış oldu.

Alınan haberler Midillide beşbin ve Sakızda üçbin kişinin yaraç altına alındığını ve Türkiyeden göçen rum gençlerinin de askere çağırılmak üzere bulunduğunu bildiriyordu. Midillide Şerifsultan mezarlığında ve Sakızda telsiz vardı. Bu hazırlıklardan çıkarılabilecek sonuç, yunan hükûmetinin adalara karşı bizim tarafımızdan bir atılış beklemesinden ziyade kıyılarımıza ansızın çıkarmalar yapmak erkesile adalarda tedbirler almasıydı. Haziranın onbirinci günü Dolmabahçe önünden kalktığı yazılan Taşoz muhribi geceyi Boğalı altında geçirdikten sonra ertesi sabah boğazdan çıkarak saat yedide Limni adasının pilaka burnu önüne vardı ve talimat mucibince yolunu dokuz mile indirerek kıyıyı tetkika başladı. Kastro önüne geldiği vakit deniz kıyısına bir çok kimsenin biriktiğini ve istihkâmın gönderine yunan bayrağı çekildiğini gördü. Dokuz buçukta Mondoros önünden Sığrının kuzeyine yol verdi. Bu liman ile Zeytinburnu arasını tetkik ettikten sonra güneye dönerek ondokuzda İzmire girdi. Ayın ondördüncü günü tekrar hareketle saat dörtte Tirfil önünde bulundu. Sakız adasının batısından ve güneyinden dolaşarak kasabanın önüne geldi. Mendirekte

Tiyalla sınıfından kıç bacası kırmızı işaretli bir muhribin yatmakta olduğunu gördü. Bu muhrip baş topunu Taşoza çevirmekle beraber fayrap etmeğe başlamıştı. Taşoz seyrine devam ederek tekrar Tirfil önüne geldi ve içersindeki kurmay subayın buyruğıle altı millik yalı boyunu bir daha görmek üzere geriye döndü. Sonra Karaburuna yol verdiği vakit deminki yunan muhribi hızla yetişip ikibin yarda iskelesinde beraber gitmeğe başladı. Her ikisinin topları biribine çevrilmişti. Taşoz, yunan harp gemisine rastgelirse yapılacak törene benzerile karşılık vermesi, fakat top atmaması, atılışa uğrarsa hiç durmadan mukabeleye girişmesi yolunda talimat almış olduğundan yunan muhribine karşı bu durumunu muhafaza ediyordu. Karaburun önlerinde yunan muhribi dümen kırdı. Taşoz İzmire gitti ve kömürünü tamamladıktan sonra gene hareketle Midilli adasının doğusundan ve kuzeyinden geçerek boğaza girdi ve haziranın yirmi üçünde fırkasına katıldı.

Alınan haberlere göre Atinada amirallar kurulu toplanarak önemli kararlar verilmişti: Donanma üç filoya ayrılmıştı. Başkomutanlık yine koramiral Pavli Kondriyotisin üstünde idi. Tuğamiral Dosmanisin Komutasına verilen birinci filo Yorgiyos Averof zırhlı kruvazörile Spezya ve Pisara zırhlılarından, tuğamiral İpitinin komutasına verilen filotillâ Neayenea sınıfı iki, Tiyellâ sınıfı dört ve Lonki sınıfı diğer dört muhripten kurulmuştu. Üçüncü filo Hidra zırhlısı ve Elli küçük kruvazörile Leon sınıfı dört büyük muhripten kurulacak erkin olmak üzere tuğamiral Miyaolisin komutasına verilmişti [ek - 2]. Bu haberlerin gelmesinden üçgün sonra, Atinada çıkan İmbiros gazetesinin 26 - haziran sayısında deniz bakanı, Sultan Osman ve Reşadiye muharebe gemilerinin katılmalarından sonra türk filosunun üstünlük kazanacağını ve onun için daha önce Türkiye ile harbe girişmek gerek olduğunu açıktan açığa söyliyordu. Bunun üzerine Türk deniz bakanlığı tarafından Ege havzasında bulunan gambotlara yunan elinin ansızın harp açması muhtemel olduğundan böyle bir haber alındığı vakit Akdeniz boğazı ve İzmir ile Portsaitten hangisi uygunsa oraya gitmeleri; yunan kuvvetlerine rast - gelirlerse muharebeye tutuşmaları ve zaptolunmak tehlikesi karşısında kendi kendilerini batırmaları yolunda talimat verildi.

2
Avrupa buhranında Türkiye

Bosnasarayı cinayeti :- Siyasal durumun iç ve dış yüzü :- Türkiye deniz bakanının Fransaya gidip gelmesi :- Türk ve yunan filolarının denize çıkmaları :- Avrupada kapalı seferberlikler :- Boğazların müdafaaya hazırlanmaları :- Büyük harp başlıyor :- Türkiyenin Almanya ile ittifakı :- Seferberliğin ilânı.

Türkiye ve Yunaneli uyarlığının son derece gerginleştiği bu sıralarda Avusturya - Macareli veliahtı Arşidük Fransuva Ferdinadla karısı, Bosnasarayı şehrinde Narodna Obrada adlı bir gizli cemiyet üyelerinden Prençip tarafından öldürüldü. (28 - Haziran - 1914).

Bunun siyasal bir cinayet olduğu hemen anlaşıldı; Viyana ile Belgrat ve Berlin kapitalları arasında kızgın bir haberleşme başladı. (Üçler ittifakı) ve (Üçler itilâfı) diye iki büyük ve kuvvetli manzumeye ayrılan ve yıllardanberi genel savaşa hazırlanan Avrupada, alevleri bütün acunu sarsacak korkunç bir yangına istidat vardı, bununla beraber siyasal durum, normal görünüşünü muhafaza ediyordu. Türkiye hükûmeti, kara ve deniz ordularını gücü yettiği kadar çabuk düzeltmeğe ve arsıulusal bir krizde yalnız kalmamak için Avrupada bir müttefik bulmağa çalışmaktan ibaret olan iç ve dış siyasalarını bozmadı.

Bu cinayetten biraz önce Türkiye deniz bakanı, donanmanın temmuz manevralarında bulunmak üzere Fransa hükûmeti tarafından resmen çağırılmıştı. General Cemal yakında hareket edeceğinden Akdeniz boğazında bulunan filotillâ, Berkısatvet komutanının emrine verilerek deniz Kurmay başkanı Yarbay Arif İstanbula alındı. Berkısatvet komutanı, Nümune ve Taşoz muhriplerini boğazda bırakarak - atış talimlerine devam etmek için - filotillâ ile 29 - haziranda Erdek - Karaboğa havzasına geçti.

Anlaşıldığına göre Avusturya - Macareli hükûmeti, Bosnasarayı cinayetinin Yugoslav birliği erkesine doğru atılmış bir adım olduğu inancında idi. Böyle bir birlik, Almanlığın yakın doğuya inmesine engel olacağından Viyana ve Belgrat

anlaşmazlığının yalnız Avusturyayı değil, Rusya ile İngiltereyi de ilkilendireceği muhakkaktı. Büyük devletlerin kapitalları arasında çok önemli haberleşmelerin sürüp gittiği tahmin ediliyordu; fakat siyasal durumun dış yüzündeki aldatıcı sekinliğin muhafazasına çalışılmakta idi. Meselâ Almanya İmparatoru Norveç sularında yapacağı deniz gezisinden vazgeçmediği gibi Fransa cumhur başkanı da Rusya Çarı ile konuşmak üzere önceden kararlaştırdığı Baltık denizi seyahatini geciktirmemiş; hattâ La Frans ve Jan Bar muharebe gemilerini birlikte götürerek fransız donanmasını böyle ince bir kurumda en yeni ve kuvvetli uzuvlarından mahrum etmişti.

Bununla beraber ufuklar zifiri karanlıktı ve ara sıra çakan şimşeklerin bu karanlığı parçalamağa çalıştığı görülüyor, uzaktan uzağa korkutucu gök gürültüleri işitiliyordu. Deniz gezisine çıkarken Almanya İmparatorunun ordu ve donanmaya verdiği bir söylev, bu gürültülerden biri idi; çünkü bir gece evvel Potsdam sarayı - yürüdüğü yolda sonuna kadar gideceği hakkındaki kararını bildiren - Viyana hükûmetine istediği teminatı vermişti (5 - Temmuz - 1914).

Alman donanması harekete hazır bir halde idi. Fransız donanması manevra dolayısile Tulona toplanıyordu. İngilterenin 460 gemiden kurulmuş vatan filosu bir seferberlik denemesi yapmak üzere Portlent sularına geliyordu.

Deniz bakanı general Cemal, bu sıralarda İstanbuldan Parise hareket etti. Süel ve siyasal bazı işler görmeğe çalışacaktı. Ağustos sonlarında yurt sularına gelecek olan Sultan Osman muharebe gemisine önce İngilterede bir suikast yapılacağı, bu mümkün olmazsa Septe boğazı yakınlarında denizaltı gemisile taarruz edileceği, bu da sonuca ermezse Ege denizine girerken bütün yunan filosile hücum olunarak tahribine çalışılacağı hükûmete haber verilmiş olduğundan bu muharebe gemisinin hangi yollardan geleceği ve türk filosunun onu nasıl ve nerede karşılayacağı hakkında deniz kurmaylığınca bir program yapılmıştı. General Cemal bu programı Parise çağırdığı Sultan Osman komutanına kendi elile verdiği gibi Reşadiye komutanile de görüştü; aşağıda yazılacak olan siyasal teşebbüslerde de bulundu; sonra fransız donanması başkomutanı koramiral Dölapeyrerle buluşmak üzere Tulona gitti. Manevraları gördü; Fran-

sada yapılmakta olan muhriplerimizin ve denizaltı gemilerimizin yapı işlerini gözden geçirdi ve 25 - temmuzda İstanbula geldi.

Berkısatvet komutanı 6 - temmuzda Nümune ile Taşoz ve 7 - temmuzda - onarımı biten - Basra muhriplerini fırkalarına kattıktan sonra Marmara denizinde talimlerine devam ederek iki haftalık yetiştirme programını bitirmiş ve 17 - temmuzda Halice girmişti. Yunan donanması bu günlerde denize çıkmak üzere idi. Alınan haberlere göre Girit sularında manevralar yaptıktan sonra Mondoros limanına gelecekti; bu liman bir deniz dayanağı olmak üzere hazırlanıyordu. Bin kişilik kur'a efradından başka sekizbin kişilik deniz ihtiyat eratı yaraç altına alınmıştı. Limni, Midilli ve Sakız adalarının koruma kuvvetleri ikibin, sekizbin ve altıbin kişiye çıkarılmıştı. Bu adalara sürekli olarak top, mitralyoz ve cebe gönderilmekte idi.

Onarımlarına çalışılan türk harp gemilerinden yalnız Mes'udiye zırhlısı hazırlanabilmişti. Yurdundan dönmüş olan kor amiral Limbos, donanma komutan vekili olarak bu zırhlıya ve üçüncü daire bakanlığından filotillânın komodorluğuna geçirilen yarbay Muzaffer de Berkısatvete forsunu çekti; 21 - temmuzda Mes'udiye, filotillâ ile birlikte Haliçten denize çıktı; iki gün talimler yaparak 23 - temmuzda Haydarpaşa önüne demirledi ve Meşrutiyet bayramının altıncı yıl dönümünü burada kutluladı. Temmuzun yirmiüçü, Avrupa için de tarihsel bir gün oluyordu: Avusturya, kırksekiz saatlik ültimatomunu Sırbiyeye o gün verdi; Amiral Corç Kallegen, seferberlik denemesinin bittiğini ve donanmayı dağıtmağa başladığını Admiraltıya o gün bildirdi; yunan donanması gene o gün Faler limanından denize açıldı. Ramazanın birine rastgelen 24 - temmuzda yunan donanmasının kuvvesi ve kuruluşu hakkında haberler geldi:

Başkomutan Kondriyotisin forsu - Kılkış filoya katıldığı vakit ona geçirilmek üzere - Averofa çekilmişti. Pisara eksiklerini tâmamlıyamadığı için birinci filo Averofla Sipezyadan mürekkep bulunuyordu. İkinci filo dedikleri filotillânın komutanı tuğamiral İpitinin forsu Kanaris torpito depo gemisinde idi; Tiyellâ onarımda, Navkratoza gereç almakta olduğundan muhrip filotillâsı şimdilik Neayenea, Keravnos, Velos, Lonki, Doksa, Sifendoniden teşekkül etmişti. Almanyadan yeni alınan

Defni, Setis, Alkiyon, Eğli, Aretuza ile Nikopolisten teşkil edilen torpitobot fırkası, Binbaşı Votsisin komutasına verilerek ikinci filoya katılmıştı. Binbaşı Votsisin forsu, Defnide idi. İksifyas ve Delfin denizaltı botlarile yatak gemisi yapılan Amfitrit yatı, yarbay Papa Rikopolonun komutasında olarak İkinci filoya girik bulunuyordu. Üçüncü filodan Ayetos onarımda olup Hidra, Elli, Leon, Panter ve İyeraks harekete hazırlanmakta idi.

Türk filosu 24 - temmuzda talimlerine başladı; ertesi akşam Bandırma limanına demirledi. Sırbiyenin o gün saat onbeşte genel seferberlik emri ve onsekizinde Avusturya ültimatomuna red cevabı verdiği, yirmibirde Viyana hükûmetinin Sırbiyeye karşı özel seferberlik ilân ettiği gece haber alındı. 26 - temmuz günü saat üçte Rusya - gizli seferberlik demek olan - harp hazırlığı emrini verdi. Bunun anlamını pek iyi bilen Alamanya Rus dış bakanının dikkatini çekmeği gerek gördü; fakat Rusya hükûmeti, sü bakanı Sohomlinofun ağzından cevap vererek eğer, Avusturya, Sırbiye sınırını geçerse Kiyef, Odesa, Kazan ve Moskova askerlik dairelerinin seferber edileceğini bildirdi. İmparator acele Potsdama döndü. Admiraltı donanmayı dağıtmamasını amiral Kallegene emretti. Fransa Cumhur başkanı dönüş yolunu tuttu.

Türkiye hükûmeti Yunan öneyile uğraşıyordu. Filo $\frac{25}{26}$ temmuz gecesini Erdekte geçirdi. Yetiştirme Programının Marmaraya ait kısmı bitmiş, Ege denizine müteallik kısmına başlamak zamanı gelmişti. Koramiral Limbosun dileği üzerine deniz bakanlığı « Filonun Ege denizine çıkması için siyasal durumun uygun olup olmadığını » Hükûmetten sordu. Halbuki ateş saçağı sarıyordu. Acunu yakacak büyük fırtına pek yakındı.

Temmuzun yirmisekizinde Avusturya Sırbiyeye harp açtı. Ertesi gün küçük karadağ hükûmeti Avusturyaya harp açarak Sırbiyenin yanında yer aldı. Rusya da güney askerlik dairelerine seferberlik emri verdi ki bu dört dairenin kuvveti Avusturya Macareli ordusundan fazla idi. Alamanyada kara ve deniz ordularına emniyet, Fransada bazı fırkalara sınır koruması, İngilterede donadmaya ihtiyat devresi gibi yayımlar yapıldı. Bunların hepsi kapalı seferberlik demekti.

Avrupada başlayan bu genel buhrana karşı Türkiye de hazırlıklı bulunmağa mecburiyet duydu. Boğarlar dolayısile mevkii pek nazikti. Bu güne kadar yalnız Ege denizi öneyinde sakını önlemleri almışken şimdi Rusyanın seferber olması üzerine ortaya bir de Karadeniz öneyi çıkmıştı. O kurumdaki süel kuruma göre Karadeniz boğazı müstahkem mevkii, karargâhı İstanbulda bulunan birinci ve Akdeniz boğazı müstahkem mevkii de karargâhı Tekirdağında bulunan üçüncü Kolorduya bağlı idi.

Sü bakanlığı piyade alaylarının, makinalıtüfek ve istihkâm bölüklerinin, ağır topçu kıt'alarının talimli ikmal eratile seferi mevcuda çıkarılmasını; boğazın teçhiz ve teslihile ihtiyat eratının celbini ve maynların atılmak üzere hazırlanmasını; yalı boyu gözetiminin Kolorduca yapılmasını; her biri bir piyade alayı, bir dağ bataryası, bir süvari ve bir makinalıtüfenk bölüğü kuvvetinde iki müfreze teşkilile birinin rumeli tarafında Zekeriya köyü ve öbürünün anadolu tarafında Mithat efendi çiftliği bölgesine gönderilmesini birinci Kolordu komutanlığına emretti. Üçüncü Kolordu komutanlığına da Avusturyanın Sırbiyeye harp açmasile genel durumun önemli bir şekil aldığını bildirerek Akdeniz boğazında gözetim işlerinin ona göre sıkıştırılması buyruğunu verdi.

Temmuzun otuzuncu akşamı türkiye hükûmeti, Rusyanın genel ve Fransanın özel seferberlik ilân ettiğini, İngilterenin de donanmaya harp mevzilerine gitmek emri verdiğini ve Yunan filosunun Mondoros limanına geldiğini haber aldı. O gece Sü bakanlığı üçüncü Kolordu komutanlığına «Kolordunun istihkâm ve ağır topçularile Geliboluda bulunan fırkanın piyade alaylarının ihtiyatlarını celpederek mevcutlarını seferi miktara çıkarmasını, muharebe ağırlıklarile büyük ağırlıklarına muktazi hayvanın toplamasını ve Yunan filosu limni sularında bulunduğundan Geliboludaki fırkanın Kadıköyünde bulunduracağı bir müfreze vasıtasile Karaçalı - Bulayır sahil hattını tarassut ettirmesini » emretti; gereğinde Geliboluya yardım etmek üzere gönderilecek kuvveti alıp götürmek için Tekirdağında elverişli bir vapur bulundurulması hakkında ilgili yerlere talimat verdi.

Avrupa, yıldırım hızile genel savaşa doğru gidiyordu. Temmuzun otuzbirinci günü her iki manzume biribirine karşı

daha kesim durumlar almağa başladı: Alamanya, oniki saat içinde seferberliğini geri alması hakkında Rusyaya bir ültimatom verdi ki bunun karşılıksız kalacağını pek iyi bildiği için oniki saat sonra o da genel seferberliğe girecekti. Avusturya ise Rusyaya karşı ilân ettiği (harp tehlikesi) durumunu öğleden sonra genel seferberliğe çevirdi. Belçika hükûmeti seferberlik ilân etti. İngiliz vatan filosu - birinci filonun harp mevzii olan - Sıkapa deniz dayanağına gitti. İşte böylece her tarafta yaraçlar çekilmişti ve savaşın başlaması artık bir saat meselesi idi.

Ertesi gün Almanya ile Avusturya, Rusyaya ve Fransa da Alamanyaya harp açtır. (Üçler ittifakı) nın üçüncü uzvu olan Italyanın pek yakında savaşa gireceği ve (antant kordiyal) ile (ikiler ittifakı) na bağlı olan İngilterenin de yabancı kalmıyacağı tahmin ediliyordu; Türkiyenin inancına göre yunan hükûmeti (üçler itilâfı) nın yanında yer alacaktı. Onun için deniz bakanlığı, Akdenizde bulunan bütün savaş gemilerinin bir gün önce boğazdan içeri alınmalarını uygun gördü; fakat Sakız, Midilli ve Bozca ada sularında yunan savaş gemileri bulunduğuna dair raporlar aldığından daha evvel bir keşif yaptırmak isteyerek bu ödevi İzmir liman reisine verdi. Fakat liman reisi (Hızırreis) gambotile denizde bulunduğu için keşif ödevini (İsareis) ganbotu yaptı, Sakız boğazında hiç bir yunan harp gemisi bulunmadığı anlaşıldı. Ağustosun ikisinde Durakreis gambotu Akdeniz boğazına gelerek orada kaldı; onun ardınca İsareis gambotu da Çanakkale önüne demirledi; Midilli sularında yunan harp gemisi bulunmadığını ve Bozcaada açıklarında Averof ile Sipeçyayı gördüğünü rapor etti.

Süel alanda bu işler olmakta iken Türkiye hükûmeti siyasal yolda da geniş adımlarla ilerliyerek Almanya ile ittifak amacına varmıştı. Türk - Alman ittifakı uzunca bir çalışmanın sonucu idi. Yalnızlık politikasını bırakarak büyük devletlerden, yahut iki manzumeden birine bağlanmak isteyen, Türkiye Bosna - Hersek ve Trabulus illerinin Avusturya ve İtalya tarafından gasbedilmiş olmasından dolayı (üçler ittifakı) na yaklaşmağa eygin değildi.

Çarlık Rusyanın Türk yurdu hakkında ötedenberi bazı emeller beslediğini bilmekle beraber (üçler ittifakı) na bağlanmayı daha uygun bularak önce İngiltere hükûmetile anlaş-

mağa çalıştı ve iki devlet arasında bu anlaşmaya engel olacak hiç bir pürüz bırakmamak erkesile elinden geleni yaptı; Basra körfezinde ve arap yarımadasının güneyinde İngiltereye nüfuz bölgeleri verdi; Aden yakinindeki (yedi kamun [1]) un bir müddettenberi ortaya çıkardığı meseleyi İngiltere lehine halletti. Bağdat demiryolunun Basraya doğru uzatılması ve Dicle ile Fırat ırmaklarında vapur işletme meselelerinde ingiliz dileklerini kabul etti; Elcezirede petrol kaynakları araması, Aydın demiryolunun uzatılması ve yeniden bazı kollar yapılması, Trabzon ve Samsun limanlarının yapılmaları imtiyazlarını ingiliz sosyetelerine verdi. İç bakanlığa bir ingiliz genel ispektör ve yanına bir kaç ingiliz ispektör getirdi; gümrük işlerinin düzeltilmesini ingilizlere bıraktı. Deniz kuvveti ötedenberi ingiliz süel heyetlerinin ellerinde idi. Modern donanmaya temel olacak üç büyük muharebe gemisile iki skavt, altı muhrip ve iki denizaltı botu İngilterede yapılıyordu.

Görülüyorki İngilterenin güvenini kazanarak üçler ittifakile başlayacağı konuşmada ondan yardım görebilmek için Türk kabinesi siyasa, yönetim ve ekonomi bakımlarından her fedakârlığı göze almıştı. Bununla beraber doğu ilbaylıklarına istediği ingiliz işyarlar, Rusyanın muhalefetine uğramak düşüncesile İngiltere tarafından verilmeyince anlaşma yolunda sonuca varamıyacağını anladı ve Fransaya döndü.

(Cebelilübnan) da ve Türkiyenin her tarafında jandarma kuvvetinin düzeltilmesi fransızlara bırakılmıştı. Şimdi bayındırlık bakanlığına bir çok fransız mühendisi alındığı gibi yapılması onaylanmış olan genel yolların imtiyazları da fransız şirketlerine verildi. Finans bakanlığına bir fransız genel ispektör getirildi ve (ıslahatı maliye komisyonu) nun salâhiyeti genişletildi. Bir fransız şirketine dağ topları ve bir diğerine on iki deniz uçağı ısmarlandıktan başka Yeşilköy uçak istasiyonunun kurulması işi de fransızlara verildi. Yukarda yazıldığı gibi Krozo fabrikasına iki denizaltı gemisi ve Haver tezgâhlarına altı muhrip ısmarlandı. İstanbuldaki şubesi deniz bakanı General Cemal ve Paristeki şubesi Fransanın eski dış bakanı B. Kropinin korumasında olmak üzere bir Türk - Fransız dostluk sosyetesi kurularak Fransaya yapılan kompliman son derecesine götürüldü.

[1] **Nevahii seb'a yerine kullanılmıştır.** **H. A.**

Fransız donanmasının yaz manevralarında bulunmak erkesile temmuzun başında Fransaya giden deniz bakanı General Cemal, ittifak imkânını tetkik ve adalar meselesinde Fransanın muzaharetini temin için hükûmetten talimat almıştı. Tulondan Parise dönüşünde dış bakanı B. Viviyani ile ancak iki gez görüşebildi. Konuşmaların sonuçlanması (siyasal işler genel direktörlüğü) ne bırakıldı. İngiltere ve Rusya hükûmetlerine bildirerek onaylarını almadıkça Fransanın hiç bir taahhüde giremiyeceği anlaşıldı. Adalar meselesinin otonomi temeline dayanık bir yünetim şeklinde hallinden ibaret olan Türk önergesine baştan savma karşılık verilmesi, Fransadan hiç bir şey beklenilemiyeceğini kesin olarak gösterdi. Hükûmetin düşüncesine göre (üçler ittifakı) na dönmekten başka çıkar yol kalmadı.

Almanya Türkiyenin birleşme önergesini ilk günlerde güler yüzle karşılamıştı ki bu da siyasal bir tabiyeden başka bir şey değildi. Kırkiki subaydan yapılmış süel bir komisyonun başında olarak 14 - birincikânun - 1913 te İstanbula gelmiş olan General Leyman Fon Sanders'in Türk ordusunda emir ve komuta alması isteniliyordu. Çarlık Rusyasının şiddetli protestosile karşılanan bu isteğin yapılması o kadar kolay değildi. Fakat sadırazam ve dış bakanı Prens Sait Halim ile Almanyanın İstanbul elçisi Baron Vangenhayim tarafından yünetilen konuşma, Avusturyanın Sırbiyeye harp açması üzerine canlandı. Rusyanın seferberlik ilân ettiği 31 - temmuz günü, andlaşmanın ana hatları çizildi. Almanyanın Rusyaya harp açtığı 1 - ağustos günü Baron Vangenhayim, Türkiyenin etkili ve işlek bir şekilde harbe girmesini gösterir bir madde eklenmesi şartile, hükûmeti tarafından kendisine andlaşmayı imzalamak salâhiyeti verildiğini bildirdi. Bu şart tarafımızdan onaylanmadı. Ertesi gün andlaşma, yukarda adları geçen iki devlet adamı tarafından imzalandı.

Bu andlaşma altı maddelik olup Avusturya - Sırbiye savaşı karşısında iki devletin tamamile bitaraf kalacağını, Rusya süel önemlerle işe karışarak Almanyayı ittifak ödevini yapmağa zorlarsa bu ittifak ödevinin Türkiye tarafından da yapılacağını, Türkiye harbe girerse Almanyanın İstanbuldaki süel komisyonu Türkiyenin buyruğuna koyacağını ve Türkiyenin de bu süel komisyona ordunun harp hareketlerine etki yapacak bir

durum vereceğini, Türk ülkesi Rusya tarafından tehdit edilirse Almanyanın onu yaraçla koruyacağını, andlaşmanın imza günlemecinden 31 - birincikânun - 1918 e kadar süreğini ve bu günlemeçten altı ay önce iki devletten biri tarafından bozulmazsa beş yıl daha hükmü olacağını tesbit ediyordu [Ek - 3].

Biraz sonra Avusturya hükûmetinin de onayladığı andlaşma, Türkiyeyi hemen seferber olmağa zorladı; kabine, sü bakanlığının önergesile 2 - ağustos - 1914 günü seferberlik ilân etti; 3 - ağustos, seferberliğin birinci günü sayılacak ve yedinci kolordu ile birinci ve ikinci müstakil fırkalar dışarı tutulacaktı. Sü bakanlığı yine üstünde kalmak üzere General Enver, Başkomutan vekilliğine ataldı; harp hareketlerini ve yabancı devlet ordularile siyasal işlere ait haberleşmeleri yünetmek üzere genel karargâh kuruldu ve bundan böyle yalnız ikmal, teçhiz ve finans işlerile uğraşmaları sü ve deniz bakanlıklarına bildirildi.

3

Seferberliğin ilk günleri

Ordu : - Boğazlar : - İzmir körfezi : - Boğazlara memur edilen torpitobot fırkaları : - Seferberliğin birinci günü, boğazların dışarlarında yabancı savaş gemileri : - Seferberliğin ikinci günü, boğazların maynlarla kapatılması : - Seferberliğin üçüncü, dördüncü ve beşinci günleri : - Seferberliğin altıncı günü : - Seferberliğin yedinci ve sekizinci günleri, Goben ve Breslav kravazörleri boğaz önünde.

Büyük harpten önceki kuruluşa göre ordu üç müfettişliğe ayrılmıştı; umumi seferberliğin ilânile bu müfettişlikler lâğvolunarak birinci, ikinci ve üçüncü ordu komutanlıkları teşkil edildi. İstanbul bölgesinde bulunan birinci ve ikinci ordularla Kafkasya öneyinde bulunan üçüncü ordunun kuruluşları aşağıda gösterilmiştir :

Birinci ordu - Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve altıncı kolordular.

İkinci ordu - Beşinci, sekizinci, onuncu, onbirinci (Otuz üçüncü fırka hariç) ve onikinci kolordularla yirmi dokuzuncu fırka.

Üçüncü ordu - Dokuzuncu ve onüçüncü kolordularla ikinci nizamiye süvari fırkası.

Bu kuruluş, Süveyş kanalına hâkim ve Basra körfezinde menfaatlere malik olan İngiltere devletinin iştirak edeceği büyük bir harbin stratejik icaplarına uygun değildi; Suriye ve Irak öneylerini müdafaasız bırakıyordu. Üçüncü ordu da verilecek vazifeye nisbetle zayıftı. Onun için genel karargâh çok geçmeden bazı yeni kurumlar ve değişimler yapmağa lüzum gördü ki ana hatları şunlardır:

A) Üçüncü orduyu onuncu ve onbirinci kolordularla takviye etmek,

B) Sekizinci ve onikinci kolordularla Suriyede bir dördüncü ordu teşkil etmek,

C) Altıncı kolorduyu ikinci orduya nakletmek,

D) Bir (İzmir ve havalisi komutanlığı) teşkil ederek Ege denizi kıyılarını muhafazaya almak,

E) Otuz sekizinci fırka ile aşiretlerden mürekkep olmak üzere bir (Irak ve havalisi komutanlığı) teşkil ederek Irak öneyini korumak.

Bu yeni kuruluşun icap ettirdiği taşımaya hemen başlanıldı. Sekizinci ve onikinci kolorduların Suriyeye; onuncu ve onbirinci kolorduların Kafkasyaya tahrikleri emredildi. Rusyanın yaptırmakta olduğu büyük muharebe gemilerile yeni muhriplerden hiç biri henüz bitmemiş olmakla beraber modern Türk muharabe gemilerine ve yeni muhriplere İngiltere ve Fransa hükûmetleri tarafından ambargo konulmuş olduğundan Karadeniz kontrolu Rus filosunun eğemenliğinde idi; onun için Kafkas öneyine yapılacak taşımada - Ankaradan ötesi pek te işe yarar bir halde bulunmıyan - kara yolunu kullanmakla beraber seferberlik günlerinde mümkün olduğu kadar deniz yolundan da faydalanmak lâzımgeliyordu. Ağustos ortalarına doğru Yavuz ve Midilli kruvazörlerinin Türk donanmasına iltihakları üzerine Karadenizde muvazene hâsıl olduğundan genel karargâhın (Harekâtı harbiye şubesince) ofensil bir harp plânı üzerinde yürünülmesi tasmim edildi :

[1 — Eğer Bulgarlarla Romanyalılar, merkezi devletler lehinde hareket ederlerse o zaman birinci ve ikinci ordular Bulgaristan ve Romanyadan Besarabyaya geçecek; eğer bu ihtimal tahakkuk etmezse yalnız birinci ordu denizden Odesaya nakledilecek ve ikinci ordu ahvale göre kullanılacak;

2 — Üçüncü ordu ile Kafkas cephesinde ahvale göre tedafüi veya tecavüzi hareket olunacak;

3 — Dördüncü ordu, kanal üzerinden Mısıra taarruz edecek;

4 — Irak ve havalisi umum Komutanlığı da otuzsekizinci fırka ve aksamı ve aşiretlerle beraber İrana dalacak, İran ve Efgan kuvvetlerini de beraber sürükliyerek Hindistana saldıracak;

5 — Birinci ordu Rus limanlarına ihraç edildiği takdirde ikinci ordu bidayeten İstanbul civarında hazır bulundurulacak ve icabında birinci orduyu takip edecek.]

Bu proje Türk donanmasına pek önemli vazifeler yükletiyordu. Birleşik düşman filolarına karşı müstahkem mevki ile beraber Akdeniz boğazının müdafaasına iştirak etmekle de muvazzaf olan donanma, birinci ve ikinci orduların kara yolu ile Besarabyaya sevklerinden sonra onların ikmal işlerini temin edeceği gibi Rusyanın her türlü taarruz hareketlerine karşı Karadeniz boğazının müdafaasına ve çıkarma teşebbüslerinin men'ine çalışacaktı. Birinci ve icabında ikinci ordunun Odesaya emniyetle çıkarılması başlı başına ağır bir ödevdi. Donanma, bundan başka Kafkas öneyine İstanbuldan ve Karadeniz iskelelerinden yapılacak taşımayı korumağa mecburdu. Onuncu kolordu, harp hareketlerinin inkişafına göre Rusyanın Karadeniz kıyılarına çıkarılmak üzere Samsun, Giresun, Ordu ve Ünye iskelelerine indirilmeğe başlanmış olduğundan donanmaya Karadenizin doğu havzasında da çetin vazifeler terettüp ediyordu.

İlkteşrin ayının ortalarında dört ordunun konuşu şöyle idi:

Birinci ordu - Birinci kolordu İstanbulda, ikinci kolordu Edirnede, üçüncü kolordu Tekirdağında, dördüncü kolordu Bandırma ve Balıkesir bölgesinde, müstakil süvari livası Edirne civarında.

İkinci ordu - Beşinci kolordu Üsküdarda, altıncı kolordu Bakırköy ve Çekmece civarında.

Üçüncü ordu - Dokuzuncu kolordu Erzurumda, onuncu kolordu Karadeniz iskelelerinde, onbirinci kolordu Cezirei ibni Ömer ile Humus arasında yürüyüşte, ikinci nizamiye süvari fırkası Erzurumda, ihtiyat süvari fırkası Pasin ve Eleşkirt ovalarında.

Dördüncü ordu - Sekizinci kolordu Şam ve Kudüs havalisinde onikinci kolordu Halep civarında.

Birinci kolorduya bağlı olan Karadeniz boğazı müstahkem mevkiinin dokuz ağır bataryasından beşi Rumeli ve dördü

Anadolu tarafında bulunuyordu; dışardan içeriye doğru aşağıdaki durumda idi:

Birinci hat: Rumeli feneri (3 adet 35 çapında 24 lük) - Anadolu feneri (6 adet 35 çapında 24 lük).

İkinci hat: Büyükliman (4 adet 22 çapında 24 lük), Büyüklimanla Sırataş arası (3 adet 22 çapında 28 lik ve 2 adet 22 çapında 24 lük), Sırataş (4 adet 22 çapında 21 lik) - (Anadolu sahilinde karşılığı yoktur).

Üçüncü hat: Rumelikavağı (2 adet 35 çapında 35 lik) - Anadolukavağı (4 adet 35 çapında 24 lük).

Dördüncü hat: Rumelikavağı ile Yenimahalle arasında Tellitabya - Anadolukavağı ile Umuryeri arasında Macar tabyası (5 adet 22 çapında 21 lik).

Gözetleme ve haberleşme yerleri: Rumeli tarafında Kilyos, Rumeli feneri, Çalıburnu; Anadolu tarafında Rıva, Anadolu feneri, Filburnu.

Müstahkem mevki komutanlığının emrinde iki alay ve bir tabur ile torpil müfrezesi ve küçük bir motorbot vardı. Müfrezenın elinde eski ve malzemesi eksik bir miktar rasadi torpilden başka mayn olmadığı gibi iki adet 37,5 m/m. lik silâh taşıyan 19 numaralı motorbot, ancak iyi havalarda boğaz dışarsını gözetleyebilirdi. Karşıdan karşıya taşıma yapacak stimbot ve mavuna gibi vasıta da pekazdı.

Akdeniz boğazı müstahkem mevkiinin bataryaları üç bölgeye ayrılmıştı. Birinci bölge ağızda, ikinci bölge merkezde ve üçüncü bölge bu ikisinin arasında idi. Hatlar, dışardan içeriye doğru aşağıdaki durumda bulunuyordu:

Birinci hat: Ertuğrul (2 adet 35 çapında 24 lük) - Orhaniye (2 adet 35 çapında 24 lük).

İkinci hat: Seddülbahir (22 çapında 2 adet 24 lük, 2 adet 26 lık, 2 adet 28 lik) - Kumkale (22 çapında 1 adet 15 lik, 1 adet 21 lik, 2 adet 24 lük, 2 adet 26 lık ve 24 çapında 2 adet 28 lik).

Üçüncü hat: Rumeli Mecidiyesi (35 çapında 4 adet 24 lük ile 22 çapında 2 adet 28 lik) - Anadolu Hamidiyesi (35 çapında 7 adet 24 lük ve iki adet 35.5 luk).

Dördüncü hat: Rumeli Hamidiyesi (35 çapında 2 adet 35.5 luk) - Anadolu Mecidiyesi (22 çapında 1 adet 21 lik, 3 adet 24 lük, 3 adet 26 lık ve 2 adet 28 lik ile 6 adet 21 lik havan).

Beşinci hat: Namazgâh (22 çapında 5 adet 21 lik, 3 adet 24 lük, 2 adet 26 lık) - Çimenlik (22 çapında 1 adet 21 lik, 1 adet 24 lük, 1 adet 35.5 luk ile 35 çapında 1 adet 35.5 luk).

Altıncı hat: Değirmen burnu (22 çapında 1 adet 21 lik, 6 adet 24 lük) - Nağra (22 çapında 6 adet 24 lük ve 1 adet 26 lık).

Akdeniz boğazı genel komutanlığı emrinde dokuzuncu tümen, ikinci ağır topçu livası ve üç ağır topçu alayı ile torpil müfrezesi vardı.

Karargâhı İzmirde bulunan dördüncü kolordu onuncu, onbirinci ve onikinci tümenlerden kurulmuş olup onuncu tümenin karargâhı İzmirde, onbirinci tümenin karargâhı Dedizlide, onikinci tümenin karargâhı Burdurda idi. Ayvalıktan Alâiyeye kadar uzanan yalı boyunun gözetlemesi ve İzmirin müdafaası ödevi dördüncü kolorduya aitti. Yalı boyu yedi bölgeye ayrılarak gözetleme ve müdafaa kurumları yapılmıştı. Bu bölgelerden ikisi doğrudan doğruya İzmirin müdafaasına taallûk ettiği için vaziyet ve kuvvetleri aşağıda gösterilmiştir:

İzmir bölgesi — Foçadan Yenikaleye kadar. Merkezi İzmir. Kuvveti üç seyyar jandarma bölüğü ve dört demiryolu muhafız bölüğü ile bir bölükten ibaret Manisa yeni erat okulu.

İkinci bölge — Yenikaleden Hıristiyan köyüne kadar. Merkezi Yenikale. Kuvveti kale kıt'aları, obüs taburu, mayn müfrezesi, ışıldak müfrezesi, dört bölüklü Urla jandarma taburu, Sarayköy jandarma bölüğü, iki motorbot.

Tahkimat — Körfezin güney kıyısında İzmirden Urlaya doğru şu bataryalar vardır.

(1) Numaralı istasiyon bataryası - mayn istasiyonunun doğusunda döner kuleli 5.7 s/m. lik seri ateşli bir top.

(2) Numaralı istasiyon bataryası - mayn istasiyonunun batısında 4 adet 9 s/m. lik mantelli top.

(3) Numaralı Yenikale bataryası - Yenikalede 7 adet 22 çapında 24 s/m. lik kısa top.

(4) Numaralı Büyük Muinizafer bataryası - Yenikalenin batısında Muinizafer kurvetinden çıkarılmış 4 adet 15 s/m. lik seri ateşli gemi topu.

(5) Numaralı seğirtme bataryası - 4 numaranın batısında ve biraz geride 4 adet 8 s/m. lik Broddol kâri top.

(6) Numaralı büyük obüs bataryası - Vapur iskelesinin güney doğusunda 6 adet 15 s/m. lik seri ateşli obüs.

(7) Numaralı küçük obüs bataryası - Vapur iskelesinin güney batısında 6 adet 12 s/m. lik adi ateşli obüs.

(8) Numaralı Zeytinlik bataryası - 7 numaranın batısında 4 adet 12 s/m. lik sehpalı top.

(9) Numaralı Küçük Muinizafer bataryası - 8 numaranın batısında ve kıyıya daha yakın Muinizefer kurvetinden çıkarılmış 4 adat 7.5 s/m. lik seri ateşli gemi topu.

(10) Numaralı Sazlık bataryası - 9 numaranın batısında 4 adet 4.7 s/m. lik seri ateşli gemi topu.

(11) Numaralı men'imürur bataryası - Işıldağın güney doğusunda ve biraz geride 4 adet 8 s/m. lik Broddol kâri top.

Mayn hatları - Kuzey tarafındaki sığlığı tahdit eden duba fenerlerile güney kıyısı arasında dışardan içeriye doğru şu hatlar dökülmüştü:

Birinci hat — Işıldak mevkiinin önünden altısı karayele ve altısı poyraza doğru oniki adet elektrikli musademeli. Geçit ortada iki şamandıra ile belirtilmiştir.

İkinci hat — Birinci hattın ortasındaki geçidin arkasında yirmi adet otomatik. Geçit şamandırası alt ucundadır.

Üçüncü hat — Dokuz numaralı bataryanın önünden beşi karayele ve altısı poyraza doğru dökülmüş onbir adet elektrikli musademeli. Geçit ortasındadır.

Dördüncü hat — 8 ve 9 numaralı bataryaların arasından onüçü poyraza ve yirmi dördü karayele doğru dökülmüş otuzyedi adet otomatik. Geçit ortasındadır.

Beşinci hat — Yenikaleden duba fenerine doğru dökülmüş sekiz adet elektrikli.

Altıncı hat — Beşincinin gerisinde ve ona muvazi dokuz adet elektrikli.

Işıldaklar — Biri karakol mevkiinde ışıldak istasiyonunda, ikincisi dört numaralı batarya önünde ve üçüncüsü Yenikalede olmak üzere üç adettir.

Tecim gemilerinin bekleme yerleri — Çıkacak gemiler için altı numaralı bataryanın açığında ve girecek gemiler için birinci mayn hattının dışarısında şamandıralarla gösterilmiştir.

Erdek limanı merkez olmak üzere Marmara denizinin batı sularında talim ve terbiye programını tatbika devam eden do-

nanma komutanı vekili, aldığı emir üzerine boğazlara birer torpitobot fırkası sevketti.

Karadeniz boğazına sevkedilen fırka:

Hamidabat torpitobotu (kıdemli torpitobot komutanı gemisi).

Sivrihisar torpitobotu.

Sultanhisar torpitobotu (tamiri bittikten sonra iltihak etmek üzere).

Ödevi — Büyükdere merkez olmak üzere boğaz dışarsında yirmi mil nısıf kuturla bölgeyi gündüzlü geceli nöbetle gözetleyecektir.

Akdeniz boğazına sevkedilen fırka:

Dıraç torpitobotu (kıdemli torpitobot komutanı gemisi).

Musul torpitobotu.

Kütahya torpitobotu.

Akhisar torpitobotu.

Ödevi — Çanakkale merkez olmak üzere hergün nöbetle boğaz dışarsını İmroz ve Bozcaada arkalarına kadar gözetleyecektir.

Seferberliğin birinci günü (3 - ağustos) :

Rumeli cihetinde Karaburnun batı ve Anadolu cihetinde Yomburnun doğu kıyılarını gözetlemek üzere her birini bir piyade alayı, bir dağ bataryası, birer atlı ve makinalıtüfek bölüğü kuvvetinde iki müfreze yaparak Zekeriya köyü ve Mithat efendi çiftliği bölgelerine göndermek emri almış olan birinci kolordu komutanlığı, birinci ve üçüncü tümenlerden bu müfrezeleri teşkile başladı; fakat Karaburundan Çalıburnuna kadar altı ve Yom burnundan Fil burnuna kadar yirmibeş millik yalı boyu, boş kalacağından müstahkem mevki komutanlığı buraları gözetlemek için iki piyade taburu istedi. Boğaz müdafaasına bir kat daha kuvvet vermek erkesiyle Deniz bakanlığı, Barbaros ve Turgut zırhlılarından çıkarılmış kovanları ikişer torpito ile müstahkem mevki komutanlığına gönderdi.

Trabzondan İstanbula gelen Halep vapuru, boğaz açığında rus harp gemileri gördüğünü ve bunlardan Kagul kruvazörünün kendisine bir mil kadar yaklaştığını rapor ettiğinden nöbette bulunan Sivrihisar torpitobotuna gözetleme alanını genişletmek emri verildi; bu torpitobot altmış millik sahayı dolaştı isede rapor edilen harp gemilerinden hiç birini görmedi. Şüpheli gemilerin boğaza doğru geldikleri görülürse eratı top ba-

şına almaları ve daha fazla sokuldukları halde ateş açmaları hakkında müstahkem mevki komutanlığı tarafından istihkâmlara talimat verildi.

Öğleden sonra Averof ile Sipeçyanın Limni adası yünetinden boğaza doğru geldikleri görülerek Çanakkale önünde bulunan Kütahya ve Akhisar torpitobotlarına, Durakreis gambotile Dıraç ve Musuldan mürekkep gözetleme takımına iltihak etmek üzere hemen hareketleri emredildi; biraz sonra yunan harp gemilerinin Bozcaadaya gittikleri bildirildiğinden bu emir geri alındı. Gece Gelibolu yarımadasının batı kıyıları deniz tarafından bir ışıldakla sabaha kadar tarassut edildiği için Karaçalıdan Beşikeye değin uzanan yalı boyu gözetleme hattını Edremide kadar uzatması müstahkem mevki komutanlığı tarafından dokuzuncu fırkaya emredildi.

Talim ve terbiye programının ikinci kısmına geçmek üzere Ege denizine çıkmak için müsaade istemiş olan donanma komutan vekiline, boğazdan dışarı çıkmıyarak Nağra ile Erdek arasında talimlere devam etmesi, deniz bakanlığı tarafından bildirildi; Trabzonda bulunan Zuhaf, İzmirde bulunan Hızırreis ve Pelengiderya, Ege denizinde bulunan Berkefşan komutanlarına İstanbula gelmeleri ve Beyrutta bulunan Burakreis komutanına da memur olduğu Kızıl denize gıtmesi emredildi.

Seferberliğin ikinci günü (4 - Ağustos):

Maynların dökülmesi, deniz fenerlerinin söndürülmesi ve işaret şamandıralarının kaldırılması başkomutanlık vekilliğinden Kara ve Akdeniz müstahkem mevki komutanlıklarına emrolundu. Karadeniz boğazı mayn müfrezesi önyüzbaşı Ahmet Haydarın ve Akdeniz boğazı mayn müfrezesi de önyüzbaşı Nazmi Akpınarın başkanlığında teşekkül etmişti; öncekinin emrinde Giresun ve sonrakinin emrinde Selânik vapurları vardı. Kara - deniz boğazına biri ondört, öbürü yirmiüç adet olmak ve aralarında 550 metrelik mesafe bulunmak üzere iki hat döküldü; bu maynların hepsi otomatik olup aralıkları ellişer metre ve derinlikleri pek azdı. Bırakılan geçidi kapamak için gereği kadar mayn alıkonulup öbürleri Giresun vapurile Akdeniz boğazına gönderildi. Akdeniz boğazının mürettep projede gösterilen yerine 4.5 metre derinlik ve 83 metre

aralıkla 22 mayn atılarak bir hat yapıldı ve Rumeli tarafında dört mayn ile kapatılacak bir geçit bırakıldı. Her iki boğazda bulunan işaret şamandıraları kaldırıldı ve bu geceden itibaren deniz fenerlerinin yaktırılmaması liman reisliklerine emredildi.

Boğazların kapatılmaları ortaya önemli bir kılavuz işi çıkarmıştı. Emri altında torpitobot fırkasından başka 18 ve 19 sayılı motorbotlarla iki romorkör ve bir küçük motorbot bulunan Karadeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığı, bu işi tezelden düzelterek Büyük limanı tecim gemilerinin kılavuz alma yeri seçti. Akdeniz boğazının durumu bu bakımdan daha ince idi. Müstahkem mevki komutanlığı bir kılavuz komisyonile dört romorköre gerek göstermekle beraber kılavuz işlerini yönetmeğe şimdilik mayn müfrezesi komutanını memur etti. Tecim gemilerinin gün batımı ile doğumu arasında boğazdan geçmeleri yasak edildi. Yapılan talimatnameye göre çıkacaklar Nağra - Buğalı hattının iç tarafında ve girecekler Kumkale - Seddülbahir hattının dış tarafında bekliyecekler ve geçmeğe kalkışırlarsa ateşle menedileceklerdi; gündüzün kılavuz arkasında mayn geçidini geçerken mugayir hareket edenler önce iki kuru sıkı topla, sonra bir ihtar mermisile ve dinlemedikleri takdirde doğrudan doğruya top ateşile tevkif ve menolunacaklardı.

Şile açıklarında iki ve daha açıkta üç yabancı harp gemisinin dolaştığı, gözetleme nöbetinden dönen Sivrihisar torpitobotu tarafından Karadeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına rapor edildiği gibi bu gemilerden birinin boğaza gelmekte olan bir yunan şilebini durdurup içersinde araştırma yaptığı sonradan haber alındı. Türkiyenin seferberlik yaptığı gündenberi rus harp gemileri boğaz açığından eksik olmamışlardı. Türk bayraklı tecim gemilerine yaklaşmaları, boğaza gelen yabancı vapurları araştırmaları ve istihkâmlara top başına emirleri verdirecek derecede kara sularımıza sokulmaları, iki devlet arasında bir ihtilâf çıkaracak hareketlerden çekinmemeleri hakkında kendi hükûmetlerinden direktif aldıklarını göstermekte idi. Akdeniz boğazında da bugün yepyeni bir durum ortaya çıkmıştı. Fransanın batısal Akdenizdeki taşıma işlerini bozmak erkesile Sicilyadan hareket etmiş olan Göben ve Breslav kruvazörleri komutanı amiral Suşona, hemen İstanbula gitmesi Almanya hükûmeti tarafından emredilmiş ve bu gemilerin Ak-

deniz boğazından geçmelerine müsaade olunması Türkiyeden istenilmiş olduğu için Prens Sait Halim kabinesi önemli bir karar vermek mecburiyetinde bulunuyordu. İngiltere, Almanyaya 24 saatlik bir ültimatom vermiş olduğundan ağustosun beşinci günü başlarken Büyük Britanya harbe girmiş olacaktı. Onun için alman kruvazörlerini içeriye alarak arkalarından gelecek olan ingiliz harp gemilerine kapıyı kapamak, ortaya bir [bitaraflığa muhalif hareket] meselesi çıkaracaktı. Bununla beraber başkomutanlık vekilliği, boğaz önüne gelecek alman ve Avusturya harp gemilerinin içeriye alınmaları hakkında Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına emir vermekte tereddüt etmedi. Müstahkem mevki komutanlığı tarafından da ağız istihkâmlarını donatan beşinci alay komutanlığına mahrem talimat verildi.

Gündüzün boğaz açığında hiç bir yabancı harp gemisi görülmediği, gözetlemeye memur Dıraç ve Musul torpitobotları tarafından Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına rapor edildi. Fakat gece, Gelibolu yarımadasının Ece limanına giren bir muhrip, sabaha kadar İmroz adasile Helyosta konuşması yaptı; bu bir yunan muhribi idi.

Seferberliğin üçüncü günü (5 - Ağustos) :

Karadeniz boğazına memur torpitobot fırkasından Hamidabat, tersaneye alındı; onarımları biten Sultanhisar ve Demirhisar boğaza gönderildi. Kılavuz almadan içeriye girmek istiyen İngiliz bandıralı Karabit Fort vapuru, mayına çarparak sakatlandı ve Büyükdereye baştankara etti. Akdeniz boğazına memur torpitobot fırkası, Durakreis gambotile takviye edildi. 4 metre derinlik ve 75 metre aralıkla 26 mayn dökülerek ikinci bir hat yapıldı. Bitaraf tecim gemilerinin kılavuzla dışarı çıkarılmalarına devam edildi.

Seferberliğin dördüncü günü (6 - Ağustos) :

Karadeniz boğazında, deniz binbaşısı Mehmet Eminin başkanlığında olmak üzere teşekkül eden kılavuz heyeti, bugünden itibaren ödevine başladı. Garipçepoyraz hattı, girecek tecim gemileri için bekleme bölgesi yapıldı. Rus filosunun boğaz önüne gizlice mayn dökeceği hakkında yayıntılar vardı. Trabzondan gelerek içeriye giren Zuaf gambotu, boğaz açığında Kagul ve

Merkür kruvazörlerini gördüğünü bildirdi. Bunun üzerine başkomutanlık vekilliğinden aldığı salâhiyetle müstahkem mevki komutanlığı, boğaz önünde mayn döküldüğü şüphesini verecek bir hareket görürse başka bir emir beklemeksizin hemen taarruz etmesi hakkında torpitobot fırkası komutanlığına talimat verdi.

Akdeniz boğazında Ertuğrul ve Orhaniye bataryaları merkez olmak üzere onbeşer kilometrelik birer daire (memnu mıntaka) yapıldı. Bu mıntakanın dışarısında görülecek harp ve tecim gemilerine karşı düşmanca davranılmaması, fakat yalı boylarımıza çıkarma yapan, kara sularımızda haberleşen ve memnu mıntakalara giren gemilere hemen en etkili yaraçlarla hücum edilmesi torpitobot fırkası komutanlığına emrolundu. Bu komutanlığa ayni zamanda verilen talimata göre gündüzleri iki torpitobot saklı olarak Çanakkalede bekleyecek, öbür ikisi harekete ve muharebeye hazır bulunmak üzere Seddülbahir - Kumkale hattını gözetliyecekti; geceleri ağızdaki botlar yağı girişmelerini müstahkem mevki komutanlığına tam vaktinde rapor edebilmek için - nöbetle Beşike sularına inecekti. Kırksekiz saat sonra Çanakkaledekiler gönderilerek ağızdakiler geri alınacaktı. Sabahleyin mayn hatlarının birinde iki mayn patlamış ve öbüründe geçide doğru kayıntılar görülmüş olduğundan dışarı çıkacak tecim gemileri kazaya meydan verilmemek için Nağra - Buğalı hattının iç tarafında bekletildi. Akşama kadar geçitlerin temizlenmesine çalışıldı ve geç vakit bu gemiler kılavuzlanarak dışarı çıkarıldı.

Seferberliğin beşinci günü (7 - Ağustos) :

Avusturya - Macareli hükûmetinin Rusyaya savaş açtığını; Romanya, Yunaneli ve İtalya hükûmetlerinin genel seferberliğe başladıkları bugün Karadeniz Rus filosunun faaliyetini arttırdığı, alınan haberlerden anlaşıldı. Kilyos - Rıva alanını hiç terketmediği görülen kruvazörlere muhripler katıldığı ve yedi harp gemisinin Hopa açıklarında dolaşmakta olduğu başkomutanlık vekilliğine bildirildi. Torpitobot fırkası Muavenetimilliye ve Yadigârımillet muhriplerile takviye edildi ve bu fırkanın komutanlığı, kıdeminden dolayı Muavenetimilliye komutanı önyüzbaşı Ahmet Halile verildi. Çalı ve Fil burunları arasına dört metre derinlikle onyedi mayn atılarak üçüncü hat yapıldı.

Dört yerde kurulan set bataryaları Çatalcadan gelen eratla donatıldı. Önceden yakılmamağa başlamış olan duba feneri, batırılmasına meydan verilmemek için Yadigârımillet muhribi tarafından çekilip içeriye alındı.

Akdeniz boğazı açığında yabancı harp gemileri görülmedi. Durakreis gambotile takviye edilmiş olan torpitobot fırkasının komutanlığı, kıdeminden dolayı Durakreis komutanı önyüzbaşı Fehmiye verildi. Yabancı harp gemilerinin sınıflarını gösterir işaretler ve kendi harp gemilerimizle istihkâmlarımız arasında kullanılacak parola yapılarak ilgili yerlere bildirildi. Mayn geçitlerinin şüpheli durumu devam etmekte olduğundan dışarıya çıkmak üzere Nağra - Buğalı hattı önüne biriken tecim gemilerinin hiçbiri çıkarılamadı.

Seferberliğin altıncı günü (8 - Ağustos) :

Karadeniz boğazında önemli birşey olmadı.

Akdeniz boğazına gelince buradaki keşif ve gözetleme fırkası Gayretivataniye ve Nümuneihamiyet muhriplerile kuvvetlendirildiği gibi Ege denizinden gelen iki gemiden Berkefşan tersaneye alınarak Pelengiderya gambotu boğazda bırakıldı; iki muhrip, dört torpitobot ve iki gambot kuvvetine çıkan fırka, kıdeminden dolayı Gayretivataniye komutanı önyüzbaşı Cemile verildi. Nağra - Buğalı hattı önünde dördü zahire yüklü İngiliz, ikisi buğday yüklü Yunan, biri buğday yüklü Norveç, biri kömür yüklü Hollanda, biri eşya yüklü Rus şilebi, üçü Fransız ve dördü İtalyan yolcu vapuru, biri Amerika yatı olmak üzere onyedi gemi birikmişti. İstanbuldaki alman süel heyeti harp öneylerine erat ve gönüllü götüren bütün gemilerin boğazlardan çıkarılmamaları isteğinde bulunduğu halde türk genel karargâhı, yalnız orduya yarıyacak eşya ve gereç yüklü gemilerin alıkonulup öbürlerinin salıverilmeleri düşüncesinde idi. Onun için Marmaraya girecek bütün tecim gemilerinin içeriye alınmaları, fakat çıkmak istiyen tecim gemilerinden orduya yarıyacak eşya ve gereç yüklü olanların dışarıya çıkarılmamaları hakkında heriki boğaz müstahkem mevki komutanlıklarına talimat verildi.

Amiral Suşon 4 - ağustos sabahı Filipovil ve Bona limanlarını topa tuttuktan sonra Misina limanından kömür ve gereç alarak İstanbula gitmek üzere tekrar denize çıkmış ve İngiliz-

lerin önünden kurtulup 7 - ağustos akşamı Ege denizine girmişti. Bütün gece, İstanbul limanında bulunan Lorley adlı alman istasiyonerine telsiz vererek Akdeniz boğazından girmesine müsaade edilmesini ve bir kömür gemisinin hazır bulundurulmasını istedi. İngiliz harp gemilerinin alman kruvazörleri ardınca Akdeniz boğazı önüne gelerek bazı dileklerde bulunmaları, hattâ zorla girmeğe kalkışmaları ve rus harp gemilerinin de ayni zamanda Karadeniz boğazına karşı tecavüzi bir harekette bulunarak müttefiklerine yardım etmeleri muhtemeldi. Başkomutanlık vekilliği bu ihtimalleri göz önüne getirerek Akdeniz boğazına sığınmak istiyecek Alman ve Avusturya harp gemilerinin hemen içeriye alınmaları ve öbür devletlere mensup harp gemilerine karşı arsıulusal hukuk prensiplerine göre muamele ve zorla girmek istiyeceklerin top ateşile menedilmeleri hakkında Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına talimat verdiği gibi gözetleme ödevinden fazla kalacak muhriplerle torpitobotların, forsaya kalkışacak yabancı harp gemilerine atak yapmak üzere, elverişli noktalarda demirli bulundurulmalarını heriki boğaza emretti. Deniz bakanlığı da bir kömür gemisi hazırlamağa başladı.

Seferberliğin yedinci günü (9 - Ağustos) :

Karadeniz boğazında Garipçe ile Poyraz arasına bir ağ engeli yapılmasına dair müstahkem mevki komutanlığının önergesi incelenerek eldeki araçlarla yapılamıyacağı anlaşıldı. Çıkarmağa engel olmak üzere Kilyosta kurulan onbeşlik batarya müstahkem mevki komutanlığı emrine verildi.

Akdeniz boğazında şileplerle Fransız gemileri alıkonularak öbürleri dışarıya çıkarıldı ve Türkiye hükûmeti hesabına cebe yüklü olan - Rodosto adlı alman şilebi başta olmak üzere boğaz dışarsında bekleyen bütün tecim gemileri içeriye alındı. Bandırasız bir muhribin Bozca adaya demirlediği görülere gözetleme nöbetinde bulunan Kütahya ve Akhisar torpitobotlarından birincisi, Bozcaadaya sevkedildi; muhrip, yunan bayrağı göstermekle beraber hemen demir alıp uzaklaştı.

Seferberliğin sekizinci günü (10 Ağustos) :

Tuğgeneral Emin, İstanbula çağrılarak dokuzuncu Tümen komutanı Albay Cevat - Tümen komutanlığı kendisinde kalma

üzere - Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına geçirildi. Musul torpitobotu gözetleme fırkasından çıkarılıp beşinci alay komutanlığı emrine verildi ve Seddülbahire gönderildi. Hangi devlete mensup olursa olsun Marmaraya girmek isteyecek tecim gemilerinin içeriye alınmaları ve çıkmak isteyeceklerden ancak İstanbul liman başkanlığının bir gün önceki vesikasını gösterebilenlerin dışarı çıkarılmaları hakkında başkomutanlık vekilliğinden müstahkem mevki komutanlığına tekrar talimat verildi. Amiral Suşon, Denoza adasında bir alman şilebinden kömür alarak hareket etmiş olduğu için başkomutanlık vekilliği 16,10 da müstahkem mevki komutanlığına şu emri verdi. [hiç bir şüpheye meydan bırakmamak için size şunu tekrar teblig ederim. Alman ve Avusturya harp gemilerinin boğazdan içeriye girmelerine müsaade ediniz; fakat diğer bilûmum hükûmetlere mensup harp gemilerinin girmeleri kat'iyyen memnudur].

Saat onyedi bucukta iki savaş gemisinin son hızla boğaza doğru geldikleri görülerek Musul torpitobotu üzerlerine gönderildi; bunlar Göben ve Breslav kruvazörleri idi.

4

Türk donanması amiral Soşonun komutasında

Alman akdeniz müfrezesi :- İki zümrenin akdeniz kuruluş ve konuşları :- Filipovil ve Bona limanlarının topa tutulmaları :- Soşon Misinada :- Müfrez İngilizlerin kovalamalarından nasıl kurtuldu :- Göben ve Breslav satın alınıyor : Limbosun donanmadan alınması ve Soşonun komutanlığa geçirilmesi :- Marmara denizinde talimler.

Göben ve Breslav kruvazörlerinin Türkiye hükûmeti tarafından nasıl satın alındıklarını ve amiral Soşonun ne gibi şartlar altında türk donanması komutanlığına geçirildiğini yazmazdan önce bu iki kruvazörün Akdenizde yaptıkları on günlük hareketi gözden geçirmek faydasız değildir. Arnavutluk kralı Dö Vide arka olmak üzere Dıraç limanına büyük devletlerin birer harp gemisi gönderdikleri 1914 temmuzunda amiral Soşon da Breslavı oraya sevkederek kendisi kazan borularını değiştirmek için Göbenle Polaya gitmişti. Fakat Avrupa buhranının büyük harbe doğru yürümesi üzerine hemen hareket emri aldığından

- onüç günde otuzbin kazan borusunun ancak altıda birinin değiştirilebilmiş olmasına bakmayıp - onarım işlerini kapatarak ayın otuzbirinde denize açıldı. Ertesi gün Brendizi önlerinde Breslavla birleşti ve yoluna devam ederek 2 - ağustosta Misina limanına demirledi Buraya gelişinin sebebi, alman akdeniz müfrezesile Avusturya ve İtalya donanmalarına Misinanın toplanma yeri olması hakkında önceden karar verilmiş bulunması idi. Birleşik donanma, Avusturya donanması komutanı kor amiral Antuvan Havzın yönetimine girecekti. Avusturya hafif kruvazörleri ve muhripleri ile kuvvetlendirilecek olan alman akdeniz müfrezesinin ilk ödevi, ondokuzuncu fransız kolordusunun Afrikadan Fransaya taşınmasına engel olmaktı. Almanyanın Rusyaya harp açtığını ve pek yakında Fransanın da savaşa girmesi beklendiğini amiral Soşon Misinaya gelirken aldığı bir telsizden öğrenmişti. İtalyanın bitaraf kalmağa karar verdiğini bilmiyordu.

Her iki zümrenin Akdeniz durumu şöyle idi· Avusturyanın 3 muharebe gemisi Polada, 3 zırhlısı Kataroda; İtalyanın 3 muharebe gemisi Tarantoda, 4 zırhlısı Gaetada; Almanyanın bir muharebe kruvazörü Misinada. Fransanın 1 muharebe gemisi ile 6 zırhlısı Tulonda, 1 muharebe gemisi Birestte, 2 muharebe gemisi Baltık denizinde; İngilterenin 4 muharebe kruvazörü Maltada. Burada şu önemli noktayı aydınlatmak gerektir ki İngiltere ile Fransa arasında yapılmış olan sözleşmeden sonra Fransanın Atlas kıyılarının ve deniz aşırı sömürgelerinin korunmasını kendi üzerine alan büyük Britanya hükûmeti Akdeniz menfaatlerinin korunmasını fransız donanmasına bırakıp Malta filosunu 4 muharebe kruvazörü, 4 zırhlı kruvazörü, 4 hafif kruvazör ve 12 muhrip kuvvetine indirerek öbür gemilerini Şimal denizine çekmişti. Bu filonun Fransız donanmasile birleşmesinde hepsi Fransız donanması komutanı koramiral Dölâpeyrerin emrine girecekti ve Maltanın Valetta limanı birleşik donanmanın ileri dayanağı olacaktı. İtalyanın hemen savaşa girmesi farzolunduğuna göre genel durum, orta Avrupa zümresine daha uygundu; çünkü 6 muharebe gemisi ve 7 zırhlı ile 1 muharebe kruvazörü, Fransız muharebe gemilerile Tulondaki filonun Valettaya gelmelerinden bir kaç gün önce Misinaya toplanabilecekti.

Brendizi önlerinde Breslavla birleşen Soşonun kimseye görünmeksizin Otranto boğazından çıkarak Mısınaya gitmesi, incelemeye değer bir şeydir. Malta filosunun Adriyatik ağzında alman gemilerini yakalayıp bir daha elinden kaçırmaması beklenirdi. O gün İngiltere hükûmeti ile Almanya arasında harp başlamamış olmakla beraber bu, temas yapılmalı idi; çünkü İngiltere hükûmeti, eğer alman gemileri Afrikadan yapılacak Fransız taşımasına taarruz ederlerse (İlânıharp) edilmiş olup olmamasına bakmaksızın alman gemilerine ateş açabileceği hakkında Akdeniz filosu komutanı Koramiral Milene talimat vermiş bulunuyor ve Soşon ise Fransız taşımasına taarruz erkesile hareket ediyordu. Alman amiralının Brendizi sularında göründüğünü haber alan Milen, zırhlı kruvazör fırkası komutanı Tümamiral Trobriçi iki muharebe kruvazörü, iki hafif kruvazör ve sekiz muhriple kuvvetlendirerek Otranto boğazına yetişmesini emrettise de bu hareketinde geç kalmış ve Trobriç Maltadan kalktığı vakit Soşon Otrantodan çıkmıştı.

Misina limanında hiç bir italyan harp gemisi bulunmadığını görerek şaşıran alman amiralı Roma hükûmetinin harbe girmeğe henüz karar vermemiş olduğunu öğrenmekle daha derin bir hayrete düştü; fakat gösterilen zorluklara karşı kömürünü tamamlamağa çalışırken Fransanın savaşa başladığını haber aldığı vakit Batısal Akdenizdeki ödevini kendi başına yapmağa karar verdi ve 3 - ağustos günü saat ikide Misinanın kuzey ağzından dışarı fırladı. Alman kruvazörlerinin Misinaya geldikleri her yandan duyulmuştu.

Dölapeyrer saat dörtte Tulondan Cezayire hareket etti. Milen de Misina boğazında bir keşif yaptıktan sonra Trobriçe katılmasını Çatam hafif kruvazörüne telsizle bildirdi. Bu kruvazör saat sekizde Misina boğazından geçerek alman kruvazörlerinin orada bulunmadıklarını Milene rapor etti. İngiliz amiralı Soşonun Batısal Akdenize geçtiğini anladığından hafif kruvazörlerle muhripleri Otranto boğazında bırakıp iki muharebe kruvazörü ve dört zırhlı kruvazörle Sicilya adası güneyinden batısal Akdenize gitmesi hakkında Trobriçe talimat verdi.

Alman gemilerinin Misinadan kömür almakta olduklarını öğrenen İngiltere deniz bakanlığı, ingiliz tecimine ataklar yapmak üzere Soşonun Atlas okanına çıkması ihtimalini düşüne-

rek buna engel olmak için Septe boğazının iki muharebe kruvazörile tutulmasını Milene emretti; amiral bu emri saat yirmi buçukta aldı; Trobriçi dört zırhlı kruvazörle Otranto boğazına döndürüp İndomitabıl ve İndifetikabıl kruvazörlerini - önceki geminin komutanı Albay Kened'inin yönetiminde olarak - Cibraltaya sevketti. Kendisi alman amiralının batısal Akdenizde fransız taşımasına atılacağı inancında idi. Dölapeyrerle anlaşmak için telsizle onu aradı ise de bulamadı ve fransız filosunun - Maltaya yakın bulunmak erkesile - Bizartaya gelmekte olduğunu tahmin ettiğinden Dublin hafif kruvazörile oraya mektup gönderdi. Bu kruvazör Bizartada işini bitirdikten sonra Albay Kened'iye takılacaktı.

Soşon saat yirmibirde Sardunya adasının güneyinde Sıpartovento burnunun yirmi mil açığına geldi ve Göbenle Breslava ertesi gün yapacakları bombardıman hakkındaki (hareket emri) ni verdi. İki gemi biribirinden ayrıldı. Ağustosun dördüncü günü saat ikibuçukta Berlinden gelen bir telsiz Almanyanın Türkiye ile ittifak ettiğini bildirerek İstanbula gitmesini Soşona emrediyordu. Türkiye ile ittifak yapabilirse alman Akdeniz müfrezesinin İstanbula gitmesi, Soşonun türk donanması komutanlığına geçmesi ve elinden geleni yapıp Türkiyeyi bir gün önce harbe sürüklemesi, Amiral Tirpiçin projesi idi ve Suşon bu proje üzerinde Tirpiçle birleşmişti. Fakat hemen İstanbul rotasına dönmedi; başlamış bulunduğu hareketi yaparak yağılarına batıya doğru gittiği sangısını verdikten sonra Türkiye sularına dümen tutmanın daha uygun olacağını düşündü ve yoluna devam etti. Saat beşte Göben, Filibovil ve Breslav, Bona limanı önlerinde bulunuyordu. Her iki gemi rus bayrağı göstererek limanları yakından araştırdı; Fransız hükûmeti ondokuzuncu kolordunun Afrikadan Fransaya taşınmasına ağustosun yedisinde başlamak kararını vermiş olduğundan bu limanlarda ne harp ne de taşıma gemisi vardı. Top ateşi onar dakika sürdü; Filibovilde bir cepanelik patladı ve her iki limanda demiryolu istasiyonlarının bazı yerleri yıkıldı. Göben ve Breslav ateş keserek batıya doğru uzaklaştılar ve kıyıdan görünmiyecek mevkilere geldikleri vakit rota değiştirip - birleşme yeri gösterilmiş olan - Egalite adasının elli mil batısına yol verdiler.

Septe boğazını tutmak üzere Cibraltaya gitmekte olan Albay Kenedi, Bızarta açıklarına vardığı vakit fransız amiralını orada bulamayıp geri dönmüş olan Doblin hafif kruvazörü de kendisine katıldı. Alman kruvazörleri birleşmek için Egalite adasının elli mil batısına doğru gelirken ingiliz kruvazörleri bilmiyerek onlara doğru gidiyordu. Saat onbuçukta iki müfreze biribirini gördü.

Filibovil ve Bona bombardımanları, fransız taşımasına atılış demekti. Admiraltının biraz yukarda yazılmış olan direktifine göre İngiltere ile Almanya arasında savaşın açılmış olup olmadığını düşünmiyerek Albay Kened'inin hemen ateşe başlaması lâzımgelirdi; fakat İngiltere hükûmeti Almanyaya bir ültimatom verdiğini Milene tebliğ ederek 4 - ağustos günü saat yirmidörde kadar ingiliz şartları kabul edilmezse İngiltere ve Almanya arasında savaş başlıyacağını ve bu tebliğin önceki direktifi fesbettiğini bildirmişti. Kened'i bunun için ateş açamadı; İndifetikabıl ile Doblini kıç omuzluklarına alarak Göbeni kovalamağa başladı. Soşon, durumun iç yüzünü bilmediğinden eratını top başına aldı; Breslavı bir muharebe tehlikesinden korumayı düşünerek kömür hazırlatmak talimatile onu Misinaya yolladı; kendisi de son hızla seyre başladı.

Göbenin deneme hızı yirmidokuz, İnvinsibıl sınıfının ki yirmidört mildi. Fakat kazan borularının altıda birini değiştirebilmiş olan alman kruvazörü yirmidokuz mil yapamıyordu. Bununla beraber ingiliz kruvazörleri yavaş yavaş geride kalmakta idi. Dörtbuçuk saat sonra Kened'i, muharebe kruvazörlerile teması muhafaza edemiyeceğini gördü ve daha yollu olan Dublin hafif kruvazörünü Göbenin arkasında bırakıp kendisi yol kesti. Soşonun Misinaya gitmekte olduğunu anladığı için gece yarısından önce bu limanın kapısında bulunabileceğini düşünüyordu. Saat onyedi buçukta hafif kruvazör de Göbeni kaybetti ve aldığı emir üzerine muharebe kruvazörlerini bulmak için batıya döndü. Ağustosun beşinci günü saat dörtte Breslav ve saat yedide Göben, Misinaya demirledi.

Alman müfrezesinin italyan limanına bu ikinci girişi haber alındığı vakit Cezayirde bulunan Amiral Dölapeyrer, Soşonun kömür aldıktan sonra yine batısal Akdenize çıkacağını düşünerek Filibovili - Acaksiyo hattını dört zırhlı ve dört hafif kru-

vazörle perdeledi; kendisi beş zırhlı ile Balear adalarına gitti. Geri kalan savaş gemileri yedi ağustosta başlıyacak taşımayı yakından korumak üzere bindirme iskelelerine dağıtıldı. Maltada bulunan amiral Milen de öyle düşündü; fakat bir sakın önlemi olmak üzere gözetleme alanını Sicilya sularına kadar genişletmesi hakkında Trobriçe direktif verdi. Kömür almak için İndemitabılın Bizartaya gitmesini ve Doblinin Valettaya gelmesini onayladı; kendisi de İnfıleksibil ile Valettadan Sicilyanın batısına hareket etti. İngiliz kruvazörleri, Milanzonun otuz mil açığında birleşerek Misina boğazının kuzey ağzını tutacaklardı. Bütün bu yanlış hesaplar ingiliz ve fransız kuvvetlerini batısal Akdenize atarak Soşonun önünde yalnız Trobriçi bırakmıştır.

Misina limanında her türlü harp gereçi doldurulmuş beş Alman vapurile kömür yüklü bir İngiliz şilebi vardı. Müstahkem mevki komutanlığı tarafsızlık kurallarına uymak düşüncesinde olduğunu gösteriyordu. İtalya hükûmeti savaşçı gemilerin İtalyan limanlarında yirmi dört saatten fazla kalamıyacaklarını, harp gereçi alamıyacaklarını, şifreli telsiz haberleşmesi yapamıyacaklarını ve kara sularında süel hareketlere girişemiyeceklerini ilân etmişti. İngiliz, Fransız, hattâ Avusturya donanmaları kendi dayanaklarında, yahut dayanaklarına yakın sularda bulundukları için bu yasaklıklar yalnız Alman müfrezesine dokunuyordu. Soşon kömürünü ve gereçini tamamlamak, ayni zamanda güney ağzından çıkmasını emniyete almak üzere Avusturya donanmasını Sicilya taraflarına getirtmek için limanda yirmi dört saatten fazla kalmağa karar verdi. Savasçıların tarafsız bir limanda ancak yirmi dört saat kalabilecekleri hakkındaki sözleşmeyi Almanyanın imzalamadığını ve limanda kalabileceği kurunun demirlediği saatten değil, kömür için müstahkem mevki komutanlığı tarafından gönderilen mektubun kendisine geldiği saatten başlaması lâzımgeleceğini ileri sürerek uzun bir konuşma kapısı açtı ve böylelikle vakit kazandı.

Kazandığı vakitten en geniş ölçüde faydalandığı görülüyor. Kömürünü tamamlamış, Alman vapurlarından işine yarar ne buldise almış, bu vapurların tayfaları arasında nekadar gönüllü, kur'a eratı ve yedeklik subay varsa hepsini toplamıştır. Alman amiralı yalnız Avusturya donanması komutanını kandıramadı. Onun ilk tel yazısını alan Antuvan Havz, hemen talimat iste-

mişti. Viyana hükûmeti İngilterenin Avusturyaya savaş açmağa şimdilik hiç bir sebep görmediği yolunda İngiliz dışbakanından teminat almış olduğu için donanmasının seferberliği bitinceye değin İngilizler tarafından harbe sebep sayılacak bir harekette bulunmak niyetinde değildi. Onun için deniz bakanlığı amirala, hareket etmemek sözlerile anlatılabilecek kapalı bir direktif verdi. Amiral da kendisi beşyüz seksen mil çiğniyerek Sicilya sularına varıncaya kadar üçyüz mil ötede, Bizartada yatan fransız donanmasının ingilizlerle birleşeceğini, onun için yardıma gitmesinin en kuvvetli iki tümeni, yani Teketof ve Radeçki sınıfı altı gemiyi tehlikeye atmaktan başka sonuç veremiyeceğini Soşona bildirdi. Soşon, kuzey ağzının fransız ve güney ağzının ingiliz filoları tarafından tutulduğuna şüphe etmediğinden Avusturya donanmasının işe karışmasını pek istiyordu; halbuki ingiliz dışbakanı iki sözle donanmayı Polaya mıhlamıştı.

Ağustosun altıncı günü saat on buçuğa kadar her yana baş vurarak Antuvan Havzı demir aldırmağa çalıştıktan sonra bunun mümkün olmadığını anlıyan alman amiralı, ancak kendi kuvvetine güvenerek Misinadan çıkmağa karar verdi General vapurunu müfrezeye kattı. Üç gemiye ayramlı bir (hareket emri) dağıttı. Saat onbirde, siyasal sebeplerden dolayı şimdilik İstanbula gidemiyeceği hakkında alman deniz kurmay başkanlığından bir telsiz aldı; fakat kararını değiştirmedi. Saat onyedide Göbenle Misinadan ayrıldı; yarım saat sonra Breslav ve ondan bir buçuk saat sonra da - Santorin adasının yirmi mil güneyinde kruvazörleri beklemek üzere General vapuru hareket edecekti. Soşon bilmiyerek en uygun yolu seçmişti. Gözetleme alanını Otranto boğazından Sicilya sularına kadar genişletmesi emrini aldığı vakit Trobriç, dört zırhlı ve üç hafif kruvazörle Kefalonyada, muhripleri de Ayamavroda bulunuyordu. Göbenin top üstünlüğünü gidermek için gece muharebesi yapmak fikrinde idi. Gece Sicilya sularına doğru ilerlemişse de alman kruvazörlerinin Misinadan çıkmamış olduklarını anlayıp güney ağzında Glosister hafif kruvazörünü bırakarak Kefalonyaya dönmüştü. Şimdi Soşonun yolu üzerinde yalnız bu hafif kruvazör vardı.

Saat onsekiz buçukta Göben, Sicilya kıyısında Taormina önüne gelmişti ki iskele kemeresinde Glosisteri gördü ve hemen

Otranto boğazı rotasına döndü; Erkesi İngiliz gemisini aldatarak yanlış rapor verdirmekti. Glosister bu tuzağa düştü; Göbeni gördüğünü ve onun doğruca Otranto boğazına gitmekte olduğunu telsizle Milene bildirdi. Bu ande Milen, İnfleksibıl ve İndifetikabıl ile Maritimo adacığı açığından Milazzoya doğru çıkıyordu; albay Kened'i, İndemitabıl ile Bizartadan ayni noktaya gidiyordu; orada amiralla birleşecekti. Trobriç dört zırhlı kruvazör (Difens, Veriyör, Blakpirins, Diyut of Edimborg) ve iki hafif kruvazör (Veymüs, Çatam) ile Kefalonyada, muhriplerinin bir kısmı Ayamavroda ve bir kısmı Otranto boğazında idi. Trobriçe katılmak emrile Maltaya giderek kömürünü tamamlıyan Dublin hafif kruvazörü, iki muhriple Ayamavroya gitmekte idi. İngiliz filosunun bu konuşunu bilmiyen Soşon, yanıbaşında Glosisteri görüyor ve her dakika bütün muharebe kruvazörlerinin karşısına çıkıvermelerini bekliyordu.

Milen, Glosisterin ilk telsizini alınca son hızla Misina boğazından geçerek Soşonu yakalamayı düşündü; fakat üç sebepten dolayı bunu yapmadı; İtalya hükûmeti savaşçıların boğazdan geçmelerini yasak etmişti; ikincisi, İndemitabılın kendisine yerişemiyeceği korkusu idi; sonra Milen, Alman amiralının Otranto boğazına gittiğine inanmiyor ve Sicilyanın güneyinden dolaşarak batısal Akdenize geçeceği inancında ayak diriyordu. Onun için ilk iş olarak Tunus boğazını sıkı bir gözetlemeye alması hakkında Dölapeyrere telsiz verdi. Kendisi güney rotasına döndü; bu rotada önce İndemitabıla rastgelecek ve daha ilerde Alman kruvazörlerile karşılaşacaktı. Hesabı yanlıştı; şans, en kuvvetli İngiliz gemilerini geride bırakarak Soşona bir daha gülümsemişti.

Glosisterin ilk telsizini Trobriç te aldı. Bu genç komutan, Soşonun Adriyatik denizine gitmekte olduğuna inanmadığı gibi batısal Akdenize döneceğini de tahmin etmedi. Onun düşüncesine göre Alman müfrezesi doğuya gidecekti; otarafta Nil limanlarını topa tutmak ve Türkiye sularına gitmek imkânları vardı. Soşonun dönebileceği rotayı hesapladıktan sonra kendisi muhriplerini Otranto boğazının gözetlemesine bırakarak bütün kuvvetile güneye doğru hareket ettiği gibi Valettadan gelmekte olan Doblin müfrezesine de Soşonun yolunu kesecek bir rota gösterdi. İşte ağustosun altıncı günü saat onsekiz buçukla ondokuz arasındaki durum böyle idi.

Alman amiralı karanlık basıncaya kadar Otranto boğazına doğru ilerledi. Breslav, Göbenin ve Glosister Breslavın dümen suyunda bulunuyordu. İngiliz hafif kruvazörü Göbeni göremiyorsa da onun, Breslavın pruvasında bulunduğunu biliyordu. Tam vaktinde Mataban burnu rotasına dönmek için Soşon işte bundan faydalandı; Breslava telsizle direktif vererek yolunu arttırdı ve sonra birdenbire Mataban rotasına döndü Breslav ise eski rotasına gidiyor, Glosisteri de ardınca sürüklüyordu. Yarım saat geçti ve Glosister, Soşonun rota değiştirdiğini Milene bildirmekte yarım saat geçikmiş oldu. Breslav, Göbeni bulmak üzere rota değiştirdiği vakit işi anlayan Glosister, Soşonun Mataban burnuna doğru gitmekte olduğunu hemen rapor ettise de vakit geçmişti. Amiral Milen saat yirmi dörtte, Misina boğazından geçebileceği hakkında Admiraltıdan gecikmiş bir telsiz aldı; yine o sırada Bon ve Marsello burunları arasına üç zırhlı ve bir hafif kruvazörden yapılmış bir tümen sevkedildiğini Dölapeyrerin telsizinden öğrendi; Glosisterin son raporunu da alınca artık Alman kruvazörlerine yerişemiyeceğini anlayıp yol kesti. Valettadan kömürünü tamamlayıp yeni talimata göre hareket edecekti.

Ağustosun yedinci günü saat birde Doblin, bir savaş gemisi görüp muhriplerini atılışa hazırladı; fakat o geminin Breslav olduğunu anlayınca Göbene atılış yapmak için daha doğusal bir rotaya döndü. Göbeni Breslavın pruvasında sanıyordu; halbuki Soşon biraz önce kendi hafif kruvazörünü Göbenin sancak başomuzluğu ilersine almıştı. Onun içindir ki Doblin sabaha kadar gittiği halde Göbene rastgelmedi ve ataktan vaz geçerek Kefalonya rotasına dümen kırdı. Trobriç ise, Suşonun Mataban burnuna doğru seyrine devam ettiği hakkında Glosisterin biribiri ardınca gelen telsizlerini alarak bu gidişle yağısının önünü kesemeyeceğini anlamış ve geri dönmüştü. Şimdi alman müfrezesinin arkasında Glosisterden başka hiçbir düşman gemisi yoktu. Öğleye doğru Mora sularına yaklaşmakta olduğunu gören Soşon, küçük bir tâbiye hareketile Glosisteri başından savmağa karar verdi. Breslav, ingiliz hafif kruvazörüne ateş açacak, bu sırada Göben son hızla ilerleyerek Kitera adacığı altına saklanacaktı; Glosister Breslavla toplaşarak bu adacığın yakınlarına geldiği ande Gö-

ben birdenbire üzerine atılarak ağır toplarile onu batıracak, yahut kaçıracaktı. Öğleden sonra Göben yol verip ilerledi. Fakat Glosister onu gözden kaybedince ikinci bir tuzağa düşmemek için yağısından daha çabuk davrandı; iskele baş omuzluğunda kerteriz ettiği Breslava onbeşbin yardadan ateş açtı. Alman hafif kruvazörünün sancak kuşağına bir humbara yapıştırmakta geçikmedi. Kendisi de Breslavdan baştarafına bir isabet aldı ve dört kerte iskeleye kırıp daha yakından sancak toplarını işletmeğe başladı. Soşon Breslavı korumak için projesinden vaz geçti ve onaltı kerte devir yaparak uzak menzilden Glosistere ateş açtı. İngiliz hafif kruvazörü, Göbenle temasını yeniden emniyete alınca menzili açarak ateş kesti.

Kaçma ve kovalama birkaç saat daha sürdü. Kömürü azalan Glosister için daha ilerlere gitmekte tehlike vardı. Saat onaltıbuçukta alman müfrezesinin Malea burnu ile Servi adacığı arasından geçmekte olduğunu rapor etti ve teması keserek Trobriçle birleşmek emrini aldı. Kefalonya rotasına dümen kırdı. Soşonun arkasında hiçbir düşman kalmadı. Bunun tam sırasıydı; çünkü Malea burnu altında köm ır yüklü Bogadir şilebi bekliyordu; bu şilep, Soşonun Mısinada iken yaptığı teşebbüsler üzerine Piredeki alman konsolosu tarafından hazırlanarak oraya gönderilmişti. Glosisterin gözden kaybolmasile ingilizlerin teması kestiklerine inanmayan Soşon, Manya burnu altında kömür almağı uygun bulmadı ve Bogadiri, Denoza adasının Roza koyuna yollaması direktifile Breslavı ileri sürdü. Gece, İstanbul limanındaki alman istasiyoneri Lorley vapuruna bir telsiz çekerek boğazdan girmesine müsaade alınmasını ve bir kömür gemisi hazır bulundurulmasını istedi. Lorley bu telsizi alarak ilgililere bildirdiyse de makinesinin küçüklüğünden dolayı Göbene karşılık veremedi. Soşon, şimdi Santorin yolunda bulunması lâzımgelen General vapuruna, İzmire giderek Lorley ile telsiz bağlılığı yapmasını emretti.

Göben ağustosun sekizinci sabahı Mora sularında bir fransız vapuruna rastgeldi. Bu, Akdeniz boğazından çıkarak Fransaya gönüllü götüren Firiji vapuru idi. Soşon, görüldüğünü anladı ve burada bulunuşunun her tarafa bildirileceğini düşündü; doğruca Denoza adasına gitmeyerek yolunu uzattığı gibi ayni şekilde hareket etmesi hakkında Breslava talimat

verdi. Yunan adaları arasında dolaştı. Şiranın kuzeyinden geçti. Ertesi gün Roza koyuna vardı. Orada bulduğu Bogadirden kömür almağa başladı. Birkaç saat sonra Breslav da geldi. Adanın tepesine gözçüler konuldu ve her iki gemi kömür almağa devam etti. Bu vakte kadar General vapuru İzmire giderek Lorley ile anlaşmıştı. Önceki fasılda yazıldığı gibi Gübenle Breslavı içeri alması Başkomutanlık vekilliğinden Akdeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına tekrar emredilmiş ve deniz başkanlığı da Karabuğa sularına yollamak üzere bir kömür gemisi hazırlamağa başlamış bulunuyordu. Soşonun Roza koyuna varıncaya kadar Göbene ve Breslava çiğnettiği yol. Malea burnundan boğaza giden kestirme yoldan daha uzundur; onun için her iki gemi içersindeki kömürle amacına varabilirdi. Fakat boğazdan girmesine müsaade alınıp alınmadığını bilmeyen Soşon, İzmire yolladığı Generaldan beklediği telsiz gelinceye kadar boğaz rotasına dönememişti. Alman amiralının her ihtimale karşı boğaza gitmesi gerekti; son durumu yerinde öğrenebilirdi. Arkasında kendisini kovalayan üstün bir ingiliz filosu vardı. Fakat aşağıda yazılacağı üzere, şans yine yardım etmiş ve Soşon fazla saknısının cezasını çekmemiştir.

Amiral Milen üç muharebe kruvazörü ve bir hafif kruvazörle ağustosun sekizinci günü saat birde Valettadan kalkarak Ege denizine yol vermişti. Saat onaltıbuçukta ingiliz Deniz bakanı mıstır Çerçilden, İngilterenin Avusturyaya harp açtığı hakkında bir telsiz aldı; şimdilik alman müfrezesini kovalamaktan vaz geçerek Avusturya donanmasını Adriyatikten çıkarmamak için önemler almağa karar verdi. Üç hafif kruvazörle bütün muhripleri Otranto boğazına toplayıp dört zırhlı kruvazörle Kefalonyanın yüz mil lodosunda kendisini bulmasını Trobriçe emretti ve rotasını değiştirerek o noktaya dümen kırdı. Ağustosun dokuzuncu günü öğleye kadar bu rotaya gitti ve saat onikide Londradan aldığı yeni bir telsizle İngilterenin Avusturyaya harp açtığı haberinin yanlış olduğunu öğrendi. Trobriçi Otranto boğazına döndürdü; Doblin ve Çatam kruvazörlerine randövüler verdi ve kendisi ondokuzbuçuk saatlik bir geçikmeden sonra pruvasını yine Mataban burnuna çevirdi. Ağustosun onuncu günü saat üçte üç muharebe kru-

vazörü ve üç hafif kruvazörle Ege denizine girdi. Milen, yağısının Marmara denizine gireceğini ummayordu; yunan adalarının birinden kömür alarak doğusal Akdenize çıkacağı ve Nil limanlarını topa tutmağa kalkışacağı sangısında idi. Muharebe kruvazörlerile Moranın doğu taraflarında dolaşmağa karar vererek Veymusu Ege denizinin doğu, Çatamı batı taraflarında ve Doblini Şira adasında incelemeler ve gözetlemeler yapmağa sevketti. Bu yalnış kararın sonucu olmak üzere Denoza boğaz yolunda Soşon için korkacak birşey kalmadı.

Alman amiralı ağustosun onuncu günü saat birde General vapurundan aldığı bir telsizle boğaza girmesine Türkiye hükûmetince müsaade edildiğini ve ağızda bir kılavuz bekleyeceğini öğrendi; saat 5,45 te Roza koyundan hareket etti. Onsekiz mille seyrederek saat onyedide amacına vardı ve Musul torpitobotu tarafından kılavuzlanarak mayn geçitlerini geçti; saat ondokuzbuçukta Çanakkale önüne demirledi. İki saat sonra alman kruvazörlerinin Karabuğa limanına giderek orada bulunan şilepten kömür almaları ve talimat beklemeleri başkomutanlık vekilliği tarafından emredildiyse de Soşon hareket etmedi.

Nümunihamiyet muhribi o gece sabaha kadar boğaz ağzını gözetledi; hiç bir yabancı harp gemisi görmedi. Ağustosun onbirinci sabahı bu muhrip, Kütahya ve Akhisar torpitobotlarile değiştirildi. Müfrezenin Çanakkale önüne demirlediği sıralarda Sahalin adlı bir fransız posta vapuru orada bulunuyordu ve Soşon, hiç kimseye sormadan bu vapura adamlar yollayıp telsizini çıkartmışsa da Sahalin, vak'ayı rapor etmeğe vakit bulmuştu. Telsiz donanımının çıkarılması Çanakkaledeki ingiliz, fransız ve rus konsoloslarının protestolarına sebep oldu ve hükûmete bildirildi. İşte bu hadisedir ki başkomutanlık vekilliğini doğru bir karar almağa sevkederek boğazdan çıkacak vapurların telsiz donanımlarının alınması ve çıkarıldıktan sonra geri verilmesi hakkında Müstahkem mevki komutanlığına açık talimat gönderilmişti. Ağustosun onbirinci günü öğleye doğru İzmirden gelen General vapuru kılavuzlanarak içeriye alındı. Saat onüç buçukta Göben Çanakkaleden Karabuğaya giderek oradaki şilepten kömür almağa başladı. Suyu olmadığından dolayı ha-

reket edemiyeceğini bildiren Breslav üzerine su ve kömür dubaları gönderildi. Saat onyedi buçukta son hızla boğaz ağzına doğru gelen dört bacalı bir kruvazör görüldü.

Amiral Milen üç muharebe kruvazörile yukarı Egedenizinde kendi hafif kruvazörlerinin verecekleri raporları bekliyordu. Ağustosun onbirinci günü bu kruvazörler birer birer gelerek alman gemilerini görmediklerini bildirdiler. Fakat öğleyin Milen Maltadan aldığı bir telsizle Soşonun Marmara denizine girmiş olduğunu öğrendi ve üç hafif kruvazörü boğaz ağzına yollamakla beraber kendisi de hareket etti. Saat onyedi buçukta ağızdan görülduğünü yazdığımız dört bacalı harp gemisi, hafif kruvazörlerin en önünde bulunan Veymus idi.

Alman kruvazörlerinin Marmaraya girmeleri Türkiyeyi çetin bir olut karşısında bulundurmuştu. Almanya ve Avusturya ile yapılmış olan ittifak henüz gizli tutulmakta olduğundan hükûmet görünüşte müsellâh bitaraftı onun için kara sularına sığınan bu iki savaşçı gemiyi yirmidört saat sonra ya kara suları dışarsına çıkarmak, yahut yaraçtan soymak zorlamında idi. Gece harp kabinesi, Prens Sait Halimin Boğaziçindeki yalısında toplanarak son durumu gözden geçirdi ve alman kruvazörlerini satın almağa karar verdi. Ağustosun onbirinci günü saat dörtte İmparatorun bu kararı onayladığı haberi geldi. O sabah İstanbul gazetelerile Türkiye deniz bakanlığının bir bildirimi neşredildi; bu bildirimde İngiltere ve Fransa hükûmetlerinin üç muharebe gemisi, iki skavut, oniki muhrip ve dört denizaltı gemisinden yapılmış modern türk filosuna 3 - ağustos günü el konulduğu ve arsıulusal haklara aykırı olan bu hareketin tarafsız Türkiyeye ağır bir atılış olduğu anlatılarak Avrupa buhranı karşısında donanmaca zayıf kalmamak için Göben ve Breslav kruvazörlerinin hükûmetçe satın alındığı, birine Yavuz Sultanselim ve öbürüne Midilli adları konulduğu yazılıyordu. Çoğunun paraları verilmiş, birinin son denemeleri yapılmış ve ikincisinin deneme günleri yaklaşmış olan harp gemilerimizin müsadere edilmeleri Türkiyede çok derin bir heyecan uyandırmış olduğundan onların yerine iki yeni alman kruvazörlerinin donanmamıza katıldığı haberi genel bir sevinçle karşılanmıştı.

Veymus hafif kruvazörü boğaz ağzına sokularak kılavuz istedi; beşinci alay komutanlığı tarafından boğazın kapalı ve harp gemilerinin girmeleri yasak olduğu kendisine bildirildi. Veymusun iki alman harp gemisinin içeriye girip girmediği hakkındaki sorgusuna da müsbet karşılık verildi. İngiliz kruvazörü uzaklaştı isede bu görünüşüne inanılmadığından boğazdaki muhripler ve torpitobotlar harp yerlerine alındı ve Sarı kuleden verilecek emir üzerine geçitleri kapaması direktifile Selânik mayn gemisi, ödev yerine gönderildi. Bütün gece boğaz açığında ışıklar görüldü ve Berkısatvetle ikinci muhrip fırkası Heybeliden Çanakkaleye sevkedildi. Ertesi gün (12 - Ağustos) Milen, öğleye doğru İnfileksibıl, Veymus ve Doblin ile boğaz ağzına yaklaştı. Marmaraya girmiş olan harp gemilerinin Yavuz Sultanselim ve Midilli adlı türk kruvazörleri olduğu Akhisar torpitobotu araçlığı ile ingiliz amiralına bildirildi.

Hâdiselerini yazmakta olduğumuz tarihsel günde Mes'udiye ile Turgut ve Berkefşan, Haydarpaşa önünde bulunuyordu. Yadigâr ve Muavenet muhriplerile Demirhisar sınıfı dört torpitobot Karadeniz, Nümune ve Gayret muhriplerile ikinci muhrip fırkası ve Dıraç sınıfı dört torpitobot Akdeniz boğazında idi. Barbaros, Hamidiye, Mecidiye, Peykişevket ve Yunusun tersanede onarımlarına çalışılmakta idi. Donanma komutan vekili amiral Limbos, deniz bakanlığına gönderdiği bir yazı ile Yavuz ve Midillinin satın alınmalarından dolayı hükûmeti kutluladıktan sonra yeni gemilerin hemen buyruğu altına verilmesini istemişti. Kömürünü tamamlayıp Karabuğadan Tuzla limanına geçmiş olan amiral Soşon da - Göben ve Breslavın Türkiyeye satılmalarına kendisinin türk donanması komutanı olması şartile onay verildiğini bildiği için - denizde bulunan harp gemilerinin Tuzlaya gönderilmelerini deniz bakanlığına bildirdi. Filonun yönetimini ikinci komutan yarbay Arife bırakarak - yeni gemilere personal ayrılması hakkında görüşülmek üzere - deniz bakanlığına gelmesi Limbosa emredilerek bu ingiliz amiralı kolaylıkla donanmadan karaya alındı. Hizmetteki gemilerin Tuzlaya gönderilecekleri ve öbürlerinin de onarımları bittikçe buyuruğu altına verilecekleri Soşona bildirildi.

Akdeniz boğazı açığındaki ingiliz harp gemilerinin arttığı görüldüğünden Berkısatvet ve ikinci muhrip fırkasile oraya

gitmesi filotillâ komodoru binbaşı Muzaffere emredilmiş ve komodor 12 - ağustos günü saat birbuçukta Heybeli önünden kalkarak onbir buçukta Nağraya demirlemişti. Karadeniz boğazı açığında rus kruvazörlerinin iki gündenberi çalışma - larını arttırdıkları görüldüğünden Akdeniz boğazına bü - yük gemiler gönderilmesi onaylanarak filotillâ (Berkısatvetle ikinci muhrip fırkası) o gece Büyükdereye sevkedildi.

Amiral Limbos hükûmete verdiği bir memorandümde türk kara ve deniz kuvvetlerinin son durumunu inceliyerek harbe karışmamak önergesinde bulunmakla ödev çerçevesinin dışarısına çıktığından siyasal işlere karışmıyarak deniz işlerile uğraşması kendisine emredildi; bunun üzerine rahatsızlığını ileri sürerek izin istediği için yanındaki ingiliz subaylarının deniz bakanlığında çalışmaları şartile izin verildi ve onüç ağustos günü gemilerdeki ingiliz subayları daireye alındı. Turgut, Mes'udiye ve Berkefşan, ikinci komutan yarbay Arifin yönetiminde Haydarpaşadan Tuzlaya giderek amiral Soşonun emri altına girdi. Ayın ondördünde Limbosun ve maiyetindeki ingiliz subaylarının Türkiye deniz ordusu ile ilişikleri kesildi. Gene ogün Midilli Çanakkaleden Tuzlaya gitti. Soşon büyük gemilerle filotillânın da eli altında bulunmasını istediğinden boğazlara ona göre emirler verildi. Ayın onbeşinde Gayretivataniye ile Nümuneihamiyet, onyedisinde Berkısatvet, Yadigârımillet ve Muavenetimilliye ile ikinci muhrip fırkası Çanakkale ve Büyükdereden kalkıp Tuzlaya giderek donanmaya katıldı. Ondokuzunda Giresun mayn gemisi ve yirmiikisinde Tirimüjgân onarım gemisi Tuzlaya gönderildi. Filo ve filotillâ bu limanda ağustosun yirmidokuzuna kadar kaldı. Gündüzlü geceli talimler yapıldı ve türk personalın iyi yetişmiş olduğu almanlarca da anlaşıldı. Türk ve alman subayları ve eratları arasında iyi bir geçim temeli kurmağa çalışıldı. Yavuzla Midilliye türk subaylarından komutan ve kurmaybaşkanı, seyir ve topçu subayları verildi; türk gemilerine de almanlardan irtibat subayları, gedikliler ve erbaşlar dağıtıldı.

Ağustosun yirmidokuzuncu sabahı Soşon, şimdiye değin komutasına girmiş olan gemilerle Tuzladan kalkıp Marmaraya açıldı. Filoya ve filotillâya manevralar yaptırdı. O akşam filo Buyükçekmeceye demirledi; filotillâ da manevraların bitiminde

levazım almak üzere birkaç saat için Haydarpaşaya uğrayıp gece Büyükçekmeceye gitti. 1 - eylûl gecesi filotillâ, oradan çıkıp ateşli talimler yaptıktan sonra gene önceki yerine döndü. Onarımı biten Barbaros iki eylûl sabahı Haliçten çıktı ve Marmarada provalar yaparak Haydarpaşaya demirledi. Yarbay Arif bu gemiye ikinci komutan forsunu çekti ve hareket ederek öğleyin Büyükçekmeceye vardı; amiralı topla selâmlayıp filoya katıldı. Üç eylûlde Durakreis gambotu Akdeniz boğazından gelip donanmaya katıldı. Amiral Soşon bütün gemilerle o gün Büyükçekmeceden çıktı. Yavuz, Barbaros, Turgut, Mes'udiye ve Midilliden kurulan filo, akşama değin tâbiye manevraları yaptı. Berkısatvet ile birinci ve ikinci muhrip fırkaları mayn tarama talimlerile uğraştı. O akşam donanma, Tirimüjgân ve Giresun ile Durakreis de birlikte olduğu halde Bandırma limanına demirledi. Dört eylûlde Nilüfer mayn gemisi ve beş eylûlde General taşıma gemisi Bandırmada Soşonun komutasına girdi. Filo ile çalışamıyacağı anlaşılan Mes'udiye, istihkâmlarla beraber korumaya karışmak vazifesile Akdeniz boğazına gönderildi. Donanma o gün Bandırmadan kalkıp açıkta torpitodan kaçınma talimleri yaptı ve geceyi Gemlik limanında geçirdi. Altı eylûl akşamı Giresun mayn gemisi Akdeniz boğazına gönderildi. Donanma Marmarada gece manevraları yaptı. Yedi eylûl sabahı filo Tuzlaya ve filotillâ Haydarpaşaya demirledi. Dokuz eylûl sabahı Berkısatvetle birinci ve ikinci muhrip fırkaları Haydarpaşadan Tuzlaya gitti. O gece açıkta torpito atılma ve korunma manevraları yapıldı ve gene Tuzlaya demirlendi. Oniki eylûlde donanma Tuzladan kalktı; büyük gemilerle kontrollü atış ve küçüklerle mayn tarama talimleri yapıldı; akşam Yeşilköy önüne demirlendi. Onbeş eylûlde ödevini Yavuzun ikinci komutanı binbaşı Madlonga bırakan filotillâ komodoru binbaşı Muzaffer, yeni işi olan Barbaros komutanlığına başladı. Onaltı eylûlde Burakreisin çektiği hedef üzerine büyük gemilerden atış yapıldı. Yeni gemilerle beraber bütün donanmayı, yurt korumasında ödevini yapmağa hazır bir kuvvet olarak halka göstermek ve alman amiralının bu kuvvete komutan olduğunu ilân etmek için onyedi eylûl günü Kızıl adalarda yapılacak kayık yarışlarından istifadeye karar verilmişti. O sabah donanma, Yeşilköyden Tuzlaya giderek geçite hazırlandı. Saat ondörtte kalktı. Sultan Reşadın binmekte olduğu Ertuğrul yatı,

Heybeliadanın Çamlimanı açığına demirlemişti. İstanbul halkı sahaya dolmuş ve yarış pek parlak olmuştu. 15,20 de geçit başladı. Yavuz, Barbaros, Turgut ve Midilliden kurulan filo, Ertuğrulun önünden geçiyor ve her gemi beş gomina yaklaşınca eratı çamariva ederek yatı topla selâmlıyordu. Filotillâ da kendisine verilen ödevi muvaffakıyetle yaptı. 16,20 de geçit resmi bitti; yarım saat genelsavaş manevraları yapıldı ve donanma Haydarpaşaya demirledi. Yüksek bir düzgünlük gösteren gemilerimizden halk üzerinde uyandırdığı etki, umulanın da üstündeydi; Yavuzla Midillinin görünüşleri, Sultan Osmanla Reşadiyenin acısını biraz hafifletmişti.

5

Savaşa doğru

Rus gemilerinin faaliyetleri artıyor :- Harp gemilerimizin Karadeniz boğazından girip çıkmaları hakkında talimatname :- Savaş gemil-rinin dolaşmaları yasak edilen bölgeler :- Karadeniz kıyılarında gözetleme kurumunun kuvvetlendirilmesi :- Akdeniz boğazının kapatılması :- Amiral Soşon donanma ile Karadenize çıkmak istiyor :- Rus Karadeniz filosunun son kuruluşu.

Bahriye mektebinin diploma dağıtma töreni dolayısile Heybeliada sularında yapılmış olan geçit resmi, alman amiralı Soşonun türk donanması komutanlığına geçirildiğini ve bu donanmanın iki yeni alman kruvazörile kuvvetlendirildiğini ilân eden önemli bir hâdise idi. Rus savaş gemilerinin Karadenizdeki çalışmaları bu hâdiseden sonra bir kat daha canlandı. Barış kurumlarında posta ve yük vapuru gibi kullanılan gönüllü filosuna mensup Rus gemileri, almış olmaları lâzımgelen talimata göre hareket ederek topladıkları malûmatı saati saatine Sıvastapola bildiriyorlardı. Bu erke ile Türkiye hükûmeti tarafından yapılan telsiz talimatnamesine çok gez riayet etmiyorlardı. Meselâ 19 eylûl günü Ereğlide telsiz kamarası mühürlenen Çar Nikola vapuru, yolda kamarayı açarak istediği gibi raporlar vermişti. Bu vapur Zonguldağa uğradığı vakit liman reisi tarafından muayene edilerek telsiz kamarasının açılmış olduğu görüldü; tekrar kapatılıp mühürlendi. Talimatnameye uymaları İstanbulda bulunan yabancı vapur acentelerine tebliğ edildi.

Midilli kruvazörile Yadigârımillet ve Nümuneihamiyet muhriplerinden kurulmuş bir takım bugün Karadenize çıkarak genişçe bir dolaşım yaptıktan sonra 20 - eylûl akşamı boğaza döndü. Soşon, Yavuz muharebe kruvazörü, Basra ve Taşoz muhriplerinden kurulmuş bir takımla 21 - eylûl günü bu geziyi tekrarladı.

Midilli ve Yavuz takımlarının boğazdan çıkmaları ve içeriye girmeleri, bundan böyle tekerrür edecek olan bu gibi hareketler hakkında bir talimatname yapılmasını gerek gösterdiğinden hemen yapılarak donanma ve müstahkem mevki komutanlıklarına gönderildi. Talimatnamenin ana hatları şunlardı: Çıkıp girmelerde mümkün olduğu kadar gündüz saatleri tercih edilecektir. Gece çıkmak lâzımgelirse önceden müstahkem mevki komutanlığına haber verilecek ve müsaade alındıktan sonra hareket edilecektir. Bu harp gemisi, bütün ışıkları yanık olarak nöbetçi bulunan gambot yahut torpitobot tarafından kılavuzlanacaktır. Girecek gemi müstahkem mevki komutanlığına telsizle haber verir. Boğaza geldiği vakit Anadolu feneri haberleşme istasiyonu ve nöbette bulunan gambot yahut torpitobot ile - talimatnamede gösterilen notlarla - işaretleşerek kendisini bildirir ve gene bütün ışıkları yanık olarak kılavuzlanır. İstihkâmlardaki ışıldaklar bu sırada mayn geçitlerini aydınlatırlar. Giren geminin arkasında ikinci bir gambot yahut torpitobot bulunur; bunun ödevi işaretsiz girmeğe kalkışacak herhangi bir harp gemisini menetmektir.

Akdeniz boğazı önünde amiral Milen filosu her gün gelen gemilerin katılmasile günden güne kuvvetleniyordu. 26 - eylûl günü keşif için çıkmış olan torpitobotumuza bir muhrip yaklaşarak boğazdan çıkacak bütün harp gemilerinin düşman sayılması ve üzerine ateş açılması hakkında amiral Milenin admiraltıdan emir aldığını bildirdi. Bu günden sonra boğaz dışarsına harp gemisi çıkarılmadı.

İlân ettiği bitaraflığın esaslarına dair yunan hükûmetinin Atina elçiliğimize vermiş olduğu 12 - ağustos - 1914 günlemeçli nota, hükûmet tarafından deniz bakanlığına bildirildi. Bu notaya göre Atina kabinesi, her nekadar 18 - birinciteşrin - 1907 günlemeçli Lâhi andlaşmalarını imzalamamışsa da bitaraflık durumunda bunlardan fikir alacağını söyledikten sonra kendi kara

sularını altı mil olarak sınırlandırıyor ve bu çerçeve içersinde yabancı savaş ve tecim gemilerinin şifreli telsiz haberleşmesi yapmalarını yasak ediyordu. İki gün sonra (28 - eylûl) Türkiye kara sularının da altı mil olarak tahdit edildiği, geceleri bu hudut içersinde fenersiz dolaşmağa kalkışacak gemilere ateş açılacağı ve aşağıda gösterilen yasak bölgelerinde gündüz ve gece her geminin topla batırılacağı hakkındaki nota, Türkiye hükûmeti tarafından İstanbulda bulunan yabancı elçiliklere verildi.

Karadeniz boğazında - Rumeli ve Anadolu fenerlerini birleştiren çizginin orta noktası merkez olmak üzere altı mil nısıf kuturla çizilecek daire muhitinin iç tarafı.

Akdeniz boğazında - Seddülbahir ile kumkaleyi birleştiren çizginin orta noktası merkez olmak üzere altı mil nısıf kuturla çizilecek daire muhitinin iç tarafı.

İzmir körfezinde - İspiro burnundan Kösten adasının Güney burnuna çizilecek ve Tuzlaya doğru uzatılacak çizginin iç tarafı

Şat ırmağı ağzında - Bişa burnu merkez olmak üzere altı mil nısıf kuturla çizilecek daire muhitinin iç tarafı.

Barbaros ve Turgut zırhlılarından kurulmuş takım, Karadenize çıktı; öbür gemiler Haydarpaşa önünde demirli bulunuyorlardı. Bu takım ertesi akşam boğaza dönüp gereçini tamamladıktan sonra 30 - eylülde gene Karadenize hareket etti. Donanmanın öbür gemilerile Haydarpaşa önünde yatmakta olan Soşon, Karadeniz kıyıları bölgelerindeki gözetleme postalarının ödevlerini iyi yapamadıklarını, gündüz ve gece görülen gemilerin hüviyet ve hareketleri hakkında daha anlayışlı haberler vermeleri lâzımgeldiğini, Onun için Midye, Kilyoz, Ereğli, Kerempe, Sinop, Yoros, Rize ve Hopa mevkilerine birer deniz subayı verilmesini bildirdi. Halbuki bütün liman reisleri deniz subayı oldukları gibi daha önce hepsine (gözetleme talimatnamesi) gönderilmişti; Midye, Sinop, Yoros, Rize ve Hopa mevkilerinde liman reisleri bulunduğu için Kilyos tahlisiye memurluğuna gözetleme emri verilerek Baba ve Kerempe burunlarına da ayni ödevle deniz subayları gönderildi.

İngiliz muhribinin keşif gemilerimizi dışarı çıkmaktan menetmesinden sonra, Ege denizinin iki bölgeye ayrıldığı, birincisinin Saraniko (Atina) körfezi ve merkezi Pire, ikincisinin

bütün Ege denizi ve merkezi Mondros olduğu, yunan harp filosu komutanlığının İngiliz amiralı Ker de bulunduğu, bu filonun Mondrosa geldiği Atinadan alınan haberlerden anlaşıldı. Yunan filosu, amiral Milenle birleşmiş gibi idi. Son günlerde İngiliz gemileri arasında Fransız harp gemileri de görülmeğe başlamıştı. Genel karargâh bütün ihtimalleri göz önüne getirerek Akdeniz boğazının büsbütün kapatılmasını onaylayıp müstahkem mevkie emir vermiş olduğundan 1 - birinciteşrin günü ilk ve ikinci hatların Asya tarafında bulunan geçitleri kapatıldığı gibi 29 mayınla Anadolu ve Rumeli Hamidiyeleri arasına üçüncü bir hat döküldü.

Eylûl sonlarında Almanya ile Avusturya - Macaristan devletleri Fransa ve Rusya öneylerinde sıkışmağa başlamışlardı. Hele ikincisinin Rus ordusundan gördüğü tazyik pek çok artmıştı. Bunun sebebi Rus orduları baş komutanlığının Kafkas öneyinden bir kaç fırkayı birden kaldırıp batı öneyine yollaması idi. Romanya, Bulgarya ve Yunan hükûmetlerine de merkezi devletler yanında yer almalarını, yahut bu devletlere uygun bir bitaraflık gütmelerini temin için süel ve siyasal etkiler yapmanın tam zamanı idi. Prens Sait Halim kabinesi üyelerinin çoğu, şimdilik harbe girmeyerek seferberliğimiz tam anlamile bittikten sonra savaşa karışıp karışmamayı düşünmek fikrinde idi İstanbula gelmekten erkesi Türkiyeyi Almanyanın istediği günlerde harbe sürüklemek olduğu yukarki bölümde yazılmış olan amiral Soşon, kabinanın pisikolojisini bildiği için Rus harp gemilerile bir iş çıkararak Türkiyeyi bir olut karşısında bulundurmak politikasını tuttu ve bunu yapabilmek için donanmayı karadenize çıkarmak gerek olduğundan 1 birinciteşrin 1914 günlemeçli ve 1690 sayılı yazısile işe başladı.

Başkumandanlık vekâletine

[Donanmayı hümayunun harp noktai nazarından talim ve terbiyesi için filonun toplu olarak cüzü tam halinde Karadenizde keşif ve endaht tatbikatları icrası kat'iyyen lâzımdır. Filo hali hazırile Bahrisiyahta bir iş göremez. Çünkü mürettebatı denize alışmamıştır. Gemiler denizde sallanmağa başlayınca Zabitan ve mürettebatı o kadar deniz tutuyor ki kendileri büsbütün kuvvetten düşerek ölü gibi oldukları yere yatıp kalmak-

ta ne makinaları ve ne de topları kullanamamaktadırlar. Sallanan gemiden endaht icrası gibi Bahrisiyahta kaide teşkil eden bir hususta hiç bir ameliyat görmemişlerdir. Bu noksan ancak dalgalı denizlerde mütemadi talimlerle idman peyda ederek ikmal edilebilir. Marmara denizi sakin olduğu cihetle orada bu maksadın istihsalı kabil değildir. Zırhlı ve torpitoların münferiden talim ve terbiyelerile de maksat temin edilemez. Zira bu suretle gemilerden matlûp derecede ifayıhizmet talep edilemiyeceği gibi nezaret altında bulundurulmaları da kabil değildir. Zaten bittecrübe sabit olduğuna göre izalei müşkülât için en iyi çare gemiler arasında hissi rekabet ve gıbta uyandırmak suretile takip edilen usuldür.]

Sisam isyanında harekete gelerek Arnavutluk, Kilikya, Yemen sularına koşan, her yaz Marmara denizinde talımden ve Akdenizde manevralarla programlanmış uzun gezilerden göz açmayan, sonra Trabulus harbi dolayısile boğazda bir yıl harp hayatı yaşayan ve Balkan harbinde Köstenceden limniye kadar uzanan sahada yazlı kışlı birbuçuk yıl tabiatla ve düşmanlarla çarpışan bir deniz personalı için bu yazıda gelişi güzel söylenen sözlerin hiç bir kıymeti olamaz. Türk donanmasında baş komutanlık ve kurmay heyetinin zayıflığı kabul olunsa bile her havada ve her suda gemi kullanmak, denize dayanmak, günlerce açlığa, uykusuzluğa ve yorgunluğa önem vermemek, top ve torpito atmak, mayn dökmek ve toplamak, gündüz ve gece filo ile, filotillâ ile ve ikisi birlikte olarak her türlü tâbiye hareketleri yapmak gibi çığır ve sağlık vasıflarının yüksekliğine dayanan hususlarda türk deniz personalı, almanlardan hiçte geri değildi. Herhangi bir makamı kandırarak vak'alar ırmağını dilediği yatağa çevirmek için zeki ve poletik bir komutan, önergesinde her bakımdan bir takım mucip sebepler gösterebilir; fakat bu alman amiralına, en az sekizyüz yıldanberi Akdenizi çalkamış ve acun deniz başkomutanlarını gölgede bırakan yüzlerce amiral yetiştirmenin manevi kuvvetile moralize olmuş bir donanmayı bu kadar açık bir dille tahkire ne hakkı vardır? Türk deniz personalının ikinci Abdülhamit devrinde mutlakıyet sarayının menfi politikasına kurban olarak elindeki modern yaraçları bilfiil kullanmaktan uzak tutulduğu doğrudur. Bununla beraber hiç bir kuvvet onun, sevgi ve say-

gısı iliklerine işleyen çığır bağlarını kıramamış ve hele denizcilik duygusunu azaltamamıştır. Temmuzda verimile beraber işe başlıyan yabancı uzmanların boş durduklarını düşünmeğe hiç bir sebep yoktur; bilâkis biribiri ardınca türk donanmasına gelen üç yüksek komisyon, tek gemi taliminden başlayıp muntazam programlar üzerinde ilerliyerek büyük küçük yirmi otuz parçadan mürekkep filoları - Karadenizden başka - bütün Türkiye sularında her türlü tâbiye hareketlerile uğraştırarak deniz personalımızın teknik ve denizcilik kifayetlerini yükseltmeğe çalıştılar.

Soşon, türk deniz personalının Karadenizde ufak bir hava ile ölü gibi yattığını, biraz oynak sularda top ve torpito atamadığını yazarken hangi müsbet maddeye dayanıyor? Midilli ve Yavuz ile çıkan küçük muhriplerimizde ve sonra bir kaç gez Karadeniz gezisi yapan Barbaros ve Turgut zırhlılarımız da böyle bir hâdise kaydedilmemiştir. Alman amiralını en kırılmaz bir kudretle yalanlayan bizzat hâdisedir: Çünkü yukardaki yazıyı genel karargâha göndermesinden yalnız yirmiyedi gün sonra o personal ile Karadenizin en uzak köşelerine bucaklarına giderek 29 - birinciteşrin vak'asını yapmıştır; yine o personal ile dört yıl Karadenizin en korkunç havalarında savaş hareketlerine devam etmiştir. 1 - Birinciteşrin günlemeçli ve 1690 sayılı yazısının türk deniz personalına taallûk eden fıkraları, deniz harp tarihimizde bize ibret ve intibah verici bir bühtan olarak kalacaktır.

Genel karargâh, bu fıkraların doğruluğunu onayladığı için değil, fakat harp filomuzun topluca Karadenize çıkmasındaki faydaları göz önüne getirdiği için ayni gün Soşona şu emri vermişti :

Yavuzda donanma birinci kumandanlığına

Teklifiniz muvafık görülmekle zabitan ve efradın talim ve terbiyelerini ikmal ve deniz ile ülfetlerini temin etmek için sert havalarda berayi talim Karadenize çıkabilirsiniz. Her hafta donanmanın icra edeceği manevra ve talimlerin programını kablelicra gönderiniz. Karadenize çıkarken boğaz kumandanlığına da keyfiyetin ihbarı lâzımdır.

Birinciteşrinin ikinci günü Çanakkaleden uçurulan bir deniz uçağımız boğaz dışarsında keşif yaparak döndü; amiral Milen kuvvetine iki fransız zırhlısile bir kaç ingiliz denizaltı gemisinin katılmış olduğunu ve yağı gemilerine 750 metre kadar indiği halde kendi üzerine ateş açılmadığını rapor etti. Soşon, en küçüklerine varıncıya kadar bütün harp gemilerimizin forsu etrafına toplanmasını istediğinden Akdeniz boğazına Sakız ve Aydınreis gambotları gönderilerek oradaki torpitobotlarımız filotillâ komodorunun emrine verildi. Soşon, genel karargâha haber vererek 4 - birinciteşrinde birinci ve ikinci fırkalarla Karadenize çıktı; top talimleri yaparak ertesi gün İstanbul limanına döndü. Bu hareket için ayrıca müsaade almasına gereklik yoktu; 1 - birinciteşrin günlemeçli emir, yalnız boğaz müstahkem mevkiine bildirmek şartile kendisine salâhiyet veriyordu. 6 - birinciteşrin akşamı başkomutan vakilile maiyetini Yavuza alıp filo ile (Yavuz, Barbaros, Turgut, Midilli, Berkısatvet, Basra, Dıraç) Çanakkaleye gitti; başkomutan vekili 7 - birinciteşrin günü müstahkem mevkii teftiş etti ve filo o akşam İstanbula yol vererek 8 - birinciteşrin sabahı Haydarpaşa önüne demirledi.

Soşon, kaleden döner dönmez Karadenize çıkmak düşüncesinde olduğu için 6 - birinciteşrin günü İstanbuldan Akdeniz boğazına hareket ederken genel karargâha tekrar bu niyetini bildirmiş ve ayni gün, genelkurmay (ikinci reisi) nin imzasile topluca Karadenize çıkabileceği kendisine emredilmişti. Halbuki 9 - birinciteşrin günü beş zırhlı iki kruvazör ve on muhripten kurulmuş rus donanmasının - önceden Romanya hükûmetine haber vermeksizin - Köstence önünden güneye doğru geçtiği ertesi gün genelkurmayca haber alındı. Bu donanmanın ve boğaz açıklarına doğru gelmekte olduğu düşünüldü amirala şu emir verildi; [berayi talim donanmanın Karadenize çıkmasına dair erkânıharbiye reisi sanisi imzasile gönderilen 387 mahrem numaralı ve 23 - Eylûl - 330 (6 - Birinciteşrin - 1914) tarihli emir mefsuhtur. Eskisi gibi bütün donanma olmamak üzere birkaç gemi talim için çıkabilir.]

Suşon 11 - birinciteşrin günü sabah olmadan Midilli ile Berkisatveti Karadenize çıkardı. Midilli ertesi gün Sünne (Solino) önlerinde göründü ve limanda bulunan buğday yüklü

iki alman şilebinin hemen dışarı çıkarılmasını liman reisine bildirdi. Öğleyin bu şileplerle beraber boğaza hareket etti. Genel karargâh ayni günde amiraldan şu telsizi aldı; [gemilerin endaht talimleri takarrür etmesine mebni Bahrisiyaha gidilerek Kılkabey (Şile) de demirliyeceği ve salı günü (13 - birinciteşrin) dahi avdet edileceği maruzdur]. Soşon, 12 - birinciteşrin sabahı saat yedibuçukta 17 gemilik donanma ile Karadenize çıkmış olduğundan bu telsizi denizden vermişti. Erkesi Midilli ile şilepleri karşılamaktı. Fakat Köstenceden indiği bildirilen rus donanmasının bu sıralarda boğaz açıklarına gelmiş olması pek muhtemeldi; fazla olarak bir kruvazörle beş muhribin Hopa ve dört harp gemisinin Arhavi önünde göründüğü bir akşam önce rapor edilmişti. Onun için boğaz açıklarında ruslarla karşılaşarak ateşli bir hâdise çıkması imkân dışarsında değildi. Başkomutan vekili kendi imzesile amirala hemen şu telsizi çekti; [27 - eylûl, (10 - birinciteşrin) de gönderilen emirle tekmil donanmanın Karadenize çıkmasına dair olan 23 - eylûl (6 - birinciteşrin) tarihli emrin mefsuh olduğu ve ancak eskisi gibi bir kaç geminin berayi talim Karadenize çıkabileceği tebliğ olunmuştu. Buna rağmen bu sabah Karadenize çıkılmış. Geri dönünüz].

Soşon boğaz açıklarında aradığı üç gemiyi buldu; Midilliyi birinci fırkaya alarak şilepleri İstanbula yolladı. O akşam yalnız Barbaros ve Turgut ile dört torpitobotu boğaza sevkederek kendisi öbür gemilerle Şileye gitti ve geceyi orada geçirdi. Bundan dolayı hafifçe muaheze edildi. 18 - birinciteşrin günü genel karargâha haber vererek, büyük çaplı toplarla atışlar yapmak için Karadenize çıktı. Bütün donanma 21 - birinciteşrin günü Haydarpaşa önüne demirledi. Ertesi gün Samsun, taarruzi mayncılıkta kullanılmak üzere amiralın emrine verildi. Genel karargâh 26 - birinciteşrin akşamı Soşondan şu telsizi aldı : [Teşriniievvelin yirmi yedinci günü birinci ve ikinci fırkaların berayı talim Karadenize çıkacağı arzolunur].

Karadeniz vak'asının başlangıcı işte bu telsizdir. Fakat vakayi yazmağa başlamazdan önce İngiliz omiralı Limbos ile her iki boğazı ilgilendiren bir kaç ufak hâdiseyi buraya kaydetmek gerek görüldü :

Türk deniz ordusunun materiyal ve personal bakımlarından en mahrem taraflarını öğrenmiş olan Limbosun rus Karadeniz donanması başkomutanlığına geçirildiği hakkında hükûmetçe bir haber alınmıştı. Bu habere lâyık olduğu kadar önem verilerek acele tahkikler yapıldı ve amiralın doğru İngiltereye gittiği, yalnız maiyetindeki subaylardan Lepaşın rus Karadeniz donanması kurmay heyetinde bulunduğu 18 - birinciteşrin - 1914 te gelen rapordan anlaşıldı. Limbosun yanında Lepaş adlı bir subay bulunmadığı için bunun albay Eşbi olmasına ihtimal verildi; fakat bu da teeyyüt etmedi. Limbosun Malta deniz dayanağı komutanlığına atandığı İngilterenin İstanbul elçiliği tarafından 20 - birinciteşrinde hükûmete bildirildi. Bütün bu resmî haberlerin sonucuna göre rus Karadeniz donanması baş komutanı koramiral Eberhart, memuriyetini muhafaza ediyordu. Buyruğu altındaki büyük küçük harp gemilerinin seferberlikleri bitmişti; kömür ve gereç almak için arada sırada Sıvastopol deniz dayanağına uğramak şartile Karadenizde sürekli geziler yapıyordu. Bu donanma, Yavuzla Midillinin satın alınmalarından sonra bile top sayısı, kruvazör, muhrip ve denizaltı gemisi bakımlarından bizimkinden üstündü. Halbuki İmparatoriçe Marya 3 - ikinciteşrin - 1913 te, İmparator üçüncü Aleksander 15-nisan - 1914 te, ikinci Katerina 9 - haziran - 1914 te ve iki kruvazörle altı denizaltı gemisi muhtelif günlemeçlerde denize indirilmiş olduğundan iki donanma arasındaki nisbet her gün rus donanması lehine artmakta idi. Karadeniz rus donanmasının faaliyetinden ve Ege denizinde birleşik donanmanın her gün bir kat daha kuvvetlenmesinden dolayı boğazların durumu nazikleşiyordu. Akdeniz boğazı bütün harp ve tecim gemilerine kapatılmışsa da Karadeniz boğazında tecim gemilerinin işlemeleri devam ediyordu. Bunların bir kısmı seyrisefain (Şimdiki adile Devlet deniz yolları) ve bir kısmı Türk kumpanyaları vapurları idi. Bitaraf bayraklı yük ve posta vapurları da Karadeniz limanlarile İstanbul arasında işlemelerini büsbütün kesmemişlerdi. İçeriye girecek vapurların hepsi, bir müfreze tarafından iyice araştırıldıktan sonra kılavuz araçlığile mayn geçitlerinden geçiriliyordu. Kuzey havalarında vapurlara yanaşılarak araştırma müfrezesi çıkarılmasının tehlikeli bir hal aldığı bildirildiğinden bundan böyle seyrisefain vapurlarının

araştırılmaması, yabancı bayraklı vapurlarla - Yunan gemilerinin Türk bayrağı çekmeleri ihtimaline karşı - Türk bayraklı vapurların muayene ve teftişlerine devam edilmesi 21 - birinciteşrinde başkomutanlık vekilliğinden Karadeniz boğazı müstahkem mevki komutanlığına emrolundu. Akdeniz boğazından dışarıya keşif gemisi çıkaramadığımız için Mahmut Şevket adlı iyi bir deniz uçağı gönderildi; bu uçak benzininin bitmesinden dolayı Bulayır önlerinde denize inmek zorlamında kalarak epeyce vakit kaybettikten sonra Akdeniz boğazına gitti ve 28 - birinciterin günü boğaz açıklarında keşif ödevine başladı. Bu günlerde Karadeniz boğazındaki deniz gözetleme tümeninin durumu pek kötüleşmişti. Burakreis gambotu Büyükderede, Hızırreis ve Zuaf gambotları tersanede onarılıyordu; ödev üzerinde yalnız Preveze gambotile Hamitabat sınıfı dört küçük torpitobot vardı. Bu torpitobotlar sert havalarda çalışamadıkları gibi sürekli olarak makine ve kazanlarında iş gösteriyorlardı. Rusların boğaz önlerine gizlice mayn dökmeleri pek muhtemel olan böyle önemli bir kurunda gözetleme işlerinin bir kaç kat daha fazla dikkat ve ciddiyetle yapılması gerek olduğundan Akdeniz boğazına geldiği bildirilen Kızıldeniz komodoru, buyruğundaki gambotlarla birlikte İstanbula çağrıldı. Komodor binbaşı Hamit, Beyrut yatı ve Yozgat, Taşköprü, Nevşehir, Malatya gambotlarile 1 - birinciteşrin günü Portsaitten denize açılarak ayın üçünde Beyruta gitmiş ve ertesi gün İzmire harekel etmişti. Ayın altıncı günü Yozgat, kazan akmasından dolayı seyre devam edemediğinden komodor, bu gambotu yedeğe alarak Alâiye limanına girdi ve sakatlığın onarılması için sekiz saat orada kaldıktan sonra beş gemi ile tekrar denize açıldı. Fakat henüz on mil kadar gitmişti ki Yozgat tekrar hareketten kaldığını rapor ettiği için onu Alâiye limanına sevkederek kendisi dört gemi ile yoluna devam mecburiyetinde kaldı. Ayın dokuzunda İzmire geldi. Onbirinde, Yozgatı cekmek üzere Dikili vapuru İzmirden yola çıkarıldise de ertesi gün kazanını kendi kendine onarmış olan gambotun hareket ettiğine dair Alâiyeden tel yazısı alındığı için vapur geri çevrildi. Ayın ondördünde Yozgat gambotu İzmire geldi ve komodor Hamit, maiyetindeki gemilerle İzmir ve havalisi komutanlığının buyruğuna verildi. Bununla beraber her iki boğazda

gözetleme durumu günden güne sıkıştığından gambotların Marmaraya alınması daha uygun görülerek her gece bir gambotu boğaza yollaması ve Beyrut yatının suyunu dokuz kademe indirmek mümkün olursa onu da getirmesi ve olmadığı takdirde İzmir komutanlığı buyruğunda bırakması 22 - birinciteşrinde komodor Hamide emredildi. Yatın suyu dokuz kademe indirilemediğinden İzmirde bırakıldı. Ayın yirmi dördünde Taşköprü ve yirmi altısında Malatya, Nevşehir ve Yozgat İzmirden hareket ederek Akdeniz boğazına geldi ve biraz yukarda yazıldığı gibi başkomutanlık vekilliğinin emrile yirmi sekizinci günü Çanakkaleden hareket ederek ertesi gün Haydarpaşa önüne demirledi. Fakat uzun bir yoldan gelen bu gambotların tesviye ve tamir görmeden hemen keşif ve gözetleme işlerine başlamaları doğru değildi; onun için Karadeniz boğazı deniz gözetleme tümeni beş on gün daha zayıf kalacaktı.

6

Karadeniz vak'ası

Atak filosu :- Harekât emri :- Rus filosunun baskın hazırlığı :- Odesa baskını :- Yavuz Kırım sularında :- Novrosiskiye hücum :- Kefenin topa tutulması :- Kablo niçin kesilmedi :- Boğaz önünde.

Ayın yirmiyedinci akşamı Karadeniz boğazının batısında Kısırkaya önünde şu gemiler toplandı: Yavuz muharebe kruvazörü; Midilli ve Hamidiye hafif kruvazörleri; Berkısatvet ve Peykişevket küçük kruvazörleri; Muavenetimilliye, Gayretivataniye, Samsun ve Taşoz muhripleri; Nilüfer ve Samsun mayn gemileri; İrmingat kömür gemisi. Bu oniki gemi aşağıda gösterilen gruplara ayrılmıştı:

Birinci grup:

Yavuz — Amiral Soşon; geminin alman komutanı albay S. Akkerman; türk komutanı ve donanmanın türk kurmay başkanı yarbay Enver.

Taşoz — Yarım filotillâ komodoru önyüzbaşı Cann, gemi komutanı önyüzbaşı Tevfik.

Samsun — Gemi komutanı önyüzbaşı Nezir. Nilüfer mayn gəmisi - Önyüzbaşı Murat.

İkinci grup:

Midilli — Yarbay Ketner; Berkısatvet - Binbaşı Reşit.

Üçüncü grup:

Hamidiye — Binbaşı Vasıf.

Dördüncü grup:

Gayretivataniye — Filotillâ komodoru binbaşı Madlong; gemi komutanı önyüzbaşı Cemil. Muavenetimilliye - Yarım filotillâ komodoru önyüzbaşı Firle; gemi komutanı önyüzbaşı Ahmet Saffet. Samsun mayn gemisi - Yüzbaşı Nuri Aşır; İrmingart kömür vapuru.

Beşinci grup:

Peykişevket — Binbaşı Cevat.

O akşam yarbay Enver, gemi komutanlarına deniz bakanı General Camalin 25 - birinciteşrin - 1914 günlemeçli şu buyruğunu dağıttı: « Donanmayı hümayun birinci kumandanlığına tayin buyurulan amiral Suşon cenapları tarafından donanmayı hümayun berayi talim Karadenizde bulunduğu sırada ita eyleyeceği hergüna evamıre harfiyen itaat edilmesini ve bu bapta kat'iyyen tereddüt gösterilmiyerek emirler mukteziyatının her nevi ahval ve şerait dairesinde icrasını talep ederim. »

Amiral Suşon da yukarki emre dayanan 27 - birinciteşrin - 1914 tarihli şu buyruğu dağıttı: « Süvari vekilleri tarafından (alman irtibat subayları) sizlere ait olarak verilen emirleri bitamamiha icra ediniz. »

Sonra grup komutanlarına şu harekât emri dağıtıldı.

1 — Yağı üzerine bilgi: Rus Karadeniz filosunun bir baskın yapmayı tasarladığı birçok raporlardan anlaşılmaktadır.

2 — Amaç: Bunun için Rusyaya karşı çarpışmaya başlanacaktır. Savaş hareketlerine başlanırken önce rus deniz kuvveti yok edilecek; ikinci olarak savaşın yönetilmesinde işe yarayacak devlete ve sosyetelere bağlı değerli yapılar ve eşyalar

yıkılıp yakılacak; savaş için kullanılacak tecim gemileri - bitaraflardan başka - batırılacak yahut alınacaktır.

3 — İcra tarzı: Atılış baskın şeklinde ve güç yettiği kadar bir kurunda değişik yerlerde yapılacaktır. Komutan gemisi, Nilüfer ve iki muhriple Sıvastopola; Midilli ve Berkısatvet Kireç boğazına ve Novrosiskiye; Hamidiye Kırımın alt yanına; filotillâ komodoru iki muhrip ve Samsunun mayn gemisile Odeseya ve Oçakofa atak yapacaktır. Peykişevket, Sıvastopol - Varna kablosunu kesecektir.

Birinci gün: Harekete ayrılan gemiler birlikte talim bahanesile ve kömürlükleri dolu olarak boğazdan çıkacaklardır.

İkinci gün: Ekonomik hızla gidilecek ve muhripler güç yettiği kadar yedekte götürülecektir.

Üçüncü gün: Gün ağarırken buyurulan yerlere atak başlayacaktır. Bitiminde kruvazörler tecim harbi yapacak; mayn gemilerile muhripler boğaza döneceklerdir.

4 — Boğazın korunması: Barbaros ve Turgut ile Durakreis (adı sonra Kemalreis olmuştur) ve iki muhrip - hareketten dönecek gemileri karşılamak ve yağının mayn dökmesine engel olmak üzere - boğaz önünde bulunacaktır. Bu filo, hafif kuvvetleri püskürtecek ve üstün kuvvetleri durduracaktır. Muhriplerle de torpito atakları yapacaktır. Donanma ikinci komutanı yarbay Arif, genel karargâhın boğaz murahhası (emekli deniz albayı) general fon Külveterin direktiflerine göre bu filoyu abrayacaktır.

5 — Telsiz işleri : Amiral gemisi tarafından çağırılmadıkça yahut bir yağı kuvvetinin yaklaştığı kesin olarak anlaşılmamadıkça Anadolu fenerinin onbeş mil açığındaki çizginin dışarsından hiçbir gemi telsiz veremez; eğer amiral gemisi bir telsize karşılık vermezse bu telsiz daha yüksek olarak biribiri ardınca üç kez çekilmelidir. « 26 - birinteşrin - 1914 ».

Gruplar amaçlarına gitmek üzere o akşam Kısırkayayı bırakıp biribirinden ayrılırken Yavuzun direğinde « son gücünüzü tüketiniz çünkü Türkiyenin geleceği ortaya konulmuştur » sözlerini anlatan bayraklar dalgalanıyordu. Gece Karadenizin üstüne kanatlarını gerdi. Gruplara bölünmüş oniki türk gemisi

bu karanlık içinde sessiz ve ışıksız amaçları olan rus limanlarına yol verdiler.

Koramiral Eberhart beş zırhlı iki kruvazör onaltı muhrip ve birkaç hizmet gemisinden kurulmuş rus filosu ile 26 - birinciteşrin günü son gezisine çıkarak enginde ve Türkiye sularında - gösterişten başka bir maksada verilmeyecek - manevralar yaptıktan sonra gereç almak için Sıvastopola dönmüştü. 27 - birinciteşrin günü türk filosu Kısırkayada yığınak yaparken rus filosu da denizde idi; türk filosu o gece Kısırkayadan yelpaze gibi açılarak Odesa, Sıvastopol, Kefe, Kireçboğazı ve Novrosiski limanlarına doğru ilerlemeye başlarken rus filosu gene denizde ve hattâ bu denizin batısında bolunuyordu. Fakat iki filo hiçbir yerde biribirini göremedi. 28 - birinciteşrin günü Sıvastopola dönen rus filosu, önde Nilüfer ve arkada Yavuzla iki muhrip bulunan birinci grupumuz tarafından sanki kovalanıyordu; fakat ikisi de bunun ayrımında değildi. Rus amiralı Amasra açıklarına bir gözetleme gemisi bıraktığı gibi Sıvastopol önlerine de filotillânın deniz yarbayı prens Trobeçkoi komutasında bulunan - dördüncü fırkasını bırakmayı unutmadı.

Sıvastopol körfezi her tipten gemilerle dolmuştu; yeni ve eski zırhlılar, kruvazörler, muhripler, yardımcı kruvazörler, uçak, mayn ve kömür gemileri ıskarça yatıyordu. Bu iş gemileri içinde mayn gemileri hepsinden çok göze çarpmakta idi. Mayn dökücü olmayan bazı büyük gemiler acele bu işe ayrılarak güvertelerine kadar mayn yükletilmişlerdi. Rus amiralı gücü yettiği kadar çabuk denize çıkmağa hazırlanırken mayına ve mayn gemilerine niçin bu denli önem verdi, herşey Rusyanının baskın şeklinde savaş açmağı tasarladığını gösteriyordu. Soşon biraz daha gecikseydi Eberhart bize Karadeniz boğazı önünde ayni işi yapacaktı. Hareket buyruğunun ilk maddesinde yağı filosu üzerine verilen kısa bilgi pek doğrudur. Mayn gemisi biçimine konulmuş olan Grandok Aleksi yardımcı kruvazörü 28 - birinciteşrin akşamı havuza sokulurken vakit geçmesin diye içindeki 400 mayn çıkarılmadı. Pirut mayn gemisi mayn almak için - ertesi gün Sıvastopol açığında filoya kavuşmak üzere - gene o gün saat onyedide Yaltaya gönderildi; bu geminin komutanına verilen kapalı direktif,

Eberharta göre savaşın hemen bir saat meselesi haline geldiğini göstermektedir.

Birinciteşrinin yirmidokuzuncu günü saat birde rus amiralı bir tel yazısı aldı; Amasra açığındaki gözcü geminin verdiği bu gecikmiş rapor, Yavuzla iki muhribin Amasra önünden doğuya doğru geçtiğini bildiriyordu. Üç türk gemisinin Türkiye sularında dolaşması kadar normal bir şey olamazdı; fakat Eberhart, komutasındaki gemilere işlerini daha çabuk bitirmeleri için buyruklar verdi. Pirut mayn gemisini şu telsizle Yalta yakininden geri çevirdi: « Bütün filo saat altıda uğraş erkesile denize çıkacağından hemen geri dönünüz ». İşte (Karadeniz vak'ası) diye ün kazanan baskının yapılacağı günün ilk saatlerinde rus harp filosunun durumu böyle idi. Şimdi baskının nasıl yapıldığını sırasile inceliyelim.

Amiral Soşon tarafından dördüncü grupa şu özel buyruklar verilmişti.

Filotillâ komodoruna - « Odesada bulunan deniz kuvvetlerini ve süel erkelere elverişli yağı gemilerini batıracaksınız. Oçakof kanalına ve Odesa önüne mayn dökerken Samsun mayn gemisini koruyacaksınız, mayn tarlasının geliş gidiş yönünden yeri belli ve emniyetli olmalıdır. »

Samsun mayn gemisine - « Oçakof boğazı ağzına, buna güç yetmezse filotillâ komodorile beraber Odesa önüne mayn dökecek ve sonra yeniden mayn almak üzere boğaza döneceksiniz. »

İrmingart kömür vapuruna - « Hareketin birinci günü gün ağarırken boğazdan çıkarak filotillâ komodorunun buyruklarına göre davranacaksınız. »

Dördüncü grup, Kısırkaya açığında filodan ayrıldı. Boğaz ile Odesa arasındaki 335 millik yolu iki kez çiğniyecek olan muhripler için kömürden ekonomi gerekti. İrmingart vapuruna bağlanmalar düşünüldü ise de yolun pek çok düşeceği anlaşılarak yalnız Muavenet vapurun yedeğine verildi. Gayret kendi makinesile gidiyordu. Yol, altı mildi. Bir kaç saat sonra - Oçakof önlerinde mayn dökmek işinin gündüze kalmaması için - Samsun mayn gemisi fırkadan ayrılarak Oçakofa yol verdi. Beş altı saat sonra Muavenetimilliye komutanının doğru düşüncesi üzerine bu muhrip kömür vapurunun yedeğinden alındı. Gayret ile Muavenet yol verip ilerledi. İrmingart geri kaldı.

Ayın 29 uncu günü saat ikide iki muhrip Odesa önlerine vardı. Ortalık zifiri karanlıktı. Liman feneri yanmıyordu; fakat şehir ışık içersinde idi. Odesa sularına mayn dökülüp dökülmediği grupa bildirilmemişti; fakat dökülmüş gibi davranmak isterdi. Grup 5 - 6 mil açıkta 45 dakika bekledi. 2,45 te mendirekten çıkan bir geminin fenerleri göründü. Muavenet, iskele bordasındaki kırmızı feneri yakıp kendisine bir yelkenli süsü verdi; Gayret daha ötede karanlıklara gömülmüştü. Yaklaştıkça bir romorkör olduğu ayırt edilen rus vapuru hiç bir şeyden şüphelenmeksizin yedeğindeki dubaları sürükliyerek Muavenetin iskele açığından geçip gitti.

Bu romorkörün rotasına dikkat ederek mayn geçidi genel olarak anlaşılmıştı; Gayret ilerledi. Muavenet te elli metre ara ile onun ardından gitti. Ruslara şüphe vermemek için her iki muhrip fenerlerini yakmıştı. Dalgakıranı dolaşarak yol kestikleri vakit, limanda sessizlik vardı. Deneç gambotu mendireğe aborda olmuştu. Bordasında bir posta vapuru yatıyordu. Daha çok inanç vermek düşüncesile muhriplerin güvertelerinde rusça konuşulmakta idi. Gayret, gambota seksen metre yaklaşınca birinci torpitosunu ateşledi. Funya yandı isede hartucu yakamadı. Gambot, şüpheye düştü; düdük ve çan çalmağa başladı. İkinci ateşte Gayretin torpitosu amacı buldu, Doneçin arması yıkıldı; teknesi de hemen dibe indi.

Bu başarı üzerinde Gayret, ileriye gitmesini Muavenete buyurarak mendirekten çıktı. Muavenet ışıldağını yakıp ilerledi, iskelesinde gördüğü bir motorbotu kıç topu ile batırdı; içindeki ünüformalı subay denize atlamıştı. Muhrip daha ileriye giderek Kobaneç gambotunu gördü ve torpitosunu attı. Fakat bu torpito gambotun bordasındaki kömür mavunasına çarparak patladı. Bundan sonra Muavenet limandaki gemileri topa tuttu. Su kesimlerine nişan alındığı için bir çoğu battı. Mermilerden bazıları elektrik fabrikasına isabet ettiğinden şehrin ve limanın bütün ışıkları söndü; muhrip vapurların ve gemilerin ortasında koyu bir karanlığa gömüldü. Gayretivataniye kendisile birleşmesini işaret etmekte idi. Muavenet büyük bir dikkatle, girmiş olduğu yerden geçerek mendirekten çıktı; petrol depolarının yakılması buyruğunu aldı; dalga kıran boyunca ilerledi ve iki bin yardadan ateş açarak bu işi yaptı. 4,20 de Gayretin yanına gitti.

Samsun mayn gemisi gruptan ayrıldıktan sonra Odesaya 22 mil uzaklıkta bulunan Oçakofa yol verdi. Bu sulara mayn dökerken üzerine gelinirse komodora vereceği işaret kendisine bildirilmişti. Pusulası bozulmuş olduğundan yalnız başına gidişte epeyce zorluk çekti. Birinciteşrinin 29 uncu günü saat birde fenerleri sönük bir gemi gördü ve karakol gemisi zannederek uzaklaştı. 3,25 te iskelesinden top sesleri işitti ve ışıldak serpintisi sezdi; bu, Muavenet idi. Biraz sonra sönük fenerli iki gemi daha göründü. Samsun Odesa ile Oçakof arasına mayn dökmek mümkün olmadığı kararını verdi ve 28 maynı gelişi güzel Odesa - Sıvastopol hattına döktükten sonra boğaza döndü. Bu sırada Muavenetin makinesinde bir sakatlık çıkarak yolu 12 mile düştü. Gayret te yol keserek ona yoldaşlık ediyordu. Samsunun dumanını rus filosunun dumanı sanan muhripler ona göre sakını önemler aldı ve tamir bittikten sonra yapabildikleri en yüksek yolla boğaza koştular. Ayın 30 uncu günü saat 10 da muhripler ve 17 de Samsun mayn gemisi İstanbula gelmişlerdir.

Amiral Soşon birinci grupun bölümlerine ayrıca şu özel buyrukları vermişti:

Komutan gemisine - « Hareketin üçüncü günü ortalık ağarırken Sıvastopol ağzının 14000 metre önünde bulunarak limandaki gemilerle süel yerleri bombardıman edeceksiniz. »

Nilüfer mayn gemisine - « Hareketin son gecesi Sıvastopol ağzına mayn dökecek ve sonra boğaza gidip yeniden mayn alarak Tarabyada buyruk bekliyeceksiniz. Eğer gece karanlığında tarlanın yeri belli olmak üzere mayn dökülemezse bunlar gün ağarırken dökülecektir. Sıvastopol ağzının iki milden uzağına hiç bir mayn dökülmiyecektir. »

Ayın yirmidokuzuncu günü saat ikide Nilüfer, Sıvastopol sularına varmıştı; Karadeniz boğazı önlerine gizlice mayn döktükten sonra ağız tabyalarına ateş açarak gemilerimizin kimisini bunların üzerine düşürmekten ve kimisini denizde bırakmaktan ibaret olan yağı projesi şimdi kendisine karşı yapılacaktı. Yiğit mayn gemimiz ışıldakları düzgün çalışan tabyaların gözleri önünde kıyıdan en çok dörtbin metre açığa saat dörde kadar altmış mayn attı ve gene görülmeden geriye dönüp boğaz yolunu tuttu.

Rus amiralı işte bu sırada Odesadan ilk raporları almağa başladı. Kırım sularına yaklaşmış olan Yavuzun telsizi, rusça fakat şifresiz verilen bu raporlardan şu sözleri kaptı:

« Limanımıza bir savaş gemisi girdi.... Gemilerimize saldırıyorlar.... Doneç uçurulmuştur. »

Eberhart Odesa baskınının ilk işlerini öğrenince Pirut mayn gemisine şu buyruğu verdi: « Yağiye karşı gelirseniz kapalı zarfı açarak içersindeki direktife göre davranınız. » Sonra kalkma işlerini bir kat daha sıkıştırdı. Soşonun plânını anlamıştı. Odesa baskınile dikkati o yana çekilerek türk ana kuvvetinin Sıvastopol önünde görüneceğine şüphesi yoktu. Onun için saat 4,45 te prens Trobeçkoiye şu telsizi verdi: « Türk muhripleri Odesada gambotlarımıza saldırdılar. Savaş başlamıştır. Pirut, Yaltadan geri dönüyor gerekirse ona yardım ediniz. » Yavuz bu telsizin yalnız « savaş başlamıştır » sözünü kaptı.

Amiral Soşon, Sıvastopolda beklendiğini anlıyordu. Atılış artık bir baskı olamazdı. Fakat o, plânını bozamıyacak kadar amacına sokulmuştu. Onbeş dakika sonra, yani 29 - birinciteşrin sabahı saat beşte ağızın yedi mil açığına vardı. Hava çok güzeldi; denizde en küçük bir kırışık bile yoktu. Yalnız ötede beride sis yığınları ufkun bütün çevrimile görülmesine perde oluyordu. Yavuz yolunu on mile indirdi. İki muhrip mayn tarama takımlarını suya atıp onun pruvasında gitmeğe başladı. Bu gidiş 6,28 e kadar sürdü. Yalı tabyalarının baskını karşılamağa hazır olduğunu söylemek gerekmez. Saat altıda Yavuz bilmeden mayınların arasına yahut öyle sanılan bir alana düşünce ağızdaki ışıldakların tam ve düzgün çalışmakta olduklarını gördü. Soşon bombardıman yeri olarak otuzbuçuk santimetrelik çifte toplu zırh kuleleri nişan alamıyacakları bir nokta seçmişti ve kıyıya ondört bin metre uzaklıkta bulunan bu noktadan ağır atışa tutulmaksızın daha zayıf rus bataryalarını yakıp yıkabileceğini hesaplamıştı. Fakat bu kâğıt üzerindeki hesap işe uymadı ve dört yana öbek öbek yığılan sis, Yavuzun yer ve uzaklık bulmasına engel oldu. Amiral Soşon koy ağızına 7 mil yaklaşmışken kendisini daha uzakta sanıyordu. Bunun için mayn tarayan muhripleri önüne katarak kıyıya doğru ilerledi. Saat 6,45 te kıyıya üçbuçuk mil sokularak görüldü ve üzerine ateş açıldı. İki dakika sonra o da gürlemeğe

başladı. Zikzak gidiyor 28 ve 15 liklerini işletiyordu. Önce Kostantin tabyasını amaç yaptı; sonra atışını tersaneye, limana ve donanmaya çevirdi. Bombardıman onbeş dakika sürdü. Yavuz kırkyedi sayım 28 lik ve yirmibeş sayım 15 lik humbara attı. Menzil yedibin ile yedibin sekizyüz metre arasında değişikti. Birkaç humbara koyun sularına düştü.

Başka biri Grafkaya rıhtımile Sinop zırhlısı arasında patladı. Humbaralardan ikisi de Grandok Aleksandr mayn gemisinin boşaltılmadan sokulmuş olduğu havuzun rıhtımına ve kapağına çarptı. Bu vuruşlar büyük zarar yaptı. Patlama gürültüleri limanın her yanından işitildi ve yükselen kara dumanlar ta Yavuzun bulunduğu yerden bile görüldü. Son dakikaya kadar Yavuz ve iki muhrip hiç vuruş almadı. Bunun iki sebebinden biri kıyı tabyalarının sis ve zikzak gidiş yüzünden mesafe kestiremiyerek mermileri uzun düşürmeleri, öbürüde hep birden atış yaptıkları için düşüş noktalarını ayırt ederek nişangâhlarını düzeltememeleridir.

Yavuz 6,45 te onuncu salvosunu yapmıştı ki art bacasında üç mermi birden patladı. Bir humbara parçası bir stim borusunu sakatladı. Hemen ateş kesen gemimiz, menzili açmak üzere yirmiiki mil ile uzaklaştı. Araya başka işler girdiğinden dolayı Sıvastopolun birinci bombardımanı bu kadarla kaldı.

Deniz yarbayı prens Tropeçkoi, yukarda yazılan telsizi aldıktan sonra Türkiyeye karşı savaşa başlanıldığını gemilerine bildirdi. Fırka, torpitolarını hazırlayıp Piruta yardım edebilecek bir yerde bulunmak niyetile Yalta - Sıvastopol hattına yol verdi. Önce uzakta bir duman gördü ve Pirutun dumanı sanarak oyana doğru gitti. Fırka komodor gemisi olan Teğmen Poşkin muhribi önde bulunmak üzere pruva dizimi almıştı ve yirmi iki mille gidiyordu. Dumana yaklaşınca Yavuzu tanıdı; fakat atış ta o ande başladı.

Sıvastopol önündeki yerini bırakmasından sekiz on dakika sonra muharebe kruvazörümüz güney doğusunda gördüğü dumana giderken rus muhriplerini yakalamıştı. Oniki bin beşyüz metreden ateş açtı; birinci salvo kısa, ikincisi uzun düştü. Üçüncüsü, dördüncüsü ve beşincisi amacın üstünde kümelendi. Teğmen Poşkin muhribinin kumanda köprüsü uçtu; baş ve iskele baş omuzluk tarafında iki yara açılarak içersine sular doldu.

Tayfasından beş ölü ve birçok yaralı vardı. Bu gemi, uğraş hattından çıktı. Öbürkülerin aldıkları hasar daha hafifti; Yavuzun atış menzilinden bir türlü kaçamıyan fırkanın bu ümitsiz bir durumunda bir şans, Tropeçkoinin yardımına yetişti; Yavuz, açıkta başka bir duman gördüğü için ateş keserek o yana yol verdi. rus muhrip fırkası da düştüğü tehlikeden kurtuldu.

Rus kaynaklarında fırkanın Yavuzu tanıdıktan sonra üzerine giderek torpito attığını, fakat Yavuzun dümen kırmakla vuruştan kaçındığını ve prensin kendi yaralı gemisile açık denizde yapyalnız kalarak öbür üç muhribi avın ardından koşturduğunu ifade eden sözler görülüyor. Yavuz son salvosunu onbin metreden yapmıştı; rus kaynakları da aralığın bundan daha çok kısalmadığını yazıyorlar. O günlerde bu menzilden torpito atılamazdı. Yavuzun uzaklaşmasile geniş bir soluk alan fırka, komodor gemisini çekip götürerek akşama değin tehlike alanı dışarısında bekledikten sonra Sıvastopola yol verip saat yirmibirde içeri girmiştir.

Yavuz, Pirutu bir savaş gemisi sanmıştı. Muhripleri bırakıp onun üzerine varması, bu sebeptendi. Rus mayn gemisi, Tarkan burnu açıklarında bulunuyordu. Yavuzu gördü; telsizile amırala bildirdi. Denizde türk savaş gemilerine karşı gelirse kendisini batırması ve buna vakit yoksa uçurması yolunda önceden direktif almış olan Pirut komutanı zayıf bir ümitle rotasını karaya çevirdi. Fakat kıyı uzaktı; Yavuz araya girmeğe çalışıyordu. Kırkıncı gomineye gelince Pirutun hemen teslim olması işaretini çekti. Karşılık alamadı ve gidişine devamla yirmibeşinci gomineye gelir gelmez onbeşlik toplarile ateş açtı. İkinci salvo vuruş yaparak yangın çıkardı. Pirutun komutanı, deniz muslukları açılarak geminin terkedilmesi buyruğunu verdi. İkinci komutan yüzbaşı Kagoski deniz musluklarını açtı geminin daha çabuk batması için önceden sintinede hazırlanmış olan cepaneyi de ateşledi. Bu sırada bütün mürettebat suya indirilen üç filikaya dolmuştu. Filikalar avara etmeğe çalışıyorlardı. Gemide ölenler ve yaralananlarla papaz ve ikinci komutan kalmıştı; hafif bir patlama sesi işitildi ve Pirutun kıç üstüne dikilerek battığı görüldü. [1] Taşoz muhribi, filikalar-

[1] 1879 da Askoda yapılmış olan Pirut, 5400 tonluk bir gemi idi. Oniki mil giderdi; sekiz adet kırkyedi milimetrelik top ve bir adet makinelitüfek taşıyordu. Ve yediyüzelli mayn alıyordu.

dan birini tutup gemi komutanile beraber yetmişbeş kişiyi esir etti; öbür iki filika, epeyce açılmış olduklarından üzerlerine gidilemedi. Bunların, Yavuzun torpito atmak için oraya gönderildikleri halde suya dalamıyan Karp ve Karrap denizaltı botları tarafından yedeğe alınarak iki saat sonra Sıvastopola götürüldükleri rus kaynaklarından anlaşılmıştır.

Nilüfer, Kırım sularını bırakarak boğaza gelirken yolda Grandok Aleksandr adlı bir rus posta vapuruna karşı geldi; on dakika mühlet vererek yolcularını ve posta çantalarını aldı; boğaz açığındaki durumu bilmediği için vapuru tutmayıp altı santimetrelik toplarile batırdı. Ayın otuzuncu günü saat sekizbuçukta boğaza girdi.

Yavuz, iki muhriple beraber dönüş rotasında giderken Maryanpoldan gelmekte olan Ayda adlı bir rus vapurunu gördü. İçine subay ve gereği kadar erat koyup İstanbula yolladı. Kendisi de ayın otuzbirinci günü saat onyedide Beykoza demirledi.

İkinci grup gemilere amiral Soşonun verdiği 24 - birinciteşrin - 1914 günlemeçli özel buyruklar şunlardı:

Midilli kruvazörüne - « hareketin üçüncü sabahı ortalık ağarırken Kireç bogazı önüne mayn döktükten sonra Novrosiskide Berkısatvetle birleşerek petrol ve yiyecek depolarını yakacak yağı gemilerini batıracaksınız; bundan sonra her iki kruvazör 34 üncü tul dairesinin doğusunda tecim harbi yapacaksınız ».

Berkisatvet küçük kruvazörüne - « hareketin üçüncü sabahı gün ağarırken Novrosiski önünde bulunarak süel işlere yarayacak gemileri dört saat içinde toplayıp vermelerini ve bunu yapmazlarsa petrol ve yiyecek depolarile limandaki gemilerin topa tutulacağını liman başkanına bildireceksiniz; işin bundan ötesindeki buyrukları Midilliden alacaksınız. »

Midilli ile Berkısatvet, ayın 27 inci akşamı saat 17 de Kısırkayadan denize açılırken Hamidiye de onlarla kalkmıştı. Üç kruvazör ekonomik yolla gidiyor; kömürden artırım için dümen ve elektrik makinelerini bile işletmiyorlardı. Ağır denize karşı zorluk çektiler Kırım açıklarında Hamidiye ayrıldı; yeri gelince Berkısatvette Novrosiskiye dümen tuttu. Ayın 28 inci günü saat altıda Midilli - boğazdan uzaklığı 40 mil olan - Kireç

boğazı önüne vardı; iki buçuk kulaç suya ellişer metre aralıkla 60 mayn döktü. Bir saat süren bu iş sırasında yağı tarafından görülmedi ve Berkısatvetle birleşmek üzere saat 7 de 18 mille Novrosiskiye yol verdi. Zahire iskelelerinin başlıcaları Azak denizi ile Don ırmağı kıyılarında bulunduğu için Kireç boğazı pek değerli bir yer tutuyordu. Midillinin uzaklaşmasından iki saat sonra bir vapur onun döktüğü mayınlardan birine çarptı; battı.

Berkısatvet ayın 29 uncu sabahı - boğazdan uzaklığı 44 mil olan Novrosiski önüne gelmişti. Koyun ağzındaki sığlıkla kara arasındaki geçide mayn dökülmüş olmak ihtimali sığlığın öbür tarafından geçilmesine - sebep oldu; topuğun tam üzerinden geçildi. Dalga kıranın dışarsında makinelerini durduran küçük kruvazör amiralın buyruklarına göre hazırlanmış mektupları lâzımgelenlere vermek için kıyıya bir subay göndermişti. Bu subayı götüren kik dalga kıranı dolaşarak gözden kayboldu ve uzun müddet beklenildiği halde geri gelmedi. Karada hazırlıklar fark ediliyordu telsiz istasiyonu vak'ayı rapor ederek ödevini yapmıştı. Ova topları getirilmekte ve cebe çıkarılmakta idi. Koruma hazırlıkları bitinciye kadar kikin salıverilmiyeceği anlaşıldı. Berkısatvet dalga kıranın içersine girdi ve onun bu cür'eti kiki kurtardı. Küçük kruvazör dışarı çıkarak demirledi ve 9,20 de 1500 metreden telsiz istasiyonuna ateş açtı.

Midilli karuvazörü aradaki 70 millik mesafeyi 4 saatten az bir zamanda çiğneyerek 10,50 de Novrosiskiye geldi ve Berkisatveti gözetleme işile koyun dışarsına sevkederek ateşe başladı. Bombardıman 12,40 a kadar sürdü. Novrosiski bir petrol iskelesi olduğu için tahribat daha korkunç görünüyordu. Telsiz istasiyonu ile bir kaç kışla ve hangar yıkılmış, elli sarnıçlı iki depo yakılmıştı. Alevler 300 metreye yükselmekte ve tutuşmuş petrol selleri şehrin sokaklarını kaplamakta idi. Novrosiskinin yanar dağdan farkı yoktu; bu yanar dağın kızıllığı seksen milden görünüyordu Limanda beş on vapur vardı. Midilli amerika ve Hollanda bayraklarına zarar vermeksizin ikisini batırdı, öbürlerini ağırca yaraladı.

İki kruvazör limanı bu durumda bıraktılar. Otuzdördüncü tul dairesinin doğusunda tecim harbi yapmak ve rus taşımasına saldırmak için Hamidiye ile buluşacakları murabbaa doğru

gidiyorlardı. Ama Peykişevket, bir makine sakatlığından dolayı Sıvastopol kablosunu kesemediği için amiral bu işi Midilliye buyurdu. Midilli Berkısatveti boğaza yolladı; kendisi İrmingartın şimdi varmış olacağı murabbaa gitti.

Berkısatvet ayın otuzbirinci günü Şilede bekletilen bir alman şilebinden kömür alıp boğaza girdi ve saat yirmibirde Haydarpaşaya demirledi. Midilli o murabbada İrmingardı bulamadığı için Şileye inip oradaki şilepten kömür aldı; sonra iş yerine gitti. İkinci teşrinin birinci sabahı kabloyu kesmek üzere yaptığı girişmeyi bitirmeden Yavuzdan aldığı telsizle boğaza döndü.

Amiral Soşon Kısırkaya önünde Hamidiyeye şu özel buyruğu vermişti: « hareketin üçüncü günü ortalık ağarırken Kefe mahalli hükûmetine iki saat sonra devlete ve sosyetelere ait depoların ve yapıların yakılacağını bildireceksiniz. Bu mühlet bitince limandaki zahire ambarlarını ve yağı gemilerini yok edeceksiniz. Kefe bombardımanından sonra Sıvastopol yakınlarında ve buranın batısında tecim harbi yapacak ve güç yettiği kadar yağı deniz kuvvetinin hareketlerini gözetmeğe çalışacaksınız. »

28 - Birinciteşrin günü saat yedide Midilli ve Berkısatvetten ayrılmış olan Hamidiye, ertesi günün ilk saatlerinde boğazdan uzaklığı 365 mil olan Kefe önlerine vardı. Sabaha den orsaalabanda eğlendi. Saat 7,13 te mektupları vermek için bir Türk ve bir alman Teğmen ile altı türk eratından yapılmış bir postayı karaya gönderdi. Verilen iki saatlik mühlet arasında halkın akın akın kaçıştığı görülüyordu. İçlerinde erat ta vardı. Fakat sivilleri incitmemek düşüncesile kaçan askerlere ateş açılmadı. Mühletin bitmesinde şehir, 9,13 ten 9,25 ve 9,30 dan 10 a den sürmek üzere iki gez bombardıman edildi. Yüzelli humbara atıldı; su kulesi yükleme maçunaları, demir yolu istasiyonu ve ambarlar yıkılıp yakıldı.

Şimdi kruvazörün ikinci işi başlıyordu. Sıvastopol yakınlarında dolaşarak hem rus taşımasına saldırış yapacaktı; hem de filoyu gözetliyecekti. 13,20 de Kefeden kırk mil açılmıştı; bir yelkenli görüp üzerine gitti ve kuru sıkı bir topla durdurdu. Üçyüz tonluk bir rus gemisi idi. Altı kişilik tayfasını aldı; bir kaç top ve bir mahmuz vuruşu ile batırdı. Saat 14,50 de yine

dolaşmağa başlıyan kruvazör bir saat sonra ufukta gördüğü başka bir gemi üzerine atıldı. Nikolayiften Novrosiskiye gitmekte olan Şora adlı binikiyüz tonluk boş bir rus şilebi idi. Yirmi kişilik tayfasını aldıktan sonra deniz musluklarını açarak kendi başına bıraktı. 17,12 de buradan ayrıldı. Günün geri kalan saatlerinde başka ava rastgelmedi.

Ayın otuzbirinci günü öğleden sonra Akkerman açıklarında bulunuyordu. Sise tutuldu; ağır yolla değişik rotalara gidip gelerek vakit geçirdi. 17 de sis açıldı ve Hamidiye yine ufuktan ufka koşmağa başladı. Amma kömürünün azalması bu dolaşmağa şimdilik son vermeyi icap ettirdiğinden boğaza dümen tuttu. Ertesi gün öğleye doğru Anadolufeneri açıklarında Yavuza kavuşarak konuştuktan sonra içeri girdi ve 15,16 da Haydarpaşaya gelip bir kömür gemisine yanaştı.

Amiral Soşon, Sıvastopolu Varnaya bağlıyan kablonun kesilmesine çok önem veriyordu; çünkü Eberhart, bu yolla İstanbuldan süel duyumlar alabilirdi. Onun için Peykişevkete şu özel buyruğu vermişti; « hareketin üçüncü günü Varna - Sıvastopol kablosunu kesiniz ».

Küçük kruvazör ayın yirmiyedinci günü 16,50 de Haydarpaşadan kalkarak 21,30 da Büyükdereye demirledi. 28 inci günü 11,30 da Karadenize çıktı ve 100 mil kadar ilerledi. Fakat makinelerinin birinde sakatlık çıktığından ileri gitmedi ve düşük yolla geri döndü; 29 - birinciteşrin günü 21 de yine Büyükdereye demirledi. Amiralın, tecim harbini bırakarak Varna - Sıvastopol hattına gelmesi hakkında Midilli kruvazörüne emir vermesinin sebebi bu idi. Yukarda yazıldığı gibi Midilli kruvazörü de kabloyu kesemedi.

Amiral Soşon baskın filosu denizde iken boğaz önüne mayn dökülmemek ve geri dönüşünde onu karşılamak işlerine yüksek bir değim vermişti. Barbaros, Turgut, Basra, Yarhisar ve Durakreisten kurulmuş yedek filo, donanma ikinci komutanı yarbay Arifin komutasile bu işi görecekti. 26 - birinciteşrin günlemeçli harekât emrinin dördüncü maddesinde yağının hafif kuvvetlerini geri atması, üstün kuvvetlerini durdurması ve muhriplerle de ataklar yapması buyuruluyordu. Yarbay Arifin Fon Külveter tarafından verilecek direktiflere göre iş görmesi de yine o maddede yazılıdır.

Birinciteşrinin 27 inci sabahı Haydarpaşadan Beykoza gitmiş olan Barbaros ve Turgut zırhlıları sisin açılması üzerine Karadenize çıkarak baskın filosu ile birlikte manevra yapmışlar ve öğleden sonra filodan ayrılarak deneme atışlarına başlamışlardır. Bu sırada Barbarosun orta taret sol topunun caketi çatladı. Akşama doğru her iki gemi boğazı geçerek Haydarpaşaya demirledi. Kömür ve gereç eksikliği tamamlandı; uğraşta işe yaramıyacak eşya tersaneye gönderildi. Ayın 29 uncu akşamı Büyükdereye gidilerek gece orada geçirildi. 27, 28, 29, 30 - Birinciteşrin geceleri küçük gemilerle karakol yapıldı ve hiç bir şey görülmedi. Yarbay Arif 30 - birinciteşrin sabahı iki zırhlı ve iki muhriple Karadenize çıktı ve kendisine gösterilen alanda gözetleme işini yapmağa başladı. İkindi zamanı Yavuzu gördü. Amiral Soşon 6 subay 1 gedikli 41 eratlık rus tutsaklarını Barbarosa verdi ve kendisi denizde kalarak yedek filoyu boğaza gönderdi. O gece Basra muhribi dışarı çıkarak karakol yaptı ve sabahleyin Anadolukavağına demirledi. Ayın 31 inci günü yalnız Durakreis gambotu boğazdan çıktı; fakat Yavuz o gün akşama kadar boğaz önlerinde idi. Gözetleme işini Yarhisar muhribi yaptı. İkinciteşrinin birinci günü iki zırhlı yine Karadenize çıkıp boğaz açıklarını gözettikten sonra akşam Büyükdereye döndü. O gece karakol sırası Basrada idi, ödevini yaptı. Ertesi gün bütün gemiler içeriye girmiş bulunuyordu. İşte Karadeniz vak'asının en doğru şekli budur.

7

Harbin ilânı

Amiral Soşonun Karadeniz vak'ası hakkındaki raporları ve başkomutan vekilliği tarafından kendisine verilen emir :- Hükûmet tarafından Osmanlı ajansile neşredilen tebliğ :- Siyasal münasebetin gerginleşmesi :- Ayın otuzuncu ve otuzbirinci günleri başkomutan vekilliğince alınan süel önemler :- İkinciteşrinin birinci günü Rus Kafkas ordusunun taarruza geçmesi, Berut mesaha gemisinin Urlada ingilizler tarafından tahrip edilmesi ve Akabenin topa tutulması :- Başkomutan vekilliğinin ilânıharp tamimi.

Karadeniz vak'ası önceki fasılda yazıldığı gibi olmuştur. Fakat harp, bu vak'a ile beraber hemen başlamamıştır. Kabine üyelerinin çoğu süel haberleşmeleri ve amiral Soşonun hareket-

lerini bilmiyordu; hattâ genel karargâhla harbiye ve bahriye nazırlıklarının daire ve şubeleri de aynı durumda bulunuyordu. 29 - birinciteşrin - 1914 günü öğleden sonraya kadar amiraldan hiç bir haber gelmemişti. Harp filomuzun iki üç gündenberi açık denizde bulunduğunu bilen başkomutan vekili telâş içinde idi. Saat onbeşten sonra amiral Soşondan genel karargâha sırasile şu telsizler gelmeğe başladı :

Birinci rapor :- « Bu ayın yirmisekizinci günü rus filosu, türk donanmasının hareket ve talimlerini bozdu; bugün de muhasamaya başladı ».

İkinci rapor :- « şimdiye kadar Kobaneç (Doneç - olacak) adlı rus gambotu ile Pirut adlı torpil gemisi batırılmış; üç zabitle yetişmiş iki nefer esir edilmiştir ».

Üçüncü rapor :- « Bildirilenlerden başka Nilüfer, kıral Albert (Gırandük Aleksandr olacak) adlı bir rus gemisini batırdı. Türk filosu gemileri, düşmanla temaslar yapmak üzere Karadenize dağıtılmıştır ».

Dördüncü rapor : - « Pirut adlı rus gemisile Pezpokovi sisteminde üç muhrip ve bir kömür gemisi hususî bir maksatla boğaz ağzı önünde dolaşıyorlardı. Yavuz, torpil sefinesi olan Pirutu batırdı; gömür gemisini aldı; bir muhribi ağırca yaraladı. Üç zabit ve yetmişiki nefer tutuldu. Yavuz da Sıvastopolu bombardıman etti. Türk muhripleri Kobaneç (Doneç olacak) gambotunu batırdılar ».

Beşinci rapor : - « Rus filosu Osmanlı filosunun 27 ve 28 zinci günü tekmil harekâtını takip ve muntazaman bütün talimleri ihlâl etti. Rus filosu bugün muhasamata ibtidar eyledi. Rus mayn sefinesi Pirut ve son sistem üç torpito sefinesile bir kömür sefinesi fikri muhasama ile Karadeniz boğazına müteveccihen hareket ediyorlardı. Yavuz mayn sefinesini gark ile kömür sefinesini musadere ve torpitolardan bir tanesini mühim surette hasara uğrattığı gibi yetmişiki efrat ile üç zabit esir ve Sıvastopolu kemali muvaffakıyetle bombardıman eyledi. Gark edilen mayn sefinesinde yediyüz mayn, ikiyüz efrat vardı. Torpitomuzla yetmişiki efrat ve üç zabit kurtarıldı. Efradı mezkûre mahı halin otuzunda İstanbulda bulunacaklardır. Esirlerin ifadatından rusların maksadı boğaza mayn dökerek donanmayı mahvetmek olduğu anlaşıldı. Midilli

Novrosiski de elli petrol deposile müteaddit buğday depolarını tahrip ve nakliyatı askeriyeye ayrılmış olan ondört transportu gark eylemiştir. Berk Novrosiski telsiz telgraf istasiyonunu tahrip ve Gayret te bir rus gambotunu torpilleyerek gark eylemiştir. Muavenet te keza bir torpito ile diğer bir gambotunu mühim surette hasara uğratmıştır. Mezkûr gambotun gark olduğu ihtimalâtı kaviyedendir. Gönüllü filosuna mensup bir rus gemisi karaya oturdu. Odesada beş petrol sarnıcı berhava edildiği gibi beş sefine de mühim surette hasara uğramıştır ».

Bu raporlar üzerine başkomutan vekili tarafından amirala şu emir verildi: « Muvaffakıyetinizi tebrik ederim. Harp vaziyeti müsaitse muhasamatı keserek yalnız Türkiye sevahilini rus donanmasının tecavüzlerine karşı muhafaza altına alınız ». Ertesi gün hükûmet tarafından Osmanlı ajansile şu tebliğ neşredildi: « Donanmayı hümayunun bir kısmı cüz'isi teşrinievvelin 14 ve 15 (27 ve 28) zinci günleri Karadenizde talimlerle meşgul iken rus filosu evvelâ bütün talimleri takip ve ihlâl ve dünkü 16 (29) zuncu perşembe günü de donanmayı hümayuna taarruz ederek muhasamata ibtidar eylemiştir. Vukubulan muharebede donanmayı hümayun tarafından ayni hakla Pirut namında beşbin tonilâtoluk ve yediyüz kadar torpili hâmil bir torpil vapuru gark ve rus torpitolarından birisi mühim hasarata duçar edilmiş ve bir gömür gemisi zapt ve musadere olunmuştur. Gayretivataniye torpitosu tarafından atılan bir torpil ile 1100 ton hacminde Kobaneç ismindeki rus topçekeri batmış ve Muavenetimilliyenin attığı bir torpil ile de diğer bir rus gambotu pek mühim hasara uğramıştır. İşbu muharebe esnasında gark ve tahrip edilen rus sefaininden kurtarılan 3 zabit ile 72 nefer esir edilmiştir. Donanmayı hümayun hamdülillâh bir zarara uğramamış ve muharebe donanmayı hümayun lehine olarak devam etmekte bulunmuştur. Hükûmeti seniye donanmayı hümayunun bir kısmı cüz'isine karşı rus donanmasının vukubulan işbu tecavüz ve taarruzunu şüphesiz şiddetle protesto edecektir. Alınan esirlerin ifadesinden ve gelen donanmadaki torpil sefinesinin vücudünden rus filosunun boğaz medhalini torpille kapamak istediği ve bu suretle donanmamızı ikiye ayırarak mahvetmek fikrinde bulunduğu anlaşılmıştır. Bu suretle ani bir tecavüze maruz kalarak rusların

ilânı harpsiz muhasamata başladıklarına zahip olan filomuz dağılmış olan rus filosunu takip ederek Sıvastopolu topa tutmuş ve Novrosiski, limanında elli petrol deposile ondört askerî nakliye sefinesini ve hububat mağazalarını ve telsiztelgraf istasiyonunu tahrip etmiş ve Odesada bir rus kruvazörünü batırmış ve diğer bir kruvazörü fena halde harap etmiştir, bunun da battığı tahmin olunuyor. Ayni limanda yüklü beş sefine mühim hasarata uğratılmış ve rus gönüllü donanmasından bir vapur batmıştır., Beş petrol deposu tahrip edilmiştir. Gerek Odesada ve gerek Sıvastopolda donanmamıza sahilden top ateşi icra edilmiştir ».

Amiral Soşonun telsiz raporlarına dayanan bu tebliğ, bir çok yerinde Karadeniz vak'asının altıncı fasılda yazdığımız ayramlarına uygun değildir. Baskın filosundaki gemilerimiz birer ikişer İstanbula gelerek komutanları ve subaylarile temaslar başladıktan sonra bile baskının ana hatlarını kavramak genel karargâhca mümkün olmamıştır. Bununla beraber ortada bir olut vardı ve hükûmet üç itilâf devletinin birleşik protestosu karşısında bulunuyordu. Üyelerinin çoğu o sıralarda harbe karışmak istemiyen Prens Sait Halim kabinesi, ilk atağın hangi taraftan yapıldığını ortaya çıkarmak için karışık bir inceleme komisyonu kurulması hakkında elçiliklerle konuşma kapısı açtı. Fakat rus elçisi B. Dokirs bu önergeyi onaylamadığı için siyasal konuşmalar, bir sonuca varacak gibi görünmüyordu. Ogün akşamüstü İngilterenin İstanbul elçisi B. Lüi Malet, Babıâliye bir ültimatom vererek Yavuz ile Midillideki almanları on saat içinde çıkarmalarını istedi. Hükûmet Karadeniz vak'asına rağmen bitaraflığını muhafazaya karar vermekle beraber almanlar hakkındaki talebi tatbika muktedir olmadığı için redde mecbur oldu. Siyasal münasebet son derece gerginleşti

Akdeniz boğazı önünde amiral Kardenin komutasında şu gemiler toplanmıştı : İndifetikabıl ve İndomitabıl muharebe kruvazörleri, Süfren ile Verite adlı fransız zırhlıları, Dablin ve Glosister hafif kruvazörleri, oniki muhrip, üç denizaltı boto, Bilenhaym adlı torpito depo gemisi. Bu filonun gözetleme bölgesini Foça ve Karaburun sularına kadar genişlettiği, gelen raporlardan anlaşılıyordu. Rus donanmasının da dünkü

vak'a üzerine Sıvastopoldan çıkmış, yahut en önce harekete hazırlanan bazı gemilerin çıkarılmış olması muhtemeldi. Onun için hükûmetle elçilikler arasında siyasal konuşmalar devam ederken başkomutan vekilliği tarafından süel önemler alındı. Mayn hatlarında bırakılmış olan geçitlerin hemen kapatılması ve limanda bulunan gemilerin boşaltılarak alıkonulması İzmir müstahkem mevki komutanlığına emredildi; gece gelen tel raporundan; o gün saat onyedibuçuk - onsekizde bütün geçitlerin kapatıldığı anlaşıldı. Karadenizde bulunan türk tecim vapurlarının hemen boğaza gelmeleri, yük almakta bulunanlar varsa yükleme işlerini keserek ve hattâ yarı almış oldukları yükleri boşaltarak boğaza hareket etmeleri hakkında gereklilere acele direktifler verilmesi, iskele ve limanlar komutanlığına emredildi. Reşitpaşa vapuru Zonguldaktan İstanbula hareket etti. Gece dört beş geminin Samsun cihetinden İnce buruna doğru geçtikleri Sinoptan rapor edildi. Gece yarısından sonra saat üçbuçukta Baba burnunun yedi mil kadar açıklarında ışıldaklar görüldü. Biraz sonra Zonguldak limanı, üç bacalı bir muhribin ışıldağı ile tarandı ve bu muhrip, Ereğli istikametine doğru uzaklaştı. Zonguldak limanında bulunan Yeşilırmak vapuru, düşman gemilerine rastgelmek tehlikesine rağmen gün doğmadan boğaza hareket etti."

Ayın otuzbirinci günü buhran bir kat daha artmıştı. Bu da Rusya hükûmetinin hiçbir anlaşma teklifini kabul etmemesinden ileri geliyordu. Seferberlik işlerinin henüz arkası alınmadığı için Babıâli, siyasal konuşmaları mümkün olduğu kadar uzatarak genel karargâha vakit kazandırmak emelinde idi. Karadeniz boğazı deniz gözetleme fırkasını kuvvetlendirmek üzere, Malatya ve Nevşehir gambotları da müstahkem mevki komutanlığı emrine verildi; bu gambotlarla beraber Kızıldenizden gelmiş olan Yozgat ve Taşköprü tersaneye alındı. Batum limanının üç mil açığına ruslar tarafından mayn döküldüğüne dair genel karargâha gelen haber, donanma komutanlığına bildirildi. Donanma komutanlığının müsaadesi olmadıkça hiçbir geminin Karadenize çıkamıyacağı ilgili makamlara emrolundu. Rus, ingiliz ve fransız elçilikleri tarafından Babıâliye son ültimatom verildi; bu ültimatomdaki maddelerin bazıları tatbik kabiliyetinden mahrum olduğu gibi bazıları da erkin bir devletin şeref

ve haysiyetine uygun olmadığından harp, sakınılmaz bir hale geldi. Bununla beraber itilâf devletleri Türkiye ile savaşa başlamağa bir gün önce karar vermişlerdi. Bu hakikat, Akdeniz boğazının dış istihkâmlarile İzmir körfezine karşı harekete geçmesi hakkında amiral Kardene; Akabeyi topa tutmaları hakkında o sularda bulunan Minerve ve Rozbırok gemilerine; Fav boğazına hareket etmesi hakkında Bahreyn adasında bulunan ve bir kara tümenini korumağa memur olan Oşin zırhlısı komutanına 30 - birinciteşrin günü emirler verilmiş olmasından anlaşılabilir. Rus orduları başkomutanlığının da yakın bir taarruza hazırlanmasına dair Kafkas ordusu komutanlığına buyruklar vermiş olduğu şüphesizdir. Fransa ile birlikte yürüyen İngiltere, Rusyadan önce harekete geçmiştir.

Amiral Kardenin İzmir körfezine sevkettiği Volverayın ve Sıkorpiyon muhripleri 31 - birinciteşrin günü saat onyedibuçukta Urla sularında göründüler. Kara sularımızdan çıkmaları ve çıkmazlarsa üzerlerine ateş açılacağı hakkında Urla tabur komutanlığı tarafından yapılan tebliğ üzerine Kilizman ve Kösten taraflarına doğru uzaklaşıp gittiler. Berut mesaha yatile Kınalıada adlı küçük bir posta vapuru Urlada yatıyordu. Dört gambotla beraber Portsaitten geldiğini ve 12 kademlik suyunu dokuz kademe indirmediği için Akdeniz boğazından giremiyeceğinden dolayı İzmirde kaldığını önceki fasılda yazdığımız Berut yatı, Milâs sularında kaçakçılara karşı araştırma yapmak üzere, İzmir ve havalisi komutanlığının emrile 28 - birinciteşrin günü içerisindeki mesaha aletlerinin bir kısmını çıkararak Küllük limanına gitmiş; oradan aldığı bir posta kara askerile Panağya adasına giderek mavzer ve kaçak tütün yüklü altı kayık ve ondokuz kaçakçı yakalayıp Küllüğe götürmüş; aldığı emir üzerine 30 - birinciteşrin günü saat onbeşbuçukta İzmire hareket etmişse de mayn geçitlerinin kapatılmasından önce yetişemediğinden dışarda kalarak Urla rıhtımına bağlamıştı. İki adet 37 milimetrelikten başka silâhı olmadığı gibi mayn işlerile hiçbir ilgisi yoktu. İzmir ve havalisi komutanlığı, yatın içeriye alınması mümkün olmazsa toplarile taşınabilir eşya ve aksamının karaya çıkarılmasını ve teknesinin icâbında batırılmak üzere top altında bir noktaya demirletilmesini müstahkem mevki komutanlığına emretmişti; fakat müstahkem mevki komutan-

lığı, mayn geçitlerinin kapatıldığını bilmeyen gemileri içeriye girmekten menetmek ödevile Berut yatını Urla önünde bırakıp bu kararını İzmir ve havalisi komutanlığına da bildirmişti. İşte mesaha gemisinin tahliye edilmeksizin Urla rıhtımında bulunmasının sebebi bu idi.

Muhriplerin İzmir körfezinde keşif yapmalarından biraz sonra rus elçisi hükûmetinin Türkiyeye harp ilân ettiğini bildirerek pasaportlarını aldı ve Bulgaristan ve Romanya yolu ile memleketine gitmek üzere saat 19,15 te İstanbuldan hareket etti. İngiltere ve Fransa hükûmetleri siyasal münasebeti kesmekle beraber harp ilân etmemişlerdi. Fransa hükûmeti, bu meselede İngiltereye bağlıydi; İngiltere ise resmen savaş açmak için en son tertiplerinin tamamlanmasını ve mesela Bahreyn adasından yola çıkmış olan sefer kuvvetinin Basra sularına varmasını bekliyordu. İkinciteşrinin birinde rus Kafkas ordusu taarruza başladı. Bugünden itibaren, Türkiye, Rusyaya karşı harbe girmiş ve amiral Soşon maksadına ermişti. Öbür itilâf devletlerinin resmen harp ilân etmeleri artık bir gün meselesi idi. Ogün öğleden sonra iki ingiliz muhribi Kılâzomen adacığı yakınlarında gene göründü. Dün akşamki gelişleri, Berut ile Kınalıadanın acele boşaltılarak batırılmaları hakkında bir ihtar mahiyetinde idi; fakat harp resmen ilân edilmemiş olduğu için Berut Komutanı ile Kınalıada süvarisi bunu yapmadıkları gibi müstahkem mevki komutanlığı da mesaha gemisine böyle bir emir vermemişti. Volverayn muhribi karadaki ve yattaki topların menzili dışarsında durarak bir işaret kaldırdı; bu işaret okunamadı ve muhribe bir subay gönderildi. Muhrip komutanı yat ile küçük vapurun sancaklarını indirerek kendilerini takip etmelerini bildirdi ve bunun için on dakikalık mühlet verdi. Subayın dönüşünde İngilizlerin resmen harp ilânından önce harekete geçtikleri anlaşıldı ve gemilerin tahribinden başka çare kalmadığı görüldü; çünkü rıhtıma bağlı bulunan yat, iki küçük topu ile kendisini koruyamazdı. Bu topların kamaları ve en önemli şeyler alınarak gemiye ateş verildi, Kınalıada süvarisi de gemisini ateşledi. Muhriplerden sekiz humbara atılarak tahrip işi tamamlandı. Bu sırada bir çok patlamalar olduğu ve bundan da her iki gemide mayn bulunduğunun anlaşıldığı İngi-

lizler tarafından iddia ediliyorsa da bir az yukarda yazıldığı gibi ne mesaha gemisinde, ne de küçük vapurda tek bir mayn vardı ve hiç bir infilâk olmamıştı.

İngilterenin harp ilân etmeksizin yaptığı, tecavüz, İzmir körfezine münhasır değildi. Berut mesaha gemisi Urla önünde tahrip edilirken Minerve ve Rozbirok gemileri de Akabeyi topa tutuyorlardı. Ababe, Sina çölünü doğu tarafından sınırlandıran Akabe - El'ariş hattının başı idi. Fakat Mısırı kanal öneyinde korumak esasına göre hazırlanan İngiltere, bu hattı tahkim etmemiş ve zayıf keşif kıt'aları bırakarak çöldeki kuvvetini geri çekmişti. Akabede bizim tarafımızdan başlanılmış hiç bir yığınak yoktu; Türk eratının ve arap gönüllüsünün toplandığı hakkındaki iddia, Akabenin pek anlamsız ve amaçsız olan bombardımanını haklı göstermek için sonradan uydurulmuştur. Bundan başka amiral Karden, en yakın bir günde akdeniz boğazına karşı ateşli bir gösteri yapmak emrini almış olduğundan dış istihkâmlarını bombardıman etmeğe hazırlanmakta idi. Oşın zırhlısının korumasında bulunan Basra sefer kuvvetinin dış sedde önlerine vardığı gün amiral Kardenin bu emri nasıl yaptığını yerinde göreceğiz. Bilfiil harpten başka bir şey olmayan bütün bu hareketlere rağmen İngiltere hükûmeti Türkiyeye karşı resmen harp ilânını ikinciteşrinin beşine değin geçiktirmişti. Bitaraflığın, muhafaza yolunda samimi arzular besleyen Babıâli Kafkas, İzmir ve Akabe bölgelerinde ataklara uğrayınca harp halini kabule mecbur oldu. Başkomutan Vekilliği 2 - ikinciteşrin günü deniz bakanlığına; birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü ordu komutanlıklarına; donanma komutanlığına sahil istihkâmları ve torpil kıt'aları umum müfettişliğine, Karadeniz ve Akdeniz boğazları müstahkem mevkileri komutanlıklarına; İzmir ve havalisi, Irak ve havalisi komutanlıklarına ve bütün ilgili makamlara harbin başladığını şu tamimle bildirdi: «Rus, İngiliz, Fransız, Belçika, Sırp, Japon, Karadağ hükûmetleri bizimle münasebatı siyasiyelerini kat'eylediler. 19-Teşrinievvel (1 İkinciteşrin) sabahı Ruslarla Kafkasya hududunda muharebe başladı; İngilizler Izmir ve Akabe taraflarında muhasamata iptidar eylediler. Binaenaleyh bu devletlerle hali harpteyiz. Her ordu vesaire kumandanları şimdiye kadar vâki olan tabligatla taayyün eden vazifei harbiyelerini icrada tamamen serbesttir.

Bununla beraber ilânı harp keyfiyetinin bir hafta kadar geciktiği, umumi karargâha gelen şu tezkerei samiyeden anlaşılmaktadır.

« Şehrihalin onaltıncı günü dononmayı hümayunu bir kısmı tarafından Karadenizde manevra icra edilmekte olduğu sırada Karadeniz boğazına torpil dökmek vazifesi ile hareket ettiği bilâhare anlaşılan Rusya donanmasından bir takımı mezkûr manevraları ihlâl ve müteakiben izharı muhasama ile boğaza doğru hareket etmelerile donanmayı hümayun tarafından mukabele olunmakla beraber şayanı teessüf olan şu hâdise hakkında hükûmeti seniyece Rusya devletine müracaatla tahkikat icrası ve vak'a esbabının zâhire ibracı teklif ve bu suretle bitaraflığı muhafazaya ihtimam edilmiş olduğu halde Rusya devleti müracaatı vakıaya cevap ita etmeksizin sefirini geri celp ettiği gibi kuvayi askeriyesi de Erzurum hududunu nikatı muhtelifeden tecavüz etmesine ve bu sırada Fransa ve İngiltere devletleri dahi sefirlerini geri çağırdıktan başka İngiliz ve Fransız donanmaları müştereken Çanakkaleye ve ingiliz kruvazörleri Akabeye top atmak suretile bilfiil muhasamata iptidar ve ahiren de düvelimezbure devleti Osmaniye ile haliharpte bulunduklarını ilân eylediklerine binaen hükûmeti Osmaniyece de müsteniden bitevfikatilâhi tealâ mezkûr üç devlet ile haliharp ilânı hususuna meclisivükelâ kararile bilistizan 29 - teşrinievvel - 1330 taribinde iradei seniyei cenabı padişahi şeref müteallik buyurularak devairi müteallikaya tebligat icra kılınmış olmakla.... »

———

TÜRK DONANMASININ HAREKÂTI

27. I. Teşrin – 1. II. Teşrin 1914

№ 3

